

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Enarratio Epistolæ Prioris Ad Timothevm, Et Dvorvm Capitum secundæ

Melanchthon, Philipp

Vitebergæ, 1561

VD16 M 3167

Argvmentvm Epistolæ Prioris Ad Timothevm, cum commemoratione breui
præcipuorum itinerum Pauli.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36308

I

ARGVMENTVM
EPISTOLÆ PRI-
ORIS AD TIMOTHEVM,
cum commemoratione breui præ-
cipuorum itinerum Pauli.

LYSTRA OPPIDVM EST
Lycaonia infra Galatiam, quod
recensetur et à Ptolemaeo, nō pro-
cul ab Iconio & Therba. Quia
uerò in actis capite 16. scribitur,
Timotheum in Lystris uixisse, ibi quoq; natus
existimatur. Fuit autem mater Eunice Iudaea, ^{2. Timoth:}
& fidelis, ut ibi in actis scriptum est, & auia Iu- ^{1. capite}
dea Lois. Pater uerò fuit Ethnicus. Ut autē à con- ^{Acto: 16.}
suetudine Timothei minus abhorrerent Iudaei, &
in illis primis initijs teneræ Ecclesiæ nondum ab-
rogatione Legis inculcata omnibus, facilius eum
audirent, uoluit cum Paulus circumcidi. Itinera
ex actis sumimus: cum Paulus sedecimo anno à
conuersione uenisset Lystra, Timotheum ibi sibi
adiunxit. Deinde traiecit in Macedoniam: Hu-
ius primæ profectionis in Macedoniam & Græ-
ciam comes fuit Timotheus, Postea ex Corintho
nauigauit Paulus Ephesum, ubi biennio commo-
ratus est, inde cum discederet uisurus Asia Eccle-
sias,

B

I. EPISTOLA AD

Paulus, Timotheo Ecclesiam in Epheso commendavit,
 & in itinere in Phrygia priorem Epistolam ei
 Laodicee scripsit, Argumentum est conueniens
 Apostolo, breuiter autem de doctrina scribit ad
 discipulum eruditum, quem ipse & docuerat
 sepe audierat. Sed tamen attingit precipua
 materias doctrinae, ut & tunc extarent testimonia
 Pauli contra aduersarios Timothei, & postea
 in Ecclesia haec testimonia conseruarentur, Quia
 Deus immensa misericordia uult nos de doctrina
 certos esse, uult sciri, quando, per quos, quibus tes-
 timonijs propagata sit, Ideo addit Apostolis mag-
 gnos coetus comitum, & manifestis miraculis tes-
 tatur eos circumferre uocem diuinam.

CATALOGVS AN-
 NORVM PAULI.

Anno An: post
 Chri= conuer=
 sti. sionem.

35.	1.	Annus conuersionis Pauli.
		Annus à natali Christi 35.
36.	2.	Iuit Paulus in Arabiam.
37.	3.	
38.	4.	
39.	5.	Iuit in Tharsum Acto: 9.

Barnabas

TIMOTH: CAP. I. 2

Anno An: post

Chri: conuer:

40. 6

41. 7

42. 8 Barnabas Paulum ex Tharso

43. 9 Antiochiam ducit: Act: 11.

44. 10 Iuit in Cyprum Acto: 13. comitan-
te cum Barnaba. Et iubente spi-
ritu sancto. Ibiq; Sergius pro-
consul conuertitur.

45. 11 Profectus in Pergen Pamphiliae, An-
tiochiam Pisidiae, Iconium &
uicinas urbes Acto: 14.

46. 12

47. 13

48. 14 Fames praedicta ab Agabo totum ter-
rarum orbem affligit, Iosephus

49. 15

50. 16

51. 17 Synodus Ierosolymae cui Paulus in-
terfuit Acto: 15.

52. 18 Redijt in Iconium & Lystram, ubi
Timotheum sibi adiunxit et tra-
iecit in Macedoniam. Et fuit
Corinthi, ubi scripsit Epistolam
ad Romanos.

53. 19

B 2 Redijt

I. EPISTOLA AD

Anno An: post
Chri: conuer:

54.	20	
55.	21	Redijt in Asiam, & cum fuisset biennio Ephefi, Timotheo Ecclesiam abiens commendauit.
56.	22.	Redijt in Phrygiam ubi Laodicea scripsit primam Epistolam ad Timotheum:
57.	23.	Redijt Paulus in Macedoniã prius peragrata Phrygia & finibus Galatum, cumq; uenisset in Macedoniam, scripsit in Philippis utramq; Epistolam ad Corinthios non longo interuallo. Postea redijt in Asiam, ac uenit Mytilenem, item in Samum & Miletum Acto: 20.
58.	24.	
59.	25.	
60.	26.	Postremum iter ad Ierosolymam, quo cum uenit capitur, et biennio Cesaree captiuus tenetur.
61.	27.	
62.	28.	Remissus Romam. Sed tunc liberatus ex ore Leonis, ut 2. Tim. 4. narrat.
63.	29.	

Finis

TIMOTH: CAP. I. 3

Anno An: post

Chri: conuer:

64. 30.

65. 31.

66. 32.

67. 33. *Fuit biennium in conducto.*

68. 34.

69. 35. *Interfectus Paulus à Nerone paulò
ante eius mortem.*

70. 36. *Decimus quartus Neronis, quo Ne-
ro sibi consciuit mortem.*

B 3 PAV.

I. EPISTOLA AD
PAVLVS APOSTO-
lus Iesu Christi.

INITIO PAVLVS NO-
men praeponit, quia in Ecclesia
oportet extare testimonia, & sem-
per quos ea testimonia tradita sunt,
Et fit mentio muneris Apostolici,
ut sciamus credendum esse ipsius doctrinae tan-
quam uoci Dei de caelo sonanti, sicut ipse inquit
ad Galatas se doctrinam non accepisse ab homini-
bus, & de sua uocatione multa dicit, ut authori-
tatem suae doctrinae confirmet. Et prodest com-
mone fieri iuniores de discrimine Prophetarum,
Apostolorum, & aliorum docentium.

Prophetae fuerunt qui immediate à Deo uo-
cati sunt ad docendum, & ad illustrandam pro-
missionem de Messia, & ad aliqua consilia politi-
ca, & habent testimonia diuina, quod non errent
in doctrina, uidelicet quadam peculiaria mira-
cula.

Apostoli fuerunt qui immediate à Christo uo-
cati sunt ad docendum Euangelium, non ad gou-
bernationem politicam, & habent testimonia di-
uina, quod non errent in doctrina, et possunt quo-
libet loco docere.

Episcopi et alij Doctores sunt mediate uocati
à Deo

à Deo electione humana, et sonare debent doctrinam ab Apostolis acceptam sine aliqua mutatione, cum uero mutant, errant, ut sepe fit, ideo earum doctrina iudicanda est ex testimonijs Apostolorum. Hæc monere initio de titulo necesse est, ne quis putet nomen Apostoli ociose additum esse, ideo disertè addit Paulus se esse Apostolum mandato diuino missum, Sicut autem ipsi necessarium est docere, ita nobis necessariò mandatum est audire hanc doctrinam.

Ne alia doceant, & ne attendant fabulis.

Necessaria est admonitio, est & prima in Ecclesia, ne omissa doctrina diuinitus tradita proponantur aliæ doctrinæ. Item ne curiosè questiones agitentur omisis rebus necessarijs, quia Ecclesia alligata est ad fundamentum, ut alibi dicitur, Fundamentum aliud ponere nemo potest, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Item, Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Ac ut sapiens Doctor initio summam recitat, qua breuiter complectitur omnia quæ in homine conuerso ad Deum esse necesse est, Summa mandati est dilectio, ex corde puro & conscientia bona, & fide non ficta.

I. EPISTOLA AD

Ex corde puro.

Primum quid nominat cor purum, aut quis est omnino in hac imbecillitate hominum, cuius cor sit purum? Respondeo iuxta dictum Apostolorum in Actis capite 15. Fide purificans cor eorum. Nominat igitur cor purum fide purum, id est, non Epicureum, non Academicum manens in dubitatione, non Sauliticum, id est, frangens Deum, & irascens Deo, sed iam recte sentiens de Deo, & ad eum accedens in uera agnitione & fiducia filij Dei, & agnoscens uere nunquam inmundos tamen recipi, & tegi nostras sordes nunquam multas & magnas, impetata nobis mundicie & iusticia filij Dei, Sic & Dauid inquit: Asperges me Domine Hyssopo & mundabor. Et postea: Cor mundum creauit me Deus, id est, recte sentiens de Deo, conspersus sanguine Filij. Et cum sic purificantur fide corda, accipiunt Spiritum sanctum, se Deo subiiciunt, iam incipiunt querere gloriam Dei, & obedire Deo, & habent uera initia dilectionis Dei et proximi. Comprehendit enim Paulus nomine dilectionis opera omnium preceptorum Decalogi. Sicut alibi inquit, Dilectio est impletio Legis. 1. Iohannis 5. Hæc est dilectio Dei, mandata eius custodire. Sit igitur hæc definitio, Dilectio est

uirtus, qua postquam misericordiam Dei propter
 filium promissam fide apprehendimus, iam cum
 diligere & ei gratias agere incipimus, & nos ei
 subijcimus, & obedientiam iuxta omnia mandata
 inchoamus, cum quodam sensu leticiæ in Deo.
 Ut autem antea dixi prius fide purificari corda,
 ita & postea sciendum est, hanc inchoatam obe-
 dientiam etsi adhuc multæ sordes in nobis sunt, ta-
 men placere Deo propter mediatorem, nec in-
 choari dilectio potest, nec placet nisi precedat
 fides. Ideo & Paulus mox addit ex fide non fru-
 cta.

*Ex conscientia bona, & fide
 non simulata.*

Vniuersaliter hanc regulam de nostra obedi-
 entia seu de bonis operibus sciri necesse est, quan-
 quam nostra obedientia procul abest à perfectio-
 ne, & herent in nobis peccata, tamen oportet ta-
 lem esse obedientiam in conuersis, ut sint in nobis
 fides & bona conscientia, id est, propositum non
 peccandi. Hic gradus in conuersis necessarius
 est, quod & hoc dicto Pauli confirmatur, et alijs,
 ut in fr. a, Milita bonam militiam, habens fidem &
 bonam conscientiam. Et 1. Petri 3. Conscienti-
 am bonam retinentes. Item ad Corinth: Hæc est
 gloriatio nostra testimonium conscientie nostræ,

B 5 Nec

I. EPISTOLA AD

Nec simul manent hæc duo pugnancia, Actio qua uiolat homo Legem Dei sciens & uolens, Et illa fides quæ est fiducia misericordiæ accipiens remissionem, quia Iusiurandum dicit, Viuo ego dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Oratio copulatiua est, illa est, non fit uiuificatio fide, donec nulla sit conuersio, id est, donec aliquis habet propositum peccandi, Et talia delicta nominantur uisitate peccata mortalia, cum effunduntur Spiritus sanctus & fiducia misericordiæ, & sic lapsi, tunc sunt rei ira Dei, & æternæ mortis, iuxta illa delicta, Propter hoc uenit ira Dei super inobedientes. Nec recipiendæ sunt fanaticæ imaginationes eorum, qui fingunt semel renatos non posse rursus effundere Spiritum sanctum, cum manifestè dicatur 2. Petri 2. Si rursus superantur ab inquinamentis quæ effugerant, sunt eis posteriora peiora prioribus, Item, Qui stat uideat ut cadat, ideo simus uigilantes, ut iusticia bonæ conscientie retineatur, id est, bonum propositum.

Et fide non simulata.

Nec inchoari dilectio Dei potest, nec placent opera Deo nisi precedente fide, Ne autem fides intelligatur tantum de noticia qualis est in

bolis, addit particulam, Ne sit simulata. Est igitur Fides non simulata assensio qua amplectimur omnia dicta Euangelij, & in his promissionem gratie, Et est fiducia acquiescens in Mediatore iuxta eam promissionem. Hæc fiducia, quæ quidem, cum in ueris doloribus consoletur & erigat corda, & quasi ex inferis retrahat, sentiri potest, discernit ociosam noticiam à non simulata fide. De hac fide dicitur: Iustificati fide pacem habemus. Nec aliter intelligit Paulus uocabulum fidei hoc loco, Cumq; sciamus corruptelas doctrine Pauli excogitatas esse, postquam uocabula falso intetellecta sunt, simus diligentes in reuimenda propria significatione, qua retenta, nec obscuritas nec ambiguitas est in Pauli oratione.

Vt autem hæc breuis summa hoc loco intelligatur, mente intuenda est tota doctrina de Iustificatione, uidelicet in uera pœnitentia seu doloribus uocem Euangelij audiri & cogitari necesse est, quæ propter Filium Dei Gratis, non propter ullam nostram dignitatem simul offert hæc quatuor, remissionem peccatorum, imputationem iusticie, Spiritum sanctum & hereditatem uitæ æternæ. Est autem mandatum Dei æternum & immotum de FILIO, Hunc audite, necesse est igitur assentiri promissioni offerenti reconciliationem,

I. EPISTOLA AD

liationem, uidelicet illa bona quæ dixi. Hac fide homo uerè accipit remissionem peccatorum, imputationem iusticiæ, & Spiritum sanctum, & fit heres uitæ æternæ propter Filium Dei Gratias, non propter propriam dignitatem aut merita. Et in hanc sententiam usitata est oratio in nobis Ecclesijs, Sola fide iustificamur. Significat enim iustificari accipere remissionem peccatorum & imputationem iusticiæ, cum qua coniuncta est donatio Spiritus sancti, & hæreditas uitæ æternæ.

Et manifestissimum est ideò de imputatione dici, quia nondū habemus illam totam nouitatem, de cuius transfusione Monachi dicunt, sed sumus in fide donata remissione peccatorum, & imputatione nobis iusticiæ Filij Dei, & quasi ea uestiti per imputationem, & tamen uerissimum est simul inchoari in nobis nouitatem, quæ fit Spiritu sancto effuso in corda nostra, & accendente in nobis fide, & alias uirtutes, & copulante nos filio Dei regnanti ad dexteram æterni patris, sicut dicitur Actorum 2. Dextera Dei exaltatus accepit promissionem Spiritus sancti, quem effudit in nos.

Prorsus etiam reiicienda est imaginatio, quæ fugit hominem tantum in initio preparari fide, postea uerò iustum esse propria dilectione, seu proprijs uirtutibus, ut cum dicimus, Motus calefacit.

TIMOTH: CAP. I. 7

Motus preparatio est, postea calore sumus calidi. Sed persona fide recepta deinceps etiam est iusta, id est, accepta Deo ad uitam eternam, non propter proprias uirtutes, quia multum adhuc manet in nobis sordium, sed propter mediatorem sola fide, qua & deinceps habemus remissionem peccatorum, & imputata iusticia mediatoris uestii sumus: Placet autem noua obedientia in reconciliato, hac ipsa confessione precedente, quod adhuc multe magnae sordes in nobis harent, iuxta illud: Non iustificatur in conspectu tuo omnis uiuens, Sed placeat tamen & hac inchoata obedientia propter mediatorem fide.

Hec sepe alibi copiosius recitantur, unde sumatur explicatio longior, Nunc tantum breuiter hac recensui, ut iuniores admoniti sciant Paulum loqui de hac ipsa fide, de qua alibi inquit, Fide iustificati pacem habemus. Et hanc in quotidiana inuocatione & in consolationibus exerceant.

Bona est Lex legitime
utenti.

Recitata summa ingreditur in commemorationem de usu Legis: Nam multi ex Iudeis adhuc somniantes mansuram esse politiam Mosaicam, contendebant ritus Mosaicos necessarios esse.

I. EPISTOLA AD

esse, ut recens tunc fuerat agitata hæc controuersia in Synodo, quæ recitatur in actis capite 15. Itaq; ut sæpe alibi, ita hic quoq; reprehendit illos errores propugnantes Legem Moysi, & pauca addit de usu Legis.

Est autem insignis propositio, Bona est Lex legitimè utenti, ubi monet de usu Legis multa consideranda esse, uidelicet & ipsarum legum discrimina, & fines Legis. Notum est autem unam Legis partem, scilicet Moralem, quam nominamus Decalogum, sapientiam æternam in mente diuina esse, cuius noticia in homines transfusa est, ut uerè agnosceretur Deus, & omnes uires nostra congruerent cum mente & uoluntate Dei. Etsi autem postea natura hominum auersa est à Deo, tamen in toto genere humano hæc noticia aliquo modo, quia Deus uult ab omnibus agnosci suum iudicium aduersus peccatum, uult etiam homines quanquam non renatos frenare & coercere locomotiuam.

Aliæ duæ partes, uidelicet leges Forenses, & Ceremonia, erant nerui huius politie Israël, inuoluturi cum ipsa politia. Sed de omnium partium usu hæc propositio uera est, Nulla opera Legis, neq; Moralia, neq; alia, merebantur remissionem peccatorum, nec erant illa res qua Daniël, Ieremias, Daniel, & similes erant iusti coram Deo.

Deo, sed erant disciplina qua non renati frenabantur, & exercitia in quibus renati declarabant suam obedientiam & confessionem. Præterea ritus erant signa discernentia hanc politiam ab alijs, quia uoluit Deus notum esse populum ex quo nasceretur redemptor, eamq; ob causam uoluit tunc certam esse Ecclesie suæ sedem. Hoc consilio politiam illam ita constitutam esse, & peculiaribus ritibus distinctam ab alijs gentibus, sciri necesse est.

Sed iam dicamus de Decalogo, id est, de naturali & perpetua Lege, omiſſis cæteris legibus. Nam de hac ipsa parte, uidelicet de lege Morali inquit Paulus, Lex est posita iniustis, id est, urget & premit iustos. Et addit exempla pertinentia propriè ad legem Moralem, Ait esse positã periuuris, homicidis & scortatoribus. Hic primùm sit infixa mentibus uera doctrina contra Antinomos, legem Moralem non esse mutabilem aut ociosam, Sicut lex Spartana de nummo ferreo, aut lex Thebana de collocandis in cophinum oberatis non soluentibus: Sed esse æternam & immutabilem sapientiam in mente diuina, cuius noticia creature rationali tradita est, ut sciamus esse Deum, & qualis sit, & quod sit uindex, & quod semper nos obliget, Primum, ut obtemperemus. Secundo, si non obtemperemus ut horribiliter hæc natura

contu

I. EPISTOLA AD

contumax destruat. Quia Deus iam propter hanc irascitur, sicut usitatè dicitur: Omnis lex obligat uel ad obedientiam uel ad poenam. Et hanc obligationem legis ualde perspicuè intellexit Adam, cum post lapsum sensit iram Dei & iudicauit, se iusto iudicio Dei penitus delendum esse. Nec argumentum hoc ulla creatura soluere poterat, sed interuenit filius Dei, qui & obedientiam prestitit, & poenam in sese deriuauit, ne Lex esset irrita, & tamen seruarentur homines.

Hæc sepius cogitanda sunt, ut aliquo modo discamus res esse maximas legem Dei, peccatum, iram Dei, ordinem certissimum iusticiæ Dei irrogantis poenam. Ideoq; exempla quotidiana in promptu sunt, mors, & aliæ ingentes calamitates hominum, morbi, dolores, cædes, uastationes. Hæc communes miseriæ sunt effectus ordinati Legis, & testimonia iræ Dei aduersus peccata. Sicut dicitur Psalmo 38. Propter iniquitates corripit hominem. Et ualde dolendum est homines securos ruere in uaria scelera, quasi Lex Dei sit inanis pictura.

Sciamus igitur ueritatem Dei esse, & usum eius rectè intelligamus. Sunt autem usus aduersus non renatos duo uniuersaliter, Cohercere & Punire. Docendi sunt igitur etiam non renati

inclusos esse carcere Legis, & disciplinam præstandam esse propter hæc quatuor.

Primum, Quia Deus eam præcipit, & omnes creature Deo obedientiam debent.

I.

Secundo, Ut uident pœnas præsentis & æternas, Quia nequaquam dubium est atrocissima scelera in hac uita atroces pœnas comitari, Iuxta illa dicta: Gen: 6. Matth: 26. Qui acceperit gladium gladio peribit. Itē, Exo: 20. Non habebit Deus infontem eum, 2c. Item, Ebr: 13. Scortatores et adulteros iudicabit Deus. Item Prouer: 12. Labium mendax abominabitur Dominus. Has regulas ueras esse & ordinem diuinum quem Deus exequitur, quotidiana experientia ostendit.

II.

Tertio, Vult Deus singulos & aliorum uite parcere, non enim nobis tantum nati sumus, sed communis cognatio est in genere humano, & singuli communem societatem fouere debent, & execranda est illa uox Cain, Gen: 4. Nunquid ego custos sum fratris mei. Frenandi sunt igitur impetus in singulis, ut alij uiuere possint, ne dissipetur societas, nec turbentur educatio & institutio. Hæ tres cause facile intelligi possunt.

III.

Quarta causa est de qua Paulus loquitur ad Galatas 3. capite. Lex est pædagogus in Christo. id est, non possunt doceri homines ubi nulla est disciplina, Item beneficia Filij Dei non intelliguntur

IIII.

C tur

I. EPISTOLA AD

tur sine agnitione peccati, Item non accipiuntur donec homines perseverant in sceleribus contra conscientiam.

Hæ causæ omnes ad diligentiam regende discipline hortentur, quam quidem regere aliquo modo possibile est homini etiam non renato, Quia Deus uult reliquam esse libertatem uoluntatis in homine ad regendam locomotiua. Est autem disciplina gubernatio locomotiua etiam si corda sunt immunda, ut quod Achilles admonitus à ratione retrahit manum ne interficiat Agamemnonem, gubernatio est locomotiua etiam si cor ardet ingenti incendio. Præterea sciendum est, etiam si disciplinam præcipit & flagitat Deus, & horribiliter uiolationem discipline punit, tamen disciplina nequaquam meretur remissionem peccatorum, nec est iusticia coram Deo qua homines iusti, id est, Deo accepti sint, Sed tegit nos, sicut folio fici Adam & Eua suam immundiciam & horrendam contaminationem tegebant, id est, Est quaecumq; frenum quod uitæ & societati necessarium est.

Memineris etiam hoc dicto, Lex est iniustis posita, approbari totum ordinem politicum, imperia, coniugium, distinctionem dominiorum, contractus, iudicia, poenas, Quia nerui huius ordinis

nis propriissimè sunt præcepta Decalogi. Cum autem Decalogus uerissimè sit sapientia Dei, manifestum est & hunc ordinem politicum suo genere rem bonam esse.

Alter usus Legis in non renatis est condemnare ad pœnas præsentis et æternas, Suntq; initiũ iudicij diuini & destructionis pœna præsentis, ex quibus liberantur aliqui, uidelicet hi qui ad Deum conuertuntur, Alij non liberantur sed ruunt ex illis in æternum exitium: Vt præsens calamitas Saulis initium est pœnarum quæ in omni æternitate ipsum opprimunt, Est & Dauidis calamitas initium iudicij & destructionis, sed hic liberatur quia petit & accipit remissionem peccatorum fiducia redemptoris. De hoc usu Legis uidelicet de condemnatione loquitur Paulus 1. Corinth: 15. inquit: Aculeus mortis peccatum est, potentia uerò peccati Lex est. Et Roman: 7. Per Legem peccatum fit excellenter peccatum, id est, ualde reum, id est, reatus, ira Dei, proiectio, sentiuntur Lege nos accusante. De his doloribus inquit Ezechias capite 38. Sicut Leo rugiens contriuit omnia ossa mea.

Dixi de usibus Legis in non renatis, ac in secundo usu de condemnatione discernendi sunt hi qui conuertuntur, ab alijs qui non conuertuntur. Nam conuersi liberantur à condemnatione &

C 2 tamen

I. EPISTOLA AD

tamen hi quoq; sentiunt initia huius horrendi iudicij & multas pœnas, Sicut Dauid, Ionathas & alij. Priusquam autem dicimus de usu in reuocatis prius declaranda est sententia, Iusto non est Lex posita. Hæc ut rectè & simpliciter intelligatur, antithesis consideranda est consilij Pseudoapostolorum & consilij Paulini. Contendebant Pseudoapostoli Legem seruandam esse, ut his operibus homines fierent iusti, & magis magisque fierent iusti, Sicut diceret materfamilias filie, tot horis nihil gustes, & postea unico ferculo contenta esto, & bis bibas, & sic eris temperans, & hac assuefactione magis temperans eris. Hoc modo de disciplina rectè dicitur, sed nequaquam facienda est confusio discipline & iusticie coram Deo. Falso transferunt hoc exemplum Pseudoapostoli ad iusticiam coram Deo. Opponit igitur Paulus huic errori & confusioi hoc dictum, Iusto non est Lex posita, scilicet quo ad iustificationem. Lex non est proponenda, ut homo fiat iustus Lege uel operibus, uel magis iustus, sed prorsus alia res proposita est qua homo fit iustus coram Deo, scilicet Filius Dei, propter hunc es iustus Fide, id est, habes remissionem peccatorum & imputatam ipsius iusticiam, & propter ipsum, Et es donatus Spiritu sancto & hereditate uite eterne.

Hæc

TIMOTH: CAP. I. II

Hæc est prima recta & simplex enarratio, Iusto non est Lex posita, scilicet quo ad iustificationem, ut homo Lege fiat iustus uel magis iustus coram Deo, iam habes hoc beneficium aliunde, ut si diceremus Monachis, Stulti quid agitis, uultis instituere opera & condere Leges, ut homines fiant iusti, nequaquam alia re nobis credentibus in Filium Dei opus est ad iusticiam, sed propter ipsum donantur remissio peccatorum, imputatio iusticie, Spiritus sanctus & hereditas uitæ æternæ.

Sequuntur & aliæ interpretationes quæ magis usitatae sunt, Iusto non est Lex posita, scilicet quo ad coactionem, item quo ad condemnationem. Ac interpretatio de condemnatione continet utilem doctrinam, & congruit cum dictis, Rom: 5. Iustificati fide pacem habemus. Item, Roman. 6. Non estis sub Lege, sed sub gratia. Item, Rom: 8. Nulla nunc condemnatio est his qui in Christo Iesu ambulant. Sic dicitur: Iusto non est Lex posita, id est, Lex non condemnat fide iustum, etiamsi multum adhuc sordium & peccatorum in hac tanta infirmitate nostra circumferimus, sed loquitur dictum de Iusto, id est, de habente ueram fidem, qui conuersus ad Deum fiducia Filij Dei receptus est. Hic agnoscit & deplorat reliquias peccati, sed tamen scit eas tegi per Filium Dei, &

C 3 repugnat

I. EPISTOLA AD

repugnat malis opinionibus, & uiciosis cupiditatibus. Hæc interpretatio perspicua est, & consolationem pijs mentibus affert. Et uerbum *re-*
ta singularem habet Emphasin, quasi dicat, credentem Lex non opprimit tanquam immota & sine ulla mitigatione.

Augustino familiarior est interpretatio de coactione, Renatus Spiritu sancto iam uolens obtemperat, ut mater sponte amat & alit sobolem non coacta Lege, etiamsi Lex quoq; id precipit. Sed quia magna infirmitas in hac uita manet reliqua, multi etiam renati disciplina frenandi sunt, ut de pueris manifestum est, ideo hanc interpretationem relinquo.

Quis est autem usus Legis in renatis? Vsmata nobis responsio est & satis concinna, si dextere accipiatur, Credentes liberi sunt à Lege, quòd ad condemnationem attinet, non quòd ad obedientiam attinet, id est, sunt iam reconciliati, & placent Deo, quanquam Legi non satisfaciant, Sed inde non sequitur licere eis ruere contra conscientiam, Quia semper manet hic ordo, ut creatura rationalis Deo obediat, sed hoc est Euangelij beneficium, quòd obedientia imperfecta Deo placeat, Nec enim concedit Euangelium contemptum Dei contra conscientiam, Ideo dicitur Matth. 5. Nisi iusticia uestra excellet supra iusticiam Pharisæorum,

riscorum, non intrabitis in regnum cœlorum.
 Item, Non ueni soluere Legem, sed implere. Et
 implet ipse, ut simul in nobis restituat, ut Roman:
 s. dicitur: De peccato damnauit peccatum, ut
 iusticia Legis impleatur in nobis, non secundum
 carnem ambulantis. Item, Rom: 3. Legem sta-
 bilimus per fidem, id est, ideo recipimur & reno-
 uamur ut iam fiat Lex & placeat.

Hec sententia sepe repetita est alijs cras-
 ribus formis loquendi 1. Corinth: 6. Ne erre-
 tis, Scottatores, idolatrae, adulteri &c. non pos-
 sident regnum Dei. Et 1. Ioannis 3. Nemo de-
 cipiat uos, qui facit peccatum ex Diabolo est. Et
 Roman: 8. Debites sumus, ut non secundum
 carnem ambulemus. Nec debitum significat uio-
 lentiam, sed immotum ordinem quo creatura ra-
 tionalis creatori subiecta est, Et hoc ipsum est
 debitum, ut obedientia sit spontanea. Et Zacha:
 s. dicitur: Veritatem & iudicium pacis iudica-
 te in portis uestris, & malum contra proximos
 non cogitate, & iuramentum mendax ne diliga-
 tis, omnia enim hæc sunt quæ odi dicit Dominus.
 Item Psalm: 5. Non Deus uolens impietatem tu es.

Manet igitur illa uoluntas in Deo aterna &
 immota quæ discernit bona & mala, & uult bo-
 na, & uult obedientiam creaturæ congruentem

I. EPISTOLA AD

sue uoluntati, & patefactam per Filium de quo dicitur Matth: 17. Hanc audite. Ideo & in iuramento dicitur Ezech: 33. Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat, Vtrumq; enim complectitur Iusiurandum, mandatum de conuersione, & promissionem reconciliationis. Ex his omnibus intelligi potest recte dici, obedientiam, quae inchoatur fide, & subijcitur nos uoluntati Dei quam Lex ostendit, necessariam esse.

Secundo manet Lex renatis, quod ad doctrinam attinet, quia oportet eos habere testimonium expressum, qui cultus Deo placeant, ideo dictum est ad Timotheum 2. Timo: 3. capite. Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum.

Tertio liberatio à Lege clarius intelligitur cum intuemur integram liberationem, qualis erit in nobis in uita aeterna, ubi in luce diuina uiuimus sine peccato, sine morte, sine alijs calamitatibus, sed in hac uita haerent in nobis reliquiae peccati, mors, & multae calamitates, sicut igitur manent mors & aliae poenae, ita manet Lex quo ad reliquias peccati, Nam haec omnia sunt nos accusant, Lex, mors, & aliae poenae. Pulso Deo uidi sua calamitas est uox Legis, sed ita fit liberatio à Lege et à morte, quia fide eluctatur, sic igitur iustus quatenus est iustus, id est, quatenus fide uiu

cit, non est Lex posita, non condemnat eum. Hanc doctrinam de liberatione à Lege, et de usibus Legis breuiter hic recitatam, alibi copiosius expositam relegite.

Quia ignorans feci.

Discernit persecutores ut Roman: 10. & 11. aliqui conuertuntur, aliqui non conuertuntur. De hoc discrimine & Matthæi 12. dicitur: Qui dixerit sermonem contra Filium hominis, remittetur ei, Qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neq; in hac neq; in futura uita. Hic multa disputantur de blasphemia seu de peccato irremissibili, Nos prius teneamus hanc regulam, Mandatum de conuersione sine ulla dubitatione uniuersale est, sic & sine ulla dubitatione promissio Gratiæ uniuersalis est, Sicut Dominus inquit, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Et horrenda contumelia est aduersus Filium Dei, cogitare regnum Diaboli potentius esse Christo, cum quidem dictum sit Rom: 5. Gratia exuberat supra peccatum, Et sancita sit promissio Iureiurando, Viuo ego, nolo mortem peccatoris, &c. Confugiamus igitur ad Filium Dei, & sustentemus nos promissione, & repugnemus dubitationi.

Hæc sunt mandata diuinitus, & tales sentient

C 5 consolatio

I. EPISTOLA AD

consolationem et recipientur, Ita iudicemus à posteriore, hos non habuisse peccatum irremissibile, Sic seruatus est Paulus & alij multi persecutores, Et quidem Paulus inquit, suam conuersionem exemplum & testimonium esse regule, quod Deus uerè uelit Gratis propter Filium recipere peccatores confugientes ad Filium, Sic seruati sunt Aaron & Petrus, quanquam scientes lapsi sunt.

Contrà uerò multi persecutores pereunt horribili odio Dei, ut Iudas, de his à posteriori iudicari potest habuisse eos peccatum irremissibile: Sed ijdem scientes & uolentes perseuerarunt in illo horribili odio aduersus Deum, nec confugerunt ad Filium Dei. Nec subtilius queramus à priori quòd sit peccatum irremissibile, Paulus aliquod discrimen indicat, cum ait: Quia ignorans feci.

Sed hic oriuntur quæstiones, Aaron, Petrus, Manasses, non peccauerunt ignorantia, & tamen recepti sunt, & esse aliquod discrimen exempla ostendunt. Aliter deliquit Diabolus sciens & superbe despiciens Deum, Aliter Adam, Aaron, scientes, sed superati infirmitate? Sed nos omitamus has quæstiones & iudicemus de uoluntate Dei iuxta uerbum ipsius, Hunc audite. Omnis qui credit in Filium, habet uitam aeternam, Amen.

seruati

feramus Filium Dei, & Iusiurandum toti regno peccati. Sciamus etiam anteferendum esse Filium Dei uoci Legis, Etsi autem hæc pugna difficilis & magna est, tamen hæc regulæ ueræ sunt, & non negligendæ iuxta illud Moysi capite 18. Qui non audierit Filium, ego ultor ero.

Hanc consolationem ueram, ut dixi, teneamus, & nos ipsos exuscitemus, & alios omnes hortemur ad poenitentiam & ad fidem, Sicut & Apostoli hos ipsos hortantur ad poenitentiam quibus Acto: 4. dicunt: Hunc autem Iesum uos crucifixistis: Et multi ex his uerè conuersi sunt ad Deum. Et sint nobis in conspectu exempla Aaron, Pauli & multorum aliorum, qui cum fuissent persecutores postea conuersi sunt. Si qui uerò nolunt audire hanc consolationem, quid attinget de eis disputare, cū eo ipso horribiliter peccent, quod tūc negant hanc uocem Euangelij, Gratia exuberat supra peccatū, Et ita ardent odio, ut potius malint fieri aeterni hostes Dei, quàm confugere ad Filium. Hoc modo pereunt multi omnibus ætatibus, ut Saul, Achitophel, Iudas, Arrius, & nostro tempore Latomus Louaniensis, Hoffmeister, & alij multi, quorum exemplorum cogitatione expauescamus & petamus nos regi & confirmari Spiritu sancto, Sicut scriptum est Lu-

cæ 11.

I. EPISTOLA AD

ca 11. *Quantò magis pater uester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus: Et pio studio discamus ueritatem, & caueamus ne eam oppugnemus.*

Ceterum sunt discrimina inter errata ignorantie, & delicta contra conscientiam, quæ utriusque multiplicia sunt, Nam & affectata ignorantia delictum est contra conscientiam, Et interdum fit affectata ignorantia blasphemia, ut in multis Phariseis cum uidelicet corda conuicta testimonijs diuinis, tamen ardent odio, & conantur delere uocem Dei, Et alijs persuadere esse eam Diabolicam. Hæc discrimina peccatorum iudicari postea possunt, cum uidemus aliquos indulgentes suis furoribus ad pœnitentiam redire noluisse.

Certus est sermo.

Supra de Lege concionatus est, nunc inserit summam Euangelij, sed ualde breuiter, quia scribit ad auditorem qui fuerat ipsius comes longo tempore, & benè cognouerat totam doctrinam uocem. Ac initio asseueratio posita est, Certus est sermo & firmissimè amplectendus. Hac asseueratione in nobis quoq; fidem confirmemus, ut ex dubitationibus eluctemur, & uerè statuamus nos recipi & exaudiri.

TIMOTH: CAP. I. 15

Hic autem repetat unusquisq; apud sese integram doctrinam de Iustificatione, de qua semper eodem modo dicimus, Et exordium doctrinae ex uerbis Domini sumimus, Ite praedicantes poenitentiam & remissionem peccatorum in nomine meo. Hac fieri oportet in conuersione. Primum oportet argui peccatum, perterrefieri corda, Sicut & Dominus inquit Mar: 1. cap. Agite poenitentiam, Et 2. Cor: 7. dicitur, Tristitia secundum Deum poenitentiam efficit ad salutem. Et Esaie ultimo. Ad quem respiciam? ad contritum & humiliatum, & tremmentem sermones meos. Et lusiurandum flagitat in nobis conuersionem cum inquit Ezech: 18. & 33. Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed ut couuertatur & uiuat. Et exempla congruunt Adam, Eua, Dauid, accusantur & horribiliter expauescunt.

Hos pauores & sensum irae Dei uocauerunt usitate contritionem, de qua recte docendi sunt homines, ne uel nobis ipsi blandiamur caeca securitate, uel ruamus in desperationem, uel ledatur gloria Filij Dei, & deleatur Euangelium, Sicut Monachi tetros errores finxerunt, quibus Euangelium prorsus obscuratum est, & uera consolatio pijs mentibus erepta est. Quanquam enim uerum est oportere in nobis esse aliquam contritionem, aliquos pauores, & dolores quod Deum offen-

I. EPISTOLA AD

offenderimus, Tamen hi duo errores falsissimi sunt, quod oporteat sufficientem esse contritionem, & quod sufficiens contritio mereatur remissionem peccatorum. Primum enim nulla potest esse sufficiens contritio, & cum crescit dolor sine consolatione mergitur homo in mortem & in eternum exitium, iuxta illud Rom: 3. Lex inuicem efficit. Item 2. Cor: 3. Lex occidit. Deinde certissimum est remitti peccata Gratis propter Filium Dei, & nequaquam propter nostram contritionem uel dilectionem.

Sed perterrefactae mentes audiant uocem Euangelij quam hic recitat Paulus, Certus est sermo & firmissime amplectendus, quod Christus uenerit in hunc mundum saluos facere peccatores. Vult enim hoc dicere Paulus, uocem Euangelij de gratuita reconciliatione nequaquam notari esse iudicio naturali, nec esse uocem Legis, sed singulare & mirandum decretum esse diuinitatis de redemptione generis humani per Filium, ideo adserte inquit, Christus Iesus uenit in mundum, quod si dicat, iubeo te causam considerare cur in mundum uenerit Filius Dei, Non est missus sicut Moyses aut alij Prophetae, sed fuit hic mediator caelestis, & nunc ideo ad nos uenit ut fieret uictima. Et sciri oportet quae beneficia attulerit, & quomodo nobis adplicentur. Adfert autem remissionem

nem peccatorum, imputationem iusticiæ, donatio-
nem Spiritus Sancti, & uitæ æternæ. Et post hanc
uitam resurrectionem & uitam æternam. Acci-
piuntur autem in hac uita propter ipsum Gratis
non propter nostra merita, Sola Fide, remissio
peccatorum, imputatio iusticiæ, donatio Spiritus
Sancti & uitæ æternæ. Hæc est uox Euangelij
propria, cuius intellectum natium ut retinea-
mus, uocabula rectè intelligenda sunt, Nam ex
deprauatione uocabulorum aliæ tenebræ orta
sunt.

De uocabulo Iusticiæ.

Hebraica phrasis est in uerbo Iustificari, ut se-
dicam, Scipio iustificatus est accusantibus tribu-
nis plebis, id est, absolutus est, Et pronunciatum
est eum esse iustum. Ita hic iustificari homines
propter Mediatorē, est accipere eos remissionem
peccatorum, & pronunciarī iustos, id est, reputa-
ri iustos seu acceptos propter ipsum imputata
nobis iusticia ipsius. Et cum hac acceptatione
coniuncta est donatio Spiritus Sancti & uitæ
æternæ.

Et fit magis perspicuum uocabulum Iusticiæ
cum significatio Paulina discernitur à modis Phi-
losophicis. Nam iustus more Philosophico signifi-
cat

I. EPISTOLA AD

eat habentem seu iusticiam uniuersalem seu particulariorem, Sed quia non sumus iusti coram Deo in completionem Legis. Ideo in Euangelio annuntiat alia iusticia, scilicet remissio peccatorum & reconciliatio propter Filium Dei. Neesse est igitur significationem uocabuli discernere à Philosophicis modis, cum ait Paulus, Iustificati fide pacem habemus, id est, reconciliati seu accepti Deo propter Christum fide pacem habemus. Et conscientia in magnis consternationibus agnoscit se immundum esse, non circumspicit suas qualitates, sicut clamat Propheta: Psalm: 143. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens, scilicet propria mundicie seu proprijs qualitibus. Sed de imputatione postea plura dicemus.

De uocabulo Fidei.

Certissimum est fide in hac doctrina non tantum significari noticiam quam et Diaboli tenet, sed significari simul noticiam historie, & applicationem qua promissionem tibi applicas, & fiduciam acquiescentem in Mediatore et in Deo. Ita promissionem, & sic loqui Hebr. eos non dubitatum est, iuxta illud dictum Matth: 15. O mulier magna est fides tua. Et complectitur hæc fides totum Symbolum, in quo & illum articulum promissionem

fitetur, Credo remissionem peccatorum, Hic enim exprimuntur beneficia Dei & Mediatoris, de quo articuli precedentes loquuntur, & hunc articulum sic ad sese applicent singuli, Credo remissionem peccatorum non tantum alijs dari, sed mihi quoq;. Hæc fides rectè amplectitur promissionem qua tibi ipsi credis exhiberi remissionem & reconciliationem, ut Rom: 4. Adfirmat Paulus se de ea fide loqui quæ promissionem accipit, uidelicet, qua tibi ipsi promissionem applicas cum inquit, Ideo ex Fide gratis, ut firma sit promissio.

Esi autem scriptores post Apostolos fuerunt negligentiores, tamen interdum quid senserint ostendunt. Estq; dictum Bernhardi tenendum, quia testimonium perspicuum est, & ad confirmandos aliquos prodest, Necesse est primò omnium credere quòd remissionem peccatorum habere non possis nisi per indulgentiam Dei, sed adde ut credas & hoc, quòd per ipsum peccata tibi donantur, Hoc est testimonium quod perhibet Spiritus Sanctus in corde tuo, dicens, Dimissa sunt tibi peccata tua, Sic enim arbitratur Apostolus Gratis iustificari hominem per fidem. Hæc uerba extant in prima concione de annunciatione.

Sit igitur definitio Fidei. Fides est assensus quo amplectimur totam doctrinam à Deo nobis traditam,

D traditam,

AD
lem seu per
coram Deo
o annuncia
catorum &
ecessse est igit
ere à Philo
ficati fide pa
accepti Du
nus. Et con
s agnoscit
suas qualita
: 147. Non
iuens, scilicet
licitatibus. Sa
us.
ei.
rina non
iaboli ten
ie, & affe
licas, & p
et in Deo
eos non d
s. O m
tur hæc
rticulum p
ficam

I. EPISTOLA AD

traditam, & in hac promissionem Gratia quæ
 & est fiducia acquiescens in Mediatore & in
 Deo iuxta promissionem, & clamans Abba pater.

In hac doctrina necesse est & rectè intelligi
 uocabula Legis, Euangelij, Peccati, Gratia, de quibus
 alibi dictum est. Enarratis uocabulis, pro-
 positio fit perspicua, & eam accomodemus ut
 nos docendos, & consolandos in doloribus, &
 quotidie in inuocatione, non propter ulla merita
 nostra, sed propter Filium Dei Gratis, certò acci-
 pimus remissionem peccatorum, & reputamur
 iusti, imputata nobis iusticia Mediatoris, & do-
 namur Spiritu Sancto & hereditate uitæ eter-
 næ, Fide, id est, fiducia Mediatoris, Et mandatum
 Dei immotum & æternum est, ut credamus uerò
 nos sic recipi & placere propter Filium, ut Ioh-
 hannis 3. dicitur: Sic dilexit Deus mundum, &
 Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui cre-
 dit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam.
 Ac sint in conspectu testimonia cætera Romani
 & 4. & alibi. Non solum ut refutare aduer-
 sarios possimus, sed multò magis ut nos ipsos con-
 solemur & confirmemus. Meminerimus etiã
 simul hæc quatuor comprehendi, Remissionem
 peccatorum, imputationem iusticiae, donationem
 Spiritus sancti, & hereditatem uitæ æternæ.

Antithesis etiã consideretur, in qua duo sunt

precipua membra. Primum Monachi uociferantur homines mereri remissionem, & esse iustos et mereri uitam aeternam propter propriam Legis impletionem. Deinde, quia nemo scit quando satis habeat meritorum, iubent homines semper manere in dubitatione. Haec duae imaginationes sunt Ethnicae, ortae ex humana ratiocinatione quae utcumq; Legem intuetur, & non nouit Euangelium, Sicut Socrates, Xenophon, & similes de uoluntate Dei ambigentes disputarunt.

Contra uero opponantur his tenebris conciones Euangelij de gratuita reconciliatione propter Filium, & de Fide, & sciamus mandatum Dei esse, ut credamus nos sic recipi propter Filium fide, & assidue repugnemus dubitationi. Haec antithesis iunioribus aliquid lucis adfert. Hi praemonendi sunt etiam de corruptelis.

Monachi sic corruerunt hanc propositionem Fide iustificamur scilicet formata dilectione, Ac fidem intelligunt tantum noticiam, & somniant hominem iustum esse propter dilectionem, id est, Legis impletionem, Haec deprauatio expresse pugnat cum Paulo, quia dicunt, Non fide, sed propter dilectionem sumus iusti, Cum Paulus clare dicat Roma: 3. Galat: 2. & 3. Impossibile est Legi iustificare. Etsi autem alij alios fucos uerborum

D 2 borum

I. EPISTOLA AD

borum quæsiuerunt, tamen eodem tendunt omnes corruptele, Fingunt nos iustos esse nostra recitate, & remouent hanc consolationem nos propter Filium Dei Gratis Deo placere fide. Refutari igitur omnes corruptele possunt per hæc dicta Psalmo 143. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Et Daniel: 9. capite. Non in iusticia nostra, sed per misericordiam tuam propter Dominum exaudias nos. Item 1. Corinthi 4. Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non iustificatus sum.

Corruptela apud Origenem similis est corruptele apud Monachos.

Recens deprauatio est, fide scilicet preparante iustificamur, ut deinde alia re simus iusti ut si dicatur, Motus calefacit. Postea uero corpus non calet motu, sed calore. Sic uolunt isti per hominem sua nouitate iustum esse. Oppono tamen sus dictum illud, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Item, Retineri necesse est hanc sententiam, quod imputatione propter Mediatorum sumus iusti. Ac tollere doctrinam de imputatione & pro ea subijcere hunc errorem, quod homo sua nouitate iam sit iustus, manifesta impietas est pugnans cum hoc dicto Gen: 15. & Roman: 4. Credidit Abraham Deo, & imputata est ei ad iusticiam.

Nec illa imaginatio congruit cum Euangelio, quod homo sit iustus propter commixtionem corporalem Christi cum anima uel corpore nostro, quia proprie de Spiritu Sancto dictum est, quod effundatur in corda nostra, & sit immediata persona sanctificans, ut in actis capite 2. dicitur: Dextra Dei exaltatus accipiens promissionem Spiritus Sancti à patre effudit eum in nos, Et Galat: 4. Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra.

Difficile est iudicare labyrinthos, qui tam uariè struuntur contra ueritatem, sed iuniores rectè discant fundamenta propter gloriam DEI & propter propriam salutem, Rectè cognitis fundamentis cum accedet etas & usus, refutare contrarias imaginationes poterunt. Et quæ diximus congruunt ad doctrinam de Regeneratione. Cum enim in ueris pauoribus corda uoce Euangelij sustentantur, Spiritus Sanctus simul est efficax, & accendit fidem & alios motus spirituales, Sicut ad Galatas 3. dicitur: ut promissionem spiritus accipiamus per fidem. Hæc sunt initia regenerationis in conuersis, de qua dicitur Roman: 8. Qui Spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. Item, Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Nequaquam enim hoc docemus, hominem iustum esse, aut sanctificari, aut liberari à

D 3 peccato

I. EPISTOLA AD

peccato & à morte aeterna proprijs uiribus, et
 actionibus, Sed hæc sanctificatio & uiuificatio
 opus est Dei, efficientis eam suo Spiritu Sancto,
 Et tunc renati uerè sunt templum Dei, Etsi enim
 hæc sanctificatio est proprietas attributa Spiritui
 Sancto, tamen uerum est simul totam diuinitatem
 esse, Sicut inquit Dominus Ioan: 14. Veniemus
 ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Hoc
 ingens bonum agnoscendum est, & Deo gratia
 agenda, quòd immensa misericordia ita se pro-
 pter Filium demittit, ut hanc miseram naturam
 & magnas sordes adhuc circumferentem tamen
 recipiat, & uerè in ea adsit, eam regat, defendat
 contra Diabolos, & luce & uita aeterna donet.
 Et curemus hoc tantum bonum retinere, nec con-
 tristemus Spiritum Sanctum falsis opinionibus
 aut lapsibus contra conscientiam propter quod
 deseritur homo & ruit in regnum Diaboli, ut
 Petri 2. dicitur.

Quanquam autem renatus est templum Dei
 & in eo reuera est diuinitas, & crescere in
 nouam lucem & sanctificationem accensam
 Spiritu Sancto oportet, Tamen hæc sententia
 net uera, personam iustam esse, id est, placere Deo
 non propter nouitatem, sed reputari iustam
 putata ei iusticia Christi, & placere propter
 lium Mediatorem sola Fide. Ita utrumq; sciamus

fieri renouationem per Spiritum sanctum, & ta-
men hanc consolationem de imputatione tenen-
dam esse. Et hanc fidem ceteris uirtutibus & in-
uocationi semper prælucere, iuxta illud: Rom:
5. Iustificati fide pacem habemus. Non enim ac-
cedi potest ad Deum sine hac consolatione.

Postquam autem de conuersione hominis di-
ctum est, Deinde usitatum est addere doctrinam
de bonis operibus, quam docendi causa in has
questiones distribuo. Prima, Quæ opera sunt
facienda. Secunda, Quomodo fieri possint. Ter-
tia, Quomodo placeant cum reliquum in nobis
sit peccatum. Quarta, Propter quas causas faci-
enda sint. Quinta, Quod sit discrimen pecca-
torum. De his questionibus alibi copiosè & ex-
plicitè dictum est.

*Secundum præcedentes Pro-
phetias,*

Id est, Sicut antea habuisti de te uel super te
testimonia Spiritus sancti.

*Habens fidem & bonam con-
scientiam.*

In fine primi capitis redditio est congruens
ad initium, Sicut hortatus sum ut præcipias alijs,

D 4 ul

I. EPISTOLA AD

ut doceant salutaria, Id mandatum nunc quoque
tibi commendo. Rursus autem inserit breue di-
ctum, quod uelut summa est doctrina in Ecclesia
necessaria, Milites bonam militiam, retinens fi-
dem & bonam conscientiam. His duobus titulis
complectitur totam uitam Christianam, quam
notissimum sit omnibus, & sit tanquam regula
uite. Cum autem uocabula supra enarrata sunt
in simili dicto, finis mandati est dilectio & c. Non
addo hic longiorem enarrationem, tantum hoc
addam, utrumq; oportet regi, fidem & bonam
conscientiam, non imaginationibus humanis, sed
uerbo Dei. Sicut dicitur Galat: primo capite. Si
quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Item
Psal. 118. Lucerna pedibus meis uerbu tuum. Item
Ezechielis capite 20. In preceptis meis ambu-
late. Nec fingant sibi homines uel dog-
mata, uel cultus, uel conscientiam
suis imaginationibus sine
Verbo Dei uel con-
tra Verbum
Dei.

CAPIT

CAPVT II.

Vprà de duobus præcipuis capitibus doctrinæ dictum est, uidelicet de Lege & Euangelio. Nunc doctrinam de bonis operibus addit, Et orditur à summo opere quod est precatio, de quo & hic dicit. Primum omnium facite preces, significans id opus esse primum & summum in credente, & proprium Ecclesie Dei. Continet autem hic locus amplissimam doctrinam de multis rebus, de prece, de imperijs, de finibus seu officijs imperiorum, de uocatione omnium hominum, item contra πρῶτον ἁπάντων, Item de Mediatore. Deinde præcepta & consolationes matribus traduntur.

Primum autem hic lector integram doctrinam de inuocatione apud sese cogitet qualem esse inuocationem in Ecclesia oporteat. Primum discernenda est inuocatio uera ab Ethnica, sicut Dominus inquit Ioan: 4. Vos adoratis quod nescitis. Sciendum est quid alloquaris in inuocatione, & deinde cur & quomodo exaudiat Deus. Ita regenda est inuocatio uerbo Dei & fide. Et Paulus infrà 1. Timoth: 2. nos de modo admonet, Orate sine ira & sine hesitatione, ubi miratur

D S breuia

I. EPISTOLA AD

breuitate ut in Epistola copiosissimam doctrinam complectitur. Cum ait, sine hesitatione, Complectitur promissiones & fidem, Mens intueatur Mediatorem, & uera fide statuas te recipi, & exaudiri tuos gemitus & tuam inuocationem, iuxta illud Iohannis 16. Quicquid petieritis patrem in nomine meo dabit uobis. Cum autem inquit sine ira scilicet aduersus Deū, tradit doctrinam de patientia. Vult nos non irasci Deo, non fremere aduersus eum, sed aliquo modo flecti corda ad obedientiam in pœnis & calamitatibus, sicut Psalmus 4. inquit: Irascimini: nolite peccare. Item, 1. Pet: 5. Humiliamini sub potenti manu Dei. In hac parte etiam cogitanda est integra doctrina de patientia Christiana.

Secundò iubet orari pro imperijs, sicut & Ieremias capite 29. precipit, Querite pacem ciuitatis, in qua eritis hospites, & pro ea orate. Hic multa simul significantur, Imperia res bonas esse, & magna eorum pericula esse, Quia Dæboli tumultus sine fine mouent, & horribiliter dilacerant genus humanum, ut augeant impias opinionones, blasphemias & alios furores, & faciant uastitatem & aterna mala. Horum maximorum periculorum & tristissimorum spectaculorum cogitatio, exuscitet maiorem intentionem in precando

precando. Significatur etiam Deum uelle tueri
hospitia nostra & imperia, cum nos iubeat hoc
beneficium petere.

Fines seu officia imperiorum sumantur ex
Decalogo, Aptè enim dicitur, Magistratus est cu-
stos Legis, uidelicet primæ & secundæ Tabulæ,
quod ad externam disciplinam attinet, Primum
curet rectè doceri homines de Deo, Sicut & Psal-
mus secundus præcipit, Et nunc reges intelligite,
Et deleat manifesta idola, puniat blasphemos, &
periuros. Etsi enim non potest corda mutare,
tamen externa scelera prohibere & punire de-
bet, iuxta dictum Leuit: 24. Qui blasphemauerit
nomen Domini morte morietur. Sic in secunda
Tabula prohibeat & puniat externa delicta.
Hec cum facit disciplinam & pacem tuetur.

De his officijs & hic Paulus loquitur, nomi-
nat quatuor gradus, Sit gubernatio talis, ut ui-
uamus in uera pietate, ut rectè doceantur homi-
nes de Deo, & Deum rectè inuocent. Deinde
nominat honestatem, id est, mores populi sint ho-
nesti, id est, non concedatur licentia libidimbus,
furtis, latrocinijs, helluationibus, ut apud Ethni-
cos multa horrenda scelera non puniebantur.
Tertio facit mentionem pacis. Quarto tranquil-
litatis. Nominat enim uitam quietam & tran-
quillam

I. EPISTOLA AD

quillam, Quies opponitur bellis, tumultibus, seditionibus, latrocinijs, uastationibus in quibus multos interfici et dissipari manifestū est, Omnes uerò impediuntur in educatione, in instituenda sobole, in querendo uictu & alijs rebus uitae necessarijs. Tranquillitas uerò significat εὐταξία, ordinem & concinnam connexionem ciuium, uidelicet mutuam reuerentiam, & beneficentiam, & modestiam, ut, non satis est ciuitates habere pacem, Sicut Tartaris non inferimus bella, sed uitae eorum est sine ordine, non sunt gradus hominum, non reuerentia, non mutua beneficentia, non distincta tempora actionum, non cultura artium, multum petulantiae, multum rixarum, famosi belli, temerariae & confusanae concursationes hominum, & factiones, quales Roma fuerunt in petitione Magistratum, & postea in electione Episcoporum, in qua saepe propter diuersa studia suffragatorum multae caedes fiebant. Ex talibus exemplis utcumq; intelligi potest, quid nominat Paulus tranquillitatem.

Pingit igitur sapientissimè bonum statum ciuitatis breuibus uerbis, Vult in ea lucere ueram Dei inuocationem. Deinde addi honestam disciplinam, pacem, & εὐταξία. Ita reuera complexus est omnia necessaria in bona gubernatione. Et sit haec imago in conspectu non solum gubernatoribus

bernatoribus, qui ad hanc ideam sua consilia dirigere debebant, sed etiam singulis hominibus suo loco, ut talem statum adiuuemus, primum ardenti precatione, Deinde nostris obsequijs & exemplis, Non uiolamus pacem iniurijs, non turbamus ordinem petulantia & barbaricis moribus.

Hic quoq; integra doctrina quæ in Ecclesia traditur de rebus politicis cogitanda est, quæ sumatur ex libris, ubi copiosius recitatur, Præcipue uerò nota sit regula, Neceffe est obedire non solum propter iram, id est, propter pœnam, Sed etiam propter conscientiam. Hæc regula est præcipuus neruus gubernationis politicæ in toto genere humano, Et magis munit imperia quàm ulla alia sapientia uel potentia. Et ad hanc regulam referendum est dictum Pauli hoc loco. Hoc honestum & acceptum est coram saluatore nostro Deo, Dicit hæc ipsa officia precationem pro potestate, pietatem, tueri honestam disciplinam, pacem et εὐταξίαν, esse opera Deo placentia, uidelicet in credente suo ordine, sicut alibi de bonis operibus dicitur.

Qui uult omnes homines saluos fieri,
& ad ueritatis agnitionem
peruenire &c.

Augu:

I. EPISTOLA AD

Augustini interpretatio hæc est, Deus uult omnes homines, id est, omnium graduum & gentium aliquos saluos fieri, Deinde addunt labyrinthos de prædestinatione, quibus turbari mentes nequaquam utile est, Et illæ turbulenta disputationes inde oriuntur, quod non consideratur delictum Legis & gratuita promissionis, & abducuntur mentes à gratuita promissione. Intuemur autem non homines ociosis mentibus disputantes, sed oppressos ueris doloribus, ut eos qui iam ad supplicia ducuntur, his non sunt proponendæ quæstiones de prædestinatione, sed tenenda est doctrina de qua dicitur Ioan. 1. Filius qui est in sinu patris ipse enarrauit nobis. Hæc uoluntas de gratia & immensa misericordia Dei expresso decreto patefacta est, Et uult eam Deus ex hac sua promissione cognosci, Et promissio est uniuersalis iuxta hæc dicta Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis &c. Et actio: 10. Hinc omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Et sæpè repetita est uniuersalis particula, Et unde certitudo esset si promissio non esset uniuersalis.

Ad hanc uniuersalem promissionem & uoluntatem accommodo & hæc dicta Pauli
li, D

TIMOTH: CAP. II. 24

li, Deus uult omnes homines saluos fieri, uoluntate reuelata in promissione, qua & uerissime effi-
 tax est in ijs qui uerbo se sustentant, idem dicitur apud Deum non est acceptio personarum. Ac manifestissimum est in ueris pauoribus non alia consolatione mentes erigi posse nisi agnitione filij, Et mandatum est uniuersale ad totum genus hu-
 manum pertinens, sonans in toto genere huma- no de Filio, Hunc audite: Ad hanc consolationem cum hæc dicta Pauli accommodantur, sient dul-
 cissima, & gratum est in Deo æqualitatem uide- re. Nam cogitatio inæqualitatis, quòd Deus alio-
 rum peccatis durius irascatur, aliorum tetros lapsus negligat, & aliquos excerpserit, quibus uelit esse familiarior spretis cæteris, tribuit Deo
 πρῶτον οὐλομένην, quæ est tyrannica, & excru-
 ciat mentes horribili dubitatione.

Retrahit autem nos uox diuina ad patefactio-
 nem, quæ affirmat sine ulla dubitatione Deum uerè irasci peccatis in omnibus, tam in Dau-
 de quàm in Saule. Rursus etiam sine dubitatione Deum recipere omnes confugientes ad Filium,
 Sic iudicare nos cogit expressa promissio, quæ est uniuersalis. Et sit modus aliquis disputationum, nec querantur cauillationes ad labefactandam
 promissionem. Hac simplici enarratione con-
 tenti simus, Deus uult omnes homines saluos fieri,
 quòd

I. EPISTOLA AD

quod ad suam uoluntatem attinet, iuxta reuelatam
promissionem, qua sine ulla dubitatione efficax
est in accipientibus uerbum, & se sustentantibus
uerbo.

Causam addit, quare Deus uelit omnes homi-
nes saluos facere, Quia inquit pro omnibus Filius
persoluit precium. Simul autem hic docet nos de
agnitione ueri Dei, de uera inuocatione & de
modo saluationis. Ac primum discernit uerum
Deum à commentitijs numinibus, Vnus est Deus
inquit, ille scilicet, qui misit mediatorem Iesum
Christum. Semper enim oportet sic apprehen-
di Deum, ut hunc uerè esse Deum statuamus, &
fide intueamur & compellemus, qui se patefacit
data promissione de Mediatore & additis testi-
monijs. Sicut in primo præcepto dicitur, Ego sum
Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Ægypto.
Item, Deus patrum nostrorum Abraham, Isaac,
Iacob, id est, qui dedit promissiones patribus no-
stris. Omnes autem aliæ patefactiones referen-
de sunt ad hanc præcipuam, qua se Deus patefa-
cit misso Filio. Et cum ait, Vnus est Deus, com-
pletitur tres personas. Opponit enim hoc dictum
omnibus commentitijs numinibus, ut in Deuter-
6. capite. Audi Israël, Dominus Deus tuus, Do-
minus unus est.

Postea de Filio ut de Mediatore loquitur, ubi
discernit

disertè inquit, Homo Christus Iesus, ut significet se
ideo nunc nominare Filium, non quòd excludat
eum à diuinitate, Sed quòd iam de Mediatore lo-
quatur, in quo duæ naturæ sunt diuina & huma-
na. Est autem inter omnia summa opera sapien-
tiæ Dei supremum & arcanissimum omnium
hoc consilium, copulatio naturæ diuinæ & hu-
manæ in redemptore, Et hanc sapientiam in om-
ni æternitate discemus, sed iam utrunq; piè &
reuerenter considerandum est, & quid sit Me-
diator, & quare uoluerit Deus constituere Me-
diatorem, & quare talis sit, Deus & homo.

DE MEDIATORE.

Sunt autem proprietates Mediatoris quatuor.

- I. Ut sit persona inter Deum irascentem pec-
cato, & genus humanū reum peccati iræ & Dei
constituta, ut iusticiæ Dei satisfaciatur, sustineat
iram pro peccato & deprecetur pro nobis.
- II. Ut sit reuelatus hic Mediator, & expresso
testimonio Dei ad hoc ordinatus, ut sit propicia-
tor, Sicut de Filio Dei expresse dictum est Rom:
3. Quem constituit propiciatorem. Et in Psal-
mo 110. Tu es sacerdos in æternum secundum
ordinem Melchisedech. Et eadem loca sunt pro-
missiones, quæ testantur exaudiri hunc Mediatorem.

I. EPISTOLA AD

III. Vt merita Mediatoris applicentur inuocantibus, & ualeant pro eis, Sicut de Filio dicitur, Per unius obedientiam iusti constituentur multi Roman: 5.

IIII. Vt in inuocatione nominetur, & fiducia huius Mediatoris ad Deū accedamus, & ipse nostra uota ad Deū perferat, & uideat omnium corda, discernat uerè & non uerè inuocantes, & sit efficax in inuocantibus, ut iam fiant unum cum Deo, Sicut ad Ephesios & Colossenses dicitur, Quod Filius redigat sub unum caput, & adinuat nos eterno patri.

Quare autem uoluit esse Mediatorem ?

Quia redemptionem ita fieri uoluit, ut iniusticiæ diuinæ tamen satisfaceret, ideo Mediator constitutus est, in quem effunderetur uera non sumpta, sed imputata ira iusticiæ diuinæ aduersus nostra peccata, & ut talis Mediator esset precium pro genere humano.

Quare autem talis est, Deus & homo ?

Quia cum genus humanum peccasset, et iniusticiæ erat, ut homo poenas sustineret, ideo Paulus hoc loco disertè inquit, Homo Christus Iesus

qui dedit se precium pro omnibus hominibus. Et tamen idem ille Mediator est Deus, ut sit equiualeus precium, & ut possit sustinere iram aeterni patris, uincere mortem, reddere iusticiam & uitam, ingredi in arcanum consilium aeterni patris, intercedere pro nobis, uidere & iudicare omnium corda, opitulari & sanctificare. Ideo alibi inquit Paulus: In eo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, id est, personaliter, Coloss: 2. Item, Per eum condita sunt omnia Ephe: 1. Vbi expressè de diuinitate locutus est.

Hic & collatio consideranda est. In Epistola ad Galatas capite 3. Paulus de Moyse inquit, Lex est data per manum Mediatoris. Hæc uerba sumpta sunt ex historia, quæ recitatur Exodi 20. & 34. Vbi populus consternatus audita uoce Dei inquit, Loquere tu nobis & audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne moriamur: In hac historia significatum est, Humanam naturam non posse sustinere uocem Dei iudicantis, seu iudicium Dei. Sicut & Deuter: 4. dicitur Deus est ignis consumens. Est autem ibi Moyses Mediator Typicus, Nam nec ipse audire Deum potuisset, nisi Filius fuisset umbraculum. Sicut Exodi 33. dicitur: Non uidebit me homo & uiuet, sed addit, Protegam te dextra mea. Non sustinet Moyses iram Dei, nec est propiciator, nec po-

I. EPISTOLA AD

test transfundere radios iusticie & uite in alios,
ideo uelatus est, ut significetur Typum proponi,
Sed alius est uerus Mediator Dominus noster Ie-
sus Christus, qui & sustinet iram Dei, & est propi-
ciator, & transfundit radios sue iusticie &
uite in eos qui ipsum audiunt. Ideo Paulus hic
inquit, Unus est Mediator, quia non de Typico,
sed de uero Mediatore loquitur, Quem Romanus
nominat propiciatorem, Sicut supra dictum est,
Ad Mediatoris officium pertinere, ut sustineat
pœnam pro nobis, & sit propiciator.

Obseruent autem lectores hic repetitam esse
uniuersalem, qui dedit se ἀντίλυτρον pro omni-
bus hominibus, Et uim uocabuli considerent, quod
significat compensationem & precium. Vult
intelligi Paulus talem Mediatorem, seu talem pro-
piciatorem, qui in sese deriuauit pœnam. Et hoc
tam grande precium intuentes agnoscamus De-
um uerè & horribiliter irasci peccatis, Quia
mirabili & inenarrabili sapientia copulata sunt
iusticia & misericordia in redemptione. Ne
receptum est genus humanum nisi ita, ut simul ius-
ticie Dei satisfieret, Hanc iustam iram Deus non
conspici. Rursus etiam uult erigi fidem & agnos-
sci misericordiam, cum consideramus hoc pre-
cium longè antecellere nostris peccatis. Hic factum
est omnium consolationum in summis doloribus.

Nec potest hæc admiranda doctrina satis copiose
 uerbis exponi, sed tamen initia hîc utcunq; cogi-
 enda sunt, & in quotidiana inuocatione repeten-
 da est, & precandum, ut ipse Filius Dei Media-
 tor radios suæ sapientiæ & iusticiæ in nos trans-
 fundat.

Leuantes puras manus.

Semper in conspectu sit integra doctrina de
 precatione, & accendat nos ad inuocationem &
 ad fidem consideratio uoluntatis Dei, quæ eò ipso
 fit illustrior quia tam sæpè repetitum est præce-
 ptum de inuocatione, Sicut Taulerus dulcissimè
 inquit: Nunquam pectus hominis tam audium
 est ad accipiendum, quàm auida est uoluntas Dei
 ad dandam gratiam & salutem propter Filium.

Quæ res autem concurrere in precatione
 debeant, sæpè aliàs dictum est. In his compre-
 henduntur & hæc circumstantiæ, quarum Paulus
 hoc loco mentionem facit. Leuate puras manus,
 id est, non pollutas malo proposito, iuxta illud:
 Ioan: 9. Peccatores Deus non exaudit.

Sine ira.

Id est, Sine indignatione & fremitu aduersus
 Deum, sed flectantur corda aliquo modo ad pa-
 tientiam, iuxta illud 1. Pet: 5. Humiliamini sub
 E 3 potenti

I. EPISTOLA AD

potenti manu Dei, Non deficiant corda super
indignatione, ut ruant uel in Epicureum contem-
ptum Dei, uel in blasphemias, ut Saul, Iudas &
similes. Oportet enim in nobis esse initia noue
obedientiae.

Sine hesitatione.

Id est, adsit fides uictrix dubitationum. Ac ne
re statuamus, nos propter Filium recipi à Deo,
cure esse Deo, & nostros genitus non esse irre-
tos propter Filium. Hæc alibi copiosius de-
rantur. Exuscitet autem nos & hæc ipsa sen-
tentia ad precationem & ad fidem, Quia &
præcipit fieri inuocationem, & uult uinci hesi-
tationes.

*Saluatur mulier per filiorum
generationem.*

NON dubium est Spiritum S. hanc dulci-
simam concionem de officijs sexus mulie-
bris opposuisse multiplici superstitioni. Et lau-
datio insignis coniugij est obseruanda ad reser-
uandos omnes fanaticos Spiritus, qui coniugium &
œconomica officia damnauerunt, ut semper tale
multi fuerunt, ut Marcion, Tatianus, Hieronimus
ἐγκρατῖται, Παρὰ. Monachi. His omnibus op-
ponitur

ponatur hæc uox Pauli: Saluatur mulier per filiorum generationem, si manserint in fide.

Primum autem de Grammatica iuniores admonendi sunt, Si manserint, dixit plurali numero, quia de sexu loquitur, ut dicimus Turba ruinit. Explodenda est igitur multorum insulsa interpretatio, qui uerbum manserint de filiis enarrant, Cum manifestè falsum sit matres non fieri saluas, nisi filij fiant salui Romano: 14. Vnusquisq; nostrum de seipso rationem reddet Deo.

Secundo, Respondendum est ad argumentum,

Sola fide saluamur,

Ergo non officijs œconomicis.

Respondeo. Antecedens uerum est, propter solius Filij Dei meritum dantur, reconciliatio, iustificatio, & hereditas uitæ æternæ, & hæc fide accipi oportet: Quam fidem noua obedientia necessario sequitur, Vt enim ipsa æterna uita in consummatione formaliter erit lux & uirtutum incendium, quæ erunt in nobis perfusis luce diuina, Sicut scriptum est, Deus erit omnia in omnibus 1. Corint: 15. Ita nunc inchoatio uitæ æternæ est inchoatio uirtutum, quas Filius Dei per Spiritum Sanctum in nobis accendit, Sicut alibi inquit Paulus 2. Corinth: 5. Superinduemur, si tamen non nudi reperiemur.

Vide igitur Pauli prudentiam, cum laudasset

E 4 opus,

I. EPISTOLA AD

opus, mox & fidei mentionem facit cui cetera uirtutes addit, quia non iam de meritis disputat, sed comprehendit uirtutes, quae cum fide necessario simul accenduntur. Quotiescunq; autem de obedientia dicitur, initio facienda est mentio uocationis, ita cum mulier praecipue condita sit, ut pariat & imbecillum foetum foueat ac alat. Hoc primum opus complectitur Paulus inter uirtutes mulieris.

Simul autem uerae sunt haec propositiones, Iustus fide gratis propter Filium Dei, & per eum est haeres uitae aeternae. Et altera, in hoc iusto necessaria est noua obedientia, quia ita fit consolatio & uiuificatio per fidem, ut simul a Spiritu Sancto noua lux & noua obedientia accendantur, iuxta illud Ierem: 33. Dabo Legem meam in corda eorum. Ideo inquit Paulus 1. Corinth: 9. Non mihi, si non Euangelizem. Item 2. Corinth: 5. Superinduemur, si tamen non nudi reperierimus. Item, Matth: 5. Nisi abundauerit iusticia uestra plus quam Scribarum & Phariseorum, non intrabitis regnum caelorum. Nec pugnant haec, noua obedientia in iustificato necessaria est, Et tamen non est meritum uel premium uitae aeternae. Quia nunquam in hac uita Legi Dei satisficimus, & nunquam sumus sine peccato, iuxta 1. Ioan: 1. Si dixerimus, quod peccatum non habemus

benus, mendaces sumus, Fides igitur intuens Filium Dei, habet certam consolationem, & scit te heredem esse uitæ aternæ propter meritum Filij Dei, & per ipsum, non propter tuum meritum.

Ita Paulus hic nouam obedientiam necessariam esse significat, non uult esse meritum. Et inter uirtutes nouæ obedientiæ recenset officia œconomica, iusticiam & patientiam in communibus arumnis matris quæ multæ & magnæ sunt. Nominat autem has uirtutes, labores partus & educationis, fidem, dilectionem, sanctificationem & modestiam. Fidem necessariam esse in omnibus manifestum est, & hic cogitetur integra doctrina de fide, quæ est fiducia acquiescens in filio Dei, & accipiens propter eum gratis remissionem peccatorum, imputationem iusticiæ, ueram consolationem & uiuificationem, qua inchoatur in nobis renouatio propter filium Dei, & per eum. Hæc autem fides assidue in omni inuocatione, in omnibus periculis exercenda est, Et cum ea comprehendi intelligimus Spem & Tolerantiam, ut supra de precatione dictum est. Harum uirtutum exercitia sunt præcipuæ consolationes in tota hac uita, de quibus dicitur Philip: 4. Pax Dei gubernet corda uestra. Item Psalmo 124. Qui confidunt in Domino sicut mons Sion non mouebuntur in aeternum.

E s Dile

I. EPISTOLA AD

Dilectio sicut alibi significat dilectionem Dei & proximi, & comprehendit timorem & obedientiam erga Deum. Deinde in dilectione proximi, in matrefamilias prima uirtus est dilectio mariti & sobolis, lenitas animi, ne iracundia & rabie ipsius fiat triste coniugium, Nec abalienatur uiri animus. Item, Patientia ne maritum in aduersa fortuna deserat. Item sit iusta in contrahentibus, non sit defraudatrix. Item sit benefica erga pauperes. Hæ uirtutes omnes dilectione comprehenduntur & discerni possunt inspecto Decalogo. Fiunt autem magis conspicuæ cum exempla intuemur, ut Sara, Abigail, uidua Sareptina, Elizabeth matris baptiste, Elisabet Thuringica. Item Elizabeth sororis Caroli, quæ fuit nupta regi Danico, & comes exiliorum & magnarum arumnarum socia, nec uoluit regnum recipere oblatum sive marito.

Sanctificatio phrasi hebræa sæpè castitatem significat, ut primæ Thessalonicenses 4. Hæc est uoluntas Dei sanctificatio uestra, ut abstineatis à scortatione, & possideat quisq; uas suum in sanctificatione & honore. Cum autem supra dixerit mulieres pariendo saluos fieri, constat non prohiberi consuetudinem coniugalem, sed adulteria prohiberi. Iam hîc cogitent bonæ mentes, & necessitas

necessariam & pulchram uirtutem esse castitatem, quæ est uel in coniugio uel in uita cælibe uitate omnes prohibitas commixtiones, & seminis profusiones. Ac de necessitate expressè dictum est 1. Corinth: 6. Ne erretis, scortatores & adulteri non possidebunt regnum Dei. Item Galat: 5. Qui talia faciunt regnum Dei non possidebunt. Item ad Hebræ: 12. Sine sanctificatione, id est, castitate nemo Deum uidebit.

Nec tantum æternæ pœnæ comitantur libidines in his qui non conuertuntur, sed etiam præsentis pœnæ in hac uita & conuersos et non conuersos opprimunt, Quanquam conuersis mitigantur, ut ostendit exemplum Dauidis. Et expressè dictum est Hebr: 13. Scortatores & adulteros iudicabit Deus, scilicet & in hac uita & post hanc uitam, si non fuerint conuersi. Iudicat autem Deus aliquando immediatè, sicut delet Sodomam, in quo exemplo diligentissimè considerandum est, illam horrendam executionem pœnæ ab ipso filio Dei fieri, qui in eo itinere hospes est Abrahæ, Vbi postea textus inquit, Pluit Dominus ignem & sulphur à Domino super Sodomam Gen: 19. Aliquando punit mediatè per imperia & alias calamitates, ut Antonius punitur ab Augusto: Sunt autem & magistratuum legitimæ pœnæ iudicij diuini, nec dubium est uagas libidines multorum

rum

I. EPISTOLA AD

rum ingentium bellorum & magnarum uastationum causas esse, ut ostendunt historia. Nam & inter diluuij causas fit mentio libidinum. Postea narrantur exitia Sodoma, Cananæorum, Et serè totius tribus Benjamin, Principes suspenduntur in deserto, adulterium Davidis secuta est seditio, Græcæ historiæ plenæ sunt exemplorum Sibaris, Thebæ, Sparta, Et nūc Africa, Asia, Ægyptus, Syria, Græcia, sunt aut solitudines, aut tetra Barbarorū stabula sine Ecclesijs, sine legibus, sine disciplina, sine doctrina, propter Idola, hereses & libidines. Horum tristissimorum exemplorum cogitatione nos exuscitemus, ut simus uigilantes in tuenda uera doctrina, in uera inuocatione, & uitandis inquinamentis libidinum. Circumspeciamus etiam quotidianas pœnas, Multæ magnæ & paruæ familiæ quotidie euertuntur propter libidinum confusiones, Quare castitatem p̄tueri studeamus, tum in coniugio, tum in uita cœlibe. Est etiam quædam ætatis teneritas, quæ ad huc facile potest retinere puritatem, Si uitet mala sodalitia & helluationes, & ad sobrietatem & ad labores honestos adiungit cogitationem de iudicio Dei, & de pœnis, & precationem.

Dixi autem iam de pœnis corporalibus. Apud Paulum Ephes: 4. fit mentio multo grauiorum pœnarum, uidelicet, cœcitatatis & indolentiæ, ut

cum Ptolemai polluant se uarijs modis, postea ruunt cæci in domestica latrocinia, & sibi ipsis exitia accersunt, Et sunt in conspectu exempla pontificum, sacrificulorum & Monachorum, Ibi dominatur hæc duo mala Cæcitas et Indolentia. Plurimi sunt palam Epicurei, Alij pauci superstitiosi et fascinati falsis persuasionibus delere ueritatem conantur, deinde securi, sine ullo pœnitentiæ genuitu in magnis sceleribus uiuunt, & Sibaritico more omnia uoluptatum genera quærunt, donec ruunt in æternum exitium.

Has maximas pœnas cæcitatem & indolentiam formidantes maiore cura tueamur castitatem, & filium Dei oremus, ut cum ipse maxime castitatem amet propter suam gloriam nos adiuuet ne contaminemur. Ac ne Diabolo uoluptatem nostri lapsus præbeant, qui multiplices triumphos agit, cum hoc modo aliquos euertit, letatur odio Dei, quod fiant opera quæ ualde displiceant Deo. Item, quod deformet creaturam Dei, & turbet ordinem diuinitus institutum, quod auellit hominem à Deo, & contristat Spiritum sanctum, quod præbet occasionem alijs multis malis secuturis, Nã Diabolus longã telam texit. Postremo, quid est tristius quàm ita uiuere, ut certo scias Deum tibi irasci, nec possis ad eum accedere
inuoca-

I. EPISTOLA AD

inuocatione, aut petere ab eo auxilium, aut defensionem ulla in re. Hæ tantæ miseriæ sepe multumq; cogitanda sunt, & exempla nostra, & aliena intuenda, ut nos ad poenitentiam & ad precationem exuscitemus, & uitemus occasiones lapsuum, & coherceamus nostra membra. Sicut Paulus inquit Ephes: 5. Ambulate accuratè, non ut fatui.

Vtile est rectè intelligere appellationes virtutum, & de earum fontibus, officijs, & dignitatibus sepe cogitare. In hac imbecillitate nature non uidemus quantæ res sint sapientia, ueritas, uirtus. Nec econtra satis cernimus quàm horrenda mala sint mendacium, cultus idolorum, iniusticia, pollutio, libidinibus. Præterea aut frigidè cogitamus de Lege, aut indignamur nos quasi iniuste in hunc carcerem inclusos esse, Sicut Gorgias dixit, Legem Tyrannum esse. Hanc in nostra natura caliginem & contumaciam sciamus esse magis, & tristia uulnera & horrenda peccata, de quibus dicitur Roman: 8. Sensus carnis inimicus est aduersus Deum. Ideo morbos nostros alio modo agnoscamus & deploremus & confitemur ad mediatorem filium Dei ad Samaritanorum nostrum, & ab eo petamus auxilium. Et cum de uirtutibus cogitamus, Deum ipsum intueamur, & sciamus talem esse, fulgentem uera & immensa

luce, sapientia, bonitate, beneficentia, ueritate, re-
 stitidine, & puritate, & uelle nos sibi similes es-
 se: Ita melius considerari natura & pulchritu-
 do uirtutum potest, cum quasi in ipso Deo eas
 aspiciamus.

Etsi enim Lex est doctrina, quæ narrat qualis
 sit Deus, Tamen de uirtutibus angustius cogita-
 mus intuentes Legem, à qua uelut à carcere ab-
 horremus, Ames iusticiam in non ledendis alijs,
 quia Deus talis est, uidelicet beneficus & equa-
 lis, & uult nos sibi similes esse, et cogita hanc uir-
 tutem ideo rem esse pulcherrimam, quia Deus ta-
 lis est. Ita Ames ueritatem, quia Deus talis est, &
 uult nos sibi similes esse. Hanc cogitationem &
 ad ceteras uirtutes transferas, & uocabula re-
 ctè enarrentur. Sumantur autem enumerationes
 & descriptiones ex Decalogo, ut sepe dici-
 mus.

Vocabulum $\sigma\omega\phi\rho\rho\upsilon\upsilon\kappa$ hoc loco ut sepe ali-
 as significat & temperantiam & modestiam,
 Propriè autem temperantia nominatur conueni-
 entia in cibo & potu. Hæc uirtus per sese ne-
 cessaria est, quia uicia contraria corpori exitio-
 sa esse per sese manifestum est, ut dicitur plures
 intemperantia quam gladio perire. Et nutrix est
 multarum aliarum uirtutum, inuocationis, inten-
 tionis,

I. EPISTOLA AD

tionis, deliberationis, diligentie, circumspectionis, castitatis, ut cum intemperantia impedit seipsum timoris Dei, pœnitentiam, meditationem, inuocationem, & confirmat securitatem, & multa incendia cupiditatum auget. De inuocatione dicitur Marci 9. Hoc genus demoniorum non citatur, nisi ieiunio & oratione. Et Petrus inquit 1. Pet: 5. σωφρονίσατε & sobrij estote ad precationem. De Castitate, Et Venus in uinis ignis in igne furit. Et Iuuenalis, Quid enim Venus ebria curat? Et semper sit in conspectu dicitur Seneca, Consuetudine insanie durata uicia uicini concepta etiam sine uino ualent.

Nec dubium est augeri publicas & priuatas calamitates, propterea quia Deus intemperantiam punit, quam quidem plerunq; & alia multa uicia comitantur, iuxta illud Epigramma, ἡλιὰς μεθύει ἢ ψεύδεται, ὁῖος ἐκασοῦ οἶνος, τὴν ἢ καὶ ξυναπᾶσα πόλις. Heliaca urbs sumitur est mendax ac ebria, Talis tota urbs est, domus ut quaelibet esse solet, id est, publicus malus statim inde oritur, quia singuli nolunt sese emendare, sed quilibet alijs uult Leges ferre, non sese & suos regere cum dictum sit, iustus primum accusatus est sui.

Modestia uerò est uirtus in opinione, sermo in gestu, actione negociorum, seruans conuenientiam

tiam, id est, retrahens nos intra metas personarum conuenientes. Ex hac definitione intelligi potest, Modestiam tanquam totum complecti multas partes seu species, quarum aliquae appellationibus discernuntur, & fiunt discrimina illustrata cum conferuntur opposita uicia: Cum Modestia pugnant superbia, Thrasonica uanitas, seu iactantia. Item Garrulitas, futilitas, scurrilitas, Petulantia, obscœnitas, Item luxus, & ineptiæ in uestitu, & multò maximè pugnat cum modestia curiositas, seu $\omega\sigma\lambda\nu\pi\rho\alpha\gamma\mu\omicron\sigma\upsilon\nu\kappa$ ingerens se in aliena negotia.

Etsi autem uicia omnia quæ pugnant cum temperantia & modestia in omnibus hominibus, uiris & sceminis perniciosa & deformia sunt, tamen in mulieribus magis conspicua est deformitas, quia hic sexus propter infirmitatem latere debet. Itaq; ualde turpe spectaculum est in cœtu mulier ebria, & facilius tunc ruit in alia decora. Sic deformitas magis conspicua est in muliere garrula, curiosa, admiscente se negocijs gubernationis, ut Liuiam matrem Tyberius nominabat Vlyssèm stolatum, propterea quia in republica multa negotia astutè mouebat. Itaq; multa præcepta traduntur, quæ iubent mulieres œconomica domi curare & ommittere negotia quæ à uiris gubernanda sunt. Ideo sæpe citatur dictum

F Sopho-

I. EPISTOLA AD

Sophoclis ex Aiace γυναιξὶ κοσμὸν ἢ σὺ γὰρ φέ-
ρετ, *Mulieribus silentium decus est.*

Etsi autem brevis est hæc apud Paulum enu-
meratio uirtutum, tamen lector attentus uidebit
formam totius uitæ matronalis hic sapienter com-
prehensam esse, Nec ero prolixior, quia oportet
Decalogum omnibus notissimum esse, qui est fons
doctrinæ de omnibus uirtutibus.

Rursus autem admoneo lectorem, ut testimo-
nium de laude coniugij hic consideret, & causas
cogitet, Deus immensa sapientia sic condidit ge-
nus humanum & certo modo coniunxit, uult in-
telligi & præstari castitatem, uel in coniugio uel
in uita cælibe eorum, qui sunt idonei ad uitam
cælibem, uult uitari huius ordinis conturbatio-
nem, & horribiliter punit uagas libidines priuatis
& publicis calamitatibus, & deinde peruenit
æternis, nisi fiat conuersio, Propter has causas
laudata est uita coniugalis.

Cum autem oporteat regi nos uerbo Dei, &
nulli cultus Deo placeant sine uerbo Dei, manife-
stum est Monachorum uota non esse cultus Dei,
& cumulauerunt Monachi & Sacrificuli multa
alios errores, & cultus idolorum, quibus ad-
iuncta est prohibitio coniugij, quam infra Paulus
expresse nominat doctrinam demoniorum. Si-
gnificat autem hic titulus multa magna mala, ara
dei

det Diabolus odio Dei, & ut Deum contumelia
afficiat, primùm falsos cultus & mendacia in ge-
nere humano serit, Deinde opus Dei, scilicet ge-
nus humanum, horribiliter deformare & perde-
re conatur, accendit discordias & bella, multos
impellit ut teterrimis libidinibus contaminentur,
quia scit Deum ualde irasci confusionibus libidi-
num, Et hæc facit omnia, ut quam plurimos ho-
mines pertrahat in aeternum exitium, & ad eter-
nas blasphemias Dei. Eodem consilio impulit
hypocritas ad Legem de cœlibatu imponendam
sacerdotibus, & ad excogitanda impia uincula
uotorum, quæ multipliciter offendunt Deum,
Quia & nerui sunt falsorum cultuum, & sunt
cause horribilium contaminationum, propter
quæ peccata ingentia hominum agmina ruunt in
eternas pœnas.

Hæc mala & eorum fontes intelligi necesse
est, et impia Lex de cœlibatu damnanda est, Ac ijs
qui discedunt à defensoribus idolorum et Legis de
cœlibatu, magna consolatio est, quòd Paulus ex-
presse nominat illã Legem doctrinã demoniorũ,
ut certissimè sciamus eam displicere Deo, &
conscientiæ sciant fugiendam esse societatem eius
defensionis, iuxta illud, Si quis aliud Euangelium
docet, anathema sit. Sic autem ab illis discedamus

I. EPISTOLA AD

non ut priores sordes retineamus, sed efficiamur
membra filij Dei uera inuocatione, castitate, &
alijs ueris cultibus.

CAPVT III.

*Si quis Episcopi munus de-
siderat, honestum opus
desiderat.*

Admonitiones breues antea de do-
ctrina fidei & operum tradidit,
nunc addit admonitionem de mi-
nistris Euangelij quasi Ecclesia
politiam constituens. Hic igitur
de uocatione & ordinatione dicendum est. Pri-
mum autem sciendum est duplicem esse uocatio-
nem, Alteram quæ fit immediatè à Deo. Alteram
quæ fit mediatè per homines iusto modo. Imme-
diata prior est, quia Deus immensa bonitate pro-
pter filium & per filium sibi uult eternam Ec-
clesiam colligere, ideo primum constituit sum-
mum sacerdotem filium, hic primus ex sinu atere-
ni patris profert Euangelium, hic ordinatus &
unctus est plenitudine Spiritus sancti, ut Esaiæ
61. dicitur, Spiritus Domini super me, eo quod
iuxta

unxit me, & Psalmo 44. Vnxit te Deus Deus tuus
oleo laticiae propter consortes tuos. Hic filius de-
inde ut inchoet & subinde instauret Ecclesiam,
Patres, Prophetas, & Apostolos immediatè sua
uoce uocat et mittit, ungit eos donis Spiritus san-
cti, & est efficax per ministerium eorum, ut Eph:
4. dicitur: Dona dat hominibus, alios quidem
Prophetas, alios Apostolos, Pastores.

Quaquam autem hæc uocatio & missio fit
authoritate diuina, tamen ipse Deus addit testi-
monia, ut Ecclesia & ipsi uocati sciant hanc mis-
sionem esse diuinam, Nec uult fieri res tantas in
Ecclesia sine testimonijs. Ac ipsis uocatis ualde
opus est etiam propter suam conscientiam habe-
re testimonium uocationis, quia ualde anguntur
conscientiæ cum illa uoce feriuntur. Currebant
& non mittebam eos. Ieremie 23. Itaq; ut &
Ecclesia & conscientia uocati sint sine dubitatio-
ne, an hoc ministerium sit à Deo, adduntur diui-
na testimonia, ut Abel, Noë, Ioseph, Moysi, Elie,
Heliseo & ceteris Prophetis & Apostolis tri-
buuntur manifesta testimonia.

Interdum & patefacit Deus missionem certis
hominibus, ut Moyses scit constitui ducem Iosue,
& ei manus imponit, ut scriptum est Deutero-
nomij ultimo. Eli scit uocari Samuelem, & de
F 3 Paulo

I. EPISTOLA AD

Paulo in actis dicitur, capite 13. Segregate mihi Paulū & Barnabam ad opus ad quod uocauit eos. Et in talibus ipsa missio diuina est ordinatio, in qua filius Dei simul & ungit eos, & manus imponit eis, id est, benedicit eis, & est efficax in ministerio eorum, sicut ad Moysen dicit Exod: 4. Ego ero in ore tuo & in ore illius. Et Ieremia 10. Ecce do uerba mea in ore tuo. Et Esaiæ 55. Verbum quod egreditur de ore meo non reuertetur ad me uacuum. Hæc de uocatione immediata primū obseruanda sunt.

Altera est uocatio mediata, quæ fit per homines iusto modo, Quia Deus ad illud alterum beneficium hoc quoque adiungit, uult Ecclesiam ipsam uocare ministros, & affirmat se horum ministerio etiam efficacem esse, Hoc ingens bonum agnoscendum est, & Deo gratiæ agenda sunt, Ac tenenda consolatio, quod hoc modo Deus continua serie sibi colligit Ecclesiam, & ministerio rectè docentium adest.

Expressè scriptum est ad Titum, constitua presbyteros per ciuitates, sicut iussi. Item 2. Timoth: 2. Quæ audiuisti à me multis testibus, hæc commenda fidelibus hominibus, qui sint idonei ad docendos alios. Item, 1. Timoth: 5. Nemini cito manus imponito.

Hæc

Hæc dicta manifestè ostendunt Ecclesie præcipi, ut ministros eligat. Ideoq; Paulus dat præcepta quales sint eligendi, quia uult electionem quæ sit uoce Ecclesie ratam esse.

Iam huc addantur testimonia de ministerio, quæ affirmant Deum esse efficacem per ministerium Euangelij, id est, per uocem Euangelij, quam sonant eandem Paulus, Titus, & Titi auditor retinens doctrinam incorruptam. Rom: 1. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. 2. Cor: 3. Fecit nos ministros noui testamenti, non literæ, sed spiritus. Ephes: 4. Ascendit, dedit dona hominibus Pastores & Doctores. Scilicet uel immediatè uel mediatè uocatos. Lucæ 10. Qui uos audit me audit. Ioan: 15. Ego sum uitis, uos palmites, qui manet in me & ego in eo, feret fructum copiosum. Ioan: 18. Rogo non pro eis tantum, sed pro omnibus credituris per Verbum eorum.

Hæc sciri necesse est propter multas causas. Primum ne contemnatur & omittatur hæc mediata uocatio ministrorum, sicut meminimus errores Anabaptistas contemnere totam hanc uocationem, & dicere expectandos esse ministros quos Deus immediatè mitteret. Aduersus hæc fanatica deliria muniti sumus.

Deinde & hæc doctrina hinc sumitur, ubi

I. EPISTOLA AD

non est uocatio Prophetica & Apostolica, scilicet
 mus sine uocatione mediata nequaquam inuadentem
 esse ministerium Euangelij, quia Petrus in-
 quit 1. Petri 4. Nemo sit ἄλλοῦ ἰσοεπίσκοπος,
 Et generaliter præceptum est ad Thessalonicen-
 ses 1. Theff: 4. propria facite. Et tristis repre-
 hensionis est Jerem: 23. Currebant & non mitebau-
 eos. Et Deus perdit Chore & Datan, qui sine
 uocatione inuadunt ministerium.

Olim autem fiebat hæc uocatio seu electio
 per suffragia Ecclesiæ adhibito Episcopo aliquo,
 uel Pastore, propter explorationem doctrinæ, ut
 expresse Synodus Nicena inquit in tripartita his-
 toria, libro 2. pag. 325. ὁ λαὸς ἀρετῶν σω-
 πικῶν ἢ σωπεπισφραγίζοντος ἐπι-
 σκόπου, id est, Populus eligat simul comprobante
 & confirmante Episcopo. Et lib: 9. Tripart.
 his: pa: 558. in Epistola ad Damasum scribitur
 Episcopi Orientis se presente Theodosio Impera-
 tore ordinasse Episcopum, electum suffragijs totius
 Cleri, & totius ciuitatis, Et ibidem de alio
 loco κοινωνικῶς ἐχαστόν τε πᾶσι καὶ συμ-
 φε τῆς ἐκκλησίας Canonice elegerunt per
 suffragia comprobante tota Ecclesia.

Nunc fit uocatio per præcipua membra Eccle-
 siæ, ut in urbibus per Senatam adhibitis aliis
 quibus

quibus ex collegio ministrorum Euangelij, quia tunc cum fiebat electio suffragijs uniuersae multitudinis, saepe tumultus orti sunt & factae caedes, ideo restrictio ad pauciores facta est.

Oportet autem adhiberi pios Doctores ex collegio ministrorum Euangelij, propter explorationem doctrinae, de qua ad Timotheum manifeste praecipitur 2. Timoth: 2. Commenda doctrinam hominibus fidelibus, qui sunt ad docendum idonei.

Postea etiam indicari Ecclesijs electum seu uocatum oportet, quia si sciret Ecclesia eum non recte sentire, reijcere uocatum posset, Sed cum recte sentientem recipit, confirmat uocationem. Postea addit precationem, Et fuit antiquus ritus imponere manus electis. Hoc signum ostendebat uocationem & uocationis confirmationem, Interea sine ulla dubitatione filius Dei efficit, ut ministerium huius sit efficax, sic ipse manus imponit & ungit eum.

In hac antiqua consuetudine uidendum est, quae membra sint necessaria & iuris diuini, qui ritus sint mutabiles, & quomodo facta sit deprauatio per Papam & Episcopos ipsi addictos.

Sunt autem multae deprauationes. Non instituunt uocationem ad ministerium, sed dicunt se

I. EPISTOLA AD

ordinare Sacerdotes ad sacrificandum & sci-
gunt oportere certam turbam esse Sacrificu-
rum, qui offerant pro uiuis & mortuis, & nomi-
nem habere potestatem consecrandi panem &
calicem nisi tales, qui potestatem acceperint ab
Episcopo confirmato à Romano pontifice. In his
opinionibus magnum chaos est errorum.

Postea addunt iniusta uincula Canonum, de
coelibatu, & alijs traditionibus, item unguent oleum
quòd magicis blasphemijs consecratum est.

Hoc tempore addunt nouas blasphemias,
primum ordinandus iuret se nolle amplecti do-
ctrinam taxantem ipsorum errores & Idola.

Vbi hæ tantæ deprauationes retinentur
quaquaquam à talibus Episcopis ordinatio peten-
da est, Nec moueamur clamoribus indoctorum
qui uociferantur non ualere ordinationem
etiam in Ecclesijs nostris, quia non sint apud
Episcopi, hoc titulo confirmati à Romano pon-
tifice, Sed opponenda est regula firmissima,
quis aliud Euangelium docet anathema sit. Nil
potest dici expressius, cum manifestum sit
qui pertinaciter defendunt manifestos errores,
manifesta Idola, fugiendos esse, Et constet tales
se Papam & Episcopos ipsi addictos, Summos ec-
clesiastici eos non esse membra uera Ecclesie Dei.

Queramus autem quæ & ubi sit uera

clesia Dei, & nos ad eam adiungamus, iuxta dictum Psalmi 26. Vnum hoc requiro à Domino, ut habitem in domo Domini omnibus diebus uitae meae. Item Psal: 25. Lauabo inter innocentes manus meas, & altare tuū circumdabo Domine. Esse autem uerum ministerium Euangelij in uera Ecclesia certissimum est ex dicto, Ascendit in altum, dedit dona hominibus, Prophetas, Apostolos, Pastores & Doctores &c. Ephesios 4. Quare apud hanc manet ius uocationis, Quia uera Ecclesiae dictum est, Constitue presbyteros.

Necessaria autē mēbra ordinationis hęc sunt. Vocatio ad ministerium, Exploratio doctrinae, indicare uocatos Ecclesiae. Approbare uocationem, et precatio. Ideo certissimū est ordinationem pertinere ad ueram Ecclesiam, nō ad hostes Ecclesiae.

Fuerunt autem in externo ritu ordinationis statim in ueteri Ecclesia ceremonia, impositio manuum & collocatio libri supra caput &c. Talia signa dico mutabilia esse, Sed tamen cum in Ecclesia deceat omnia fieri ordine, esse aliquem publicum ritum ordinationis sine superstitione utile est. 1. Ad hoc, ut magis illustria sint testimonia uocationis & approbationis uocati. 2. Et ut conspiciatur cuius Ecclesiae doctrinam uocatus amplectatur. 3. Et ut ibi publica precatio fiat. 4. Prodest etiam hic ipse ritus ad multorum confirmationem,

I. EPISTOLA AD

mationem, ut sciant ius ordinationis pertinere ad
ueram Ecclesiam. 5. Et cogitent qui sint errores
aduersariorum. 6. Et cuius Ecclesie uelint esse
ciues. 7. Deniq; multe sunt utilitates cum
calumnia & sine superstitione iudicatur.

Hec de uocatione & ordinatione ad iuniores
commonefaciendos dicta sunt.

Disputatur hic & de ambitione, an peccet pe-
tens officium Pastoris? Respondeo. Duplex est
petitio. Altera est pia, quae ita fit, ut offeras
labores, & habeas negotia recte faciendi of-
ficium, & iudicium de te permittas ijs qui ad-
bentur, nec pugnes illicitis modis. Hec petitio
laudata est à Paulo in hoc dicto: Si quis Episcopii
functionem expetit, honestum opus expetit, Lau-
dat uoluntatem petentis, & commonefacit
operis magnitudinem consideret, Sicut man-
datur, in ministerio, in ministerio, in ministerio
stum est res difficillimas esse explicationem
doctrinae, gubernationem, circumspectionem
sariam ad uitanda scandala.

Nec iniustum est appetere mercedem suam
dine, Ac talis petitio non impedit uocationem
potius gratia debetur petenti, quod se inuita
quia hi qui praesunt non norunt tam multum
quàm multis opus est ad ministerium. Tunc
tem dicitur uocatio facta esse, cum accessit
um & approbatio uocantis.

Alia petitio ambitiosa est, quæ ita fit, ut iudicium impediatur, & pugnet illicitis modis. Hæc ambitio pugnat cum uocatione, quia conatur impedire iudicium, quod ad uocationem necessarium est, Et concurrunt multa uicia, non queruntur labores, sed reditus aut splendor. Sunt autem perniciosissimi fures, qui omisso labore deuorant reditus, & de superbia dictum est Prouerb. 16. Abominatio est coram Deo omnis superbus corde.

Hic & argumenti explicatio nota fit, Nemo petat uel recipiat onus quod superat uires. Administratio in Ecclesia, & in politijs sine ulla dubitatione superat uires humanas, Ergo non est petenda uel recipienda? Respondeo ad maiorem, Nemo petat uel recipiat, cum non accedit uocatio. Item, Nemo petat uel recipiat fiducia sui, Sed cum accessit uocatio, iam administratio fit opus obedientiæ Deo debitæ, & id faciendum est fiducia auxiliij diuini, & in agnitione & inuocatione Dei.

Deinde ad minorem respondeo. Administratio superat uires humanas, id uerum est, Sed fit possibilis & efficax Deo iuuante. Ac uult Deus hoc modo colligere Ecclesiam uoce ministrorum, Sicut inquit Paulus 1. Corinth: 3. Dei cooperatores sumus, Dei agricultura estis, Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus incrementum dedit. Nec requiritur,

I. EPISTOLA AD

quiritur, ut nos ipsi sufficientes simus, Sed sufficientia nostra ex Deo est. 2. Corinth: 3. Sed hoc requiritur fideles ut simus, 1. Corin: 4. Fidelitas autem complectitur bonam uoluntatem & non ignauam, sed bona conscientia quærentem res necessarias ad administrationem, scilicet modicam cognitionem doctrinæ, diligentiam, constantiam in confessione & similes uirtutes, quarum Catalogum hoc in loco Paulus recenset.

Quòd placeat Deo uocatio seu electio per homines facta, & quòd ministerium per tales efficacax, hinc manifestum est, Quia Paulus uocari eligi ministros, & narrat quales sint eligendum si nulla per homines facienda esset electio quorsum opus esset tradere formam, quales eligendi.

Ceterum de forma hac sciamus oportere singulos homines scire summam doctrinæ, quæ reatrix fidei & morum, Et una communis omnium summa quam supra recitauit, Militiam nam militiã habens fidem & bonam cõscientiam.

Vt autem conscientia normam habeat, intuemur Decalogum, & eum rectè intelligamus, Scimus opera pugnancia cum Decalogo esse operantia pollutentia conscientiam, & offendentia Deum, conscientia iudicium est in nobis approbans acta secundum Verbum Dei, uel iuxta Legem

ture, & condemnans contraria, quam condem-
natione certo ordine in natura rationali sequun-
tur horreni cruciatus, qui sunt testes & opus iu-
dicij Dei, iuxta illud, Deus ignis consumens est.

Considerata generali summa doctrinae, postea
videat quisq; quae sint suae uocationis propria
haec pars etiam pertinet ad Decalogum, Minister
Euangelij sciat se debere sonare doctrinam. Non
sit igitur ignarus doctrinae, & sit aliquo modo ad
docendum idoneus. Deinde huic quoq; norma
morum sit Decalogus recte intellectus: Hanc sum-
mam Paulus & hic proponit.

Initio autem ponit genus seu summam conue-
nientem eligentibus, Episcopum oportet irrepre-
hensibilem esse, Graece ἀνεπίληπτος, Et ad Titum
cap. 1. dicitur ἀνεκκλητος, id est, non reum ali-
cuius criminis, quod iudicio humano uere accu-
sari potest, Nam ἐπιλαμβάνομαι significat re-
prehendo, corripio, ut apud Platonem in Gorgia,
Si quid non recte dicere uideor ἐπιλαμβάνω,
id est, reprehendo. Et ἐκκαλέω significat accu-
sare seu in iudicium uocare, Quia Paulus hic lo-
quitur de electione, certum est dici de accusatio-
ne coram iudicio humano, uult Episcopum non
esse infamem. Et sint nota scelera, propter quae
aut iudicia ciuilia homines notant infamia, aut
Ecclesia interdicat communionem.

Sic

I. EPISTOLA AD

Sic ordinavit Deus vitam externam, ut uel
propter manifesta scelera homines uel interpo-
a potestate politica, uel alioqui ejci ex reliqua
societate. Ut propter blasphemias, periuria, in-
giam, manifestum cultum idolorum, seditiones, ho-
micidia, uagas & incestas libidines, adulteria, for-
ta, calumnias, crimen falsi.

Interpretatio insulsissima est, quam aliqui
xerunt, Oportet Episcopum esse sine peccato, hoc
interpretatio falsa est, Cum intelligitur de pecca-
to coram Deo, iuxta illud Ioannis, 1. Ioan: 1.
dicimus, quod peccatum non habemus, mendaci-
sumus. Manent in hac misera natura etiam
sanctis in hac uita multe magnae sordes & pec-
cata, Sicut inquit Ieremias cap. 17. Cor hominis
peruersum est & arumnosum. Ac in quotidianis
exercitijs pœnitentiæ hæc interiora peccata
ram Deo agnoscenda & deploranda sunt. De
autem Paulus hic non loquitur, Ad Titum
interpres, sine crimine.

Discant igitur iuniores phrasin, aliud esse
cere sine peccato, Aliud sine crimine, id est, sine
tali scelere quod in iudicijs Ecclesie, seu poli-
damnatur.

Sed hic nobis ipsi multa obijcimus. Primum
nemo est tam firmus, qui non etiam aliquando
piter labatur, ut inquit Salomo Eccle: 7. cap. 7.
est in

est iustus in terra qui non peccet. Item, Prouerb. 24. Iustus cadet in die septies. Item notum est illud Simonidis, Impossibile est esse Tetragonum, id est, perfectum, Et manifestum est in omni gubernatione multa esse errata omissionis & ignorantie.

Secundo nemo potest uitare obreſtationes et calumnias. Est enim dulce & uſitatum malum maledicentia, ut Pindarus inquit, ὄψορ πλείταις ἔαι κακιορίαι.

De priore quaestione respondeo. Regula tenetur in omnibus officijs, ut fideles simus ut dicitur 1. Corinth: 4. id est, sit bonum propositum, & studeamus recte facere, & plerumq; recte faciamus, lapsi uero sanari nos patiamur. Præterea cum omnes sciamus facillime posse labi & errare omnes homines, Et assidue sint insidia Diaboli horrenda, Simus in inuocatione filij Dei ardentes, Nec obliuiscamur dicti Ioan: 15. Sine me nihil potestis facere. Item, Sine tuo numine nihil est in homine.

De secunda quaestione respondeo utrumque præstandum est. Primum ut sit conscientia sine labe. Secundo, ut fama sit integra apud honestiores recte iudicantes, Sicut dicitur Psalmo 149. Laus eius in Ecclesia sanctorum. Et nota est sententia, Bona conscientia mihi opus est propter

G Deum

I. EPISTOLA AD

Deum, bona fama propter proximum. Et in Ecclesiastico cap. 39. Laudem eorum nunciat Ecclesia.

Quòd autem interea multi sunt maledici non est culpa eorum qui fideliter seruiunt, ut dicitur non est remedium aduersus Sycophantæ morsum, Et multa sunt ingenia plena arrogantie & ueneni, inquieta & Sophistica, quæ sepe etiam plausibiliter instruere calumnias possunt. De his dicitur Prouerb. 17. Semper iurgia querit malus, & nuncius crudelis mittetur contra eum. Tenenda est autem regula Matth: 5. Beati estis cum maledicent uobis mentientes. Item Psalmus 18. Illi maledicent & tu benedices.

Et necessaria uirtus est in uita sapienter ferre tales iniurias, ut Dauid, Fabius, non respondent calumniatoribus.

Hic & quæstio de Donatistis agitatur, Epi non sunt eligendi infames, & remouendi erant ij, qui postea cum sunt in ministerio sunt infames, Tamen error Donatistarum explodendus est, Qui contendebant non ualere ministerium cum eo fungerentur homines polluti contra conscientiam, Contra hos opponenda est doctrina, quòd efficacia ministerij non pendeat ex ministerij dignitate, Sed uerè sit opus Dei, sicut Ioannes in

quit Luca 3. Ego baptizo uos aqua, alius autem baptizabit uos igni & Spiritu sancto. Et Matth: 13. confertur Ecclesia sagena in qua boni & mali pisces sunt, ita & in tota Ecclesia & in ministerio sunt boni & mali, Sed tamen de doctrina consentientes. His admonitionibus hoc loco contenti sumus.

Vnius uxoris virum.

Vult ministrum Euangelij castum esse, siue maritum, siue cœlibem. Et quia pauci sunt ad uitam cœlibem idonei, posuit alteram partem, iubet eligi maritum honestum, Ac mentionem coniugij facit etiam hanc ipsam ob causam, ut ostendat concedi coniugium omnibus Euangelij ministris. Omitto autem disputationes de digamia. Vetustas digamos nominabat eos, qui eodem tempore plures coniuges habebant, pater Samuelis fuit digamus, sed postea multa fatuæ opiniones nate sunt quas non libet recitare.

Tenenda est autem in Ecclesia doctrina, quod coniugium sit legitima & inseparabilis coniunctio, tantum unius maris & unius foeminae, iuxta primam institutionem, Et Dominus reuocat Ecclesiam ad primam institutionem. Erunt duo in carnem unam, id est, unus mas & una foemina inseparabiliter iuncti. Cum autem moritur aut

G 2 maritus

I. EPISTOLA AD

maritus aut uxor, concessum est aliud legitimum
coniugium contrahere, ut infra de uiduis dicitur,

Sobrium καὶ σώφρονα.

Vocabulum σώφρων supra enarratum signi-
ficat modestum in genere, interdum & pro tem-
perantia & pro continentia usurpatur nomen
σωφροσύνη. Nomen modestie generalius est,
Significat enim uirtutem, quæ etiam in opinionibus
sermone & gestu conuenientiam seruat, ut
Roman: 12. opponit superbis, arrogantibus, in-
stabundis, Thraconibus, Ardelionibus.

κόσμιον.

Vicinum est σωφροσύνη, sed proprie signi-
ficat à leuitate seu scurrilitate alienum. Non de-
ditum indignis ludis aut ineptijs, in uestitu & ge-
stu, Sicut Cardinales Gallici reuersi ex electione
Pauli pontificis, Venetijs inuitarunt meretricet,
Et apud eas saltarunt saltationes Gallicas.

Hospitalem.

Hæc species beneficentiæ sæpe laudatur in
concionibus diuinis, & imprimis necessaria est in
Ecclesia, propter crebra, exilia piorum. Vult
autem Deus nos cogitare cur in mundo exili-
Ecclesia, uidelicet, uult nos recordari primæ
exilium in quo patriam cœlestem amisimus. De
ind

inde uult nos recordari exilium filij, qui propter nos factus est exul, ut nos reducat in patriam. Sæpe ingens multitudo simul ex urbibus expulsa est, & turmæ equitum immisse, quæ senes, pueros, mulieres conculcarunt. Interdum Deus in conspectu aliorum aliquos in cœlum abduxit, ut legitur de sene CHEREMONE & eius coniuge anu, qui cum ex urbe Ægypti Milopoli expellerentur, & propter senectæ imbecillitatem non possent procedere, cum reliqua multitudine in cœlum translati sunt.

Ἰδὸν ἀκὺνὸν idoneum ad docendum.

Postulat non solum ut teneant ministri doctrinam Ecclesiæ, sed etiam ut sint idonei ad docendum, Sicut & infra inquit 2. Timoth: 2. Com-menda doctrinam hominibus fidelibus, qui ad docendum idonei sint. Et ad Titum cap. 1. inquit: Sit potens ad docendum, et ad refutandos contradicentes. Et studium præcipit 1. Timoth: 4. Sis assiduus & attentus in lectione, doctrina & consolatione.

Hec dicta familiarissimè nota sint omnibus, ut nos ad discendum excitemus. Sciamus igitur hunc laborem discendi placere Deo, & Deo cure esse

I. EPISTOLA AD

ra esse defensionem docentium & discipulorum, Sicut de Sacerdotio inquit Deus: 38. Dominus est hereditas uestra. Item Isa: 58. Posui in ore tuo Verbum meum, et dextera mea protegam te, ut plantes caelos.

Seuerissimè etiam puniri negligentiam in discendo certum est, ut Osee 4. dicitur, Quia scientiam repulisti repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi. Hæ commonefactiones excitent diligentiam, Sciant iuniores rem difficilem esse rectè complecti totum doctrinae corpus, multo autem difficilius esse rectè & perspicuè exponere, Et se ad hæc tanta opera propter gloriam Dei, propriam salutem & utilitatem Ecclesie præparent. Ac simul petant, ut Deus regat mentes, Sicut petit Propheta Psalmo 118. Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam & iustificationes tuas doce me. Hi labores Deo placeant & ornantur præmijs, iuxta illud Lucae 19. Habenti dabitur.

Sequitur enumeratio multarum uirtutum in Suis & mulieribus, quarum ut ordo & summa comprehendi possit, Sciant iuniores omnium uirtutum doctrinam in Decalogum distribuendam esse, inde & explicatio earum longior sumi potest, & in Ethicis traditur.

Ac

TIMOTH: CAP. III. 44

Ac satis apparet Paulum non solum Euangelij præconem excellentem esse, Sed etiam politicum monitorem. Nominat uirtutes non tantum priuatas, ut temperantiam, Sed etiam politicas in gubernatione necessarias, ut ne Episcopus sit percussor. Hic discernit ministerium Euangelij à magistratu politico, qui mandatum habet suo ordine puniendi ui corporali, ut alibi sæpe dictum est.

Iubet item ne sit rixator, id est, ne certamina moueat non necessaria, imò uideat etiam ubi asperitas lenienda sit ἐπιείκεια, toleret in infirmis & sanabilibus aliqua incommoda, Sapienter ferat aliquas iniurias, ne crescant dissidia inflammata mutuis certaminibus. Hac de re sapientissimè præceptum est, multos magnos morbos curari abstinentia & quiete.

Hec politica præcepta nondum intelligit ætas minor, Sed tamen harum uirtutum nomina utcumq; agnoscere & flectere se ad moderationem discant. Alij grandiores sciant hanc considerationem ad se pertinere, ut uideant ubi necesse sit pugnare, ubi non necesse sit.

Ecclesia Dei uiuentis columna & sedes veritatis.

G 4 Hic

I. EPISTOLA AD

HIC inserit Ecclesie descriptionem & magno animi motu in hac ipsa commemoratione accenditur, ac celebrat magnitudinem bonitatis Dei, qui mirando consilio misit Filium, & colligit aeternam Ecclesiam uoce Euangelij, & in genere humano inter Diabolorum furores, inter regum & impiorum tumultus, inter imperiorum ruinas semper Ecclesie reliquias seruat. Hac perpetuitas Ecclesie est illustre testimoniū presentie Dei & ueritatis doctrinae.

Primum autem nota sit definitio Ecclesie, quam rectè constitutam tenere propter multas causas necessarium est. Multi enim nominant Ecclesiam simpliciter regnum pontificiū, ut Cephas nominabat Ecclesiam agmen cum ipso coniunctum, erroribus, sacrificijs, officijs & traditionibus. Alij omnino remouentes externam speciem, loquuntur de Ecclesia inuisibili tanquam de idea Platonica, quae nusquam cernitur aut auditur. Et propterea uagantur & multam congregationis ciues esse uolunt: Hec imaginatio etiam reprehendenda est. Etsi enim plerumque regna pontificia magna sunt, & obscurant ueram Ecclesiam, & ualde exiguus numerus est reuocantium, ut tempore Zachariae magnum erat regnum Phariseorum & Sadduceorum, tamen semper aliquis uisibilis coetus est alias mat-

aliis minor, qui est custos fundamenti, hic cœtus querendus est, Et ad hunc pij ubicunq; sunt adiungere se debent sua confessione & simili inuocatione. Sit igitur hæc definitio.

Ecclesia in hac uita est cœtus uisibilis, amplectentium Euangelium, & rectè utentium Sacramentis, in quo cœtu Deus est efficax per ministerium & multos ad uitam æternam sanctificat, Multi tamen in eodem cœtu sunt qui non sunt sancti, Sed tamen de uera doctrina in externa professione cum sanctis consentiunt. Vt Maria tempore erant Ecclesia uisibilis, Zacharias, Simeon, Ioseph, Maria, Elizabeth, Anna, & alij multi. Horum doctrinam audientes & cum eis sentientes, & eadem inuocatione Deum colentes, Quorum alij plus, alij minus lucis habebant.

Talis cœtus etsi non tenet regnum, sed passim multi sparsi sunt, Tamen conspicitur & auditur. Vult enim Deus in genere humano agnosci filium, Sicut inquit ad omnes gentes. Psalmo 2. Osculamini filium, ideo uult Ecclesiam & conspicere & exaudiri sonantem Euangelium de filio, Sicut scriptum est Psalmo 18. In omnem terram exiuit sonus eorum.

Sæpe autem horribiliter oppressa & obscurata est regnis idolatricis, ut Esaiæ 1. dicitur, Nisi

I. EPISTOLA AD

Dominus reliquisset nobis semen, sicut Sodoma
facti essemus. Et Matth: 24. Nisi abbreviati es-
sent hi dies, omnis caro periisset, Et tamen reli-
quia supersunt & subinde instauratur Ecclesia,
ut Esaiæ 46. dicitur, Etiam in senecta gestabo te
&c. Et Esaiæ 59. Hoc est fœdus meum cum eis
dicit Dominus, Spiritus meus, qui est in te, &
uerba mea quæ posui in ore tuo non recedent ab
ore tuo & ab ore seminis tui in sempiternum,
item, Matth: 28. Ego uobiscum sum usq; ad con-
summationem seculi. Et in Symbolo quotidie hoc
profitemur, Credo esse Ecclesiam sanctam Ca-
tholicam, Credo igitur promissiones Ecclesia
traditas firmas esse, Credo me exaudiri & reci-
pi iuxta illas promissiones.

Ac magna consolatio est, quòd semper in
cœtu uocatorum sunt aliqui electi, Quia cum
semper sit aliquis numerus electorum, & non
nisi inter uocatos, ut Paulus inquit Roman: 8.
Quos elegit hos & uocauit, Sciamus non alibi
querendos esse electos extra cœtum uocatorum,
& libenter nos ad hunc cœtum aggregemus, illi
dictum est, In hoc cœtu Deum efficacem esse pro
ministerium, ibi enim conuertuntur electi.

Sed in hac uita manet hæc dissimilitudo, quòd
mixti sunt electis in externa societate, aliqui non
electi

electi & Hypocrite, qui non sanctificantur, ut
 Matth: 13. De bonis & malis piscibus dicitur,
 Remouenda sunt igitur Anabaptistarum somnia,
 qui Ecclesiam constituere uolebant, in qua tan-
 tum sancti essent.

Et quia de uisibili coetu loquimur externa si-
 gna consideranda sunt, uidelicet puritas doctrine,
 & legitimus usus Sacramentorum. Interdum
 autem & externa miracula Deus addit.

Esi autem loquimur de uisibili Ecclesia, Ta-
 men remouenda est imaginatio & κακοζυγία
 quæ transformat Ecclesiam in regnum politicum
 seu mundanum, cuius propria hæc sunt, Leges de
 forma gubernationis in moribus, iudicijs, & cer-
 tis ritibus, ordine personarum, Locorum, Rex ui-
 sibilis, & præsidia necessaria ad defensionem re-
 gis, legum, iudiciorum, & populi, Et rex habet
 potestatem leges aliquas condendi, & ambiguas
 interpretandi. Et ualet interpretatio propter
 regiam auctoritatem.

Vt in regno Gallico sunt leges in aliquibus
 circumstantijs dissimiles ab aliarum politiarum
 legibus, Et iudicia constituta sunt certis personis
 & locis, Nec licet Gallicas controuersias referre
 ad iudicia aliorum regnorum. Est & rex uisi-
 bilis, & hic munitus est necessarijs præsijs, &
 habet potestatem interpretandi leges, & conden-
 di aliquas

I. EPISTOLA AD

di aliquas nouas. Tale est & regnum pontificum Romani. Tale fuit & regnum impiorum pontificum in Israel. Talia regna in Ecclesia multis omnibus temporibus somniarunt.

Sed discamus fugiendas esse has imaginaciones, & Ecclesiam etsi uisibilis est, tamen dissimilem esse imperijs politicis, Et regna illa pontificia significata sunt, quando filius Dei uoluit esse purpura, & laceratus corona spinea, Sic contumelia afficiunt filium Dei pontifices, & scriptores, qui Ecclesiam in tale regnum transformant, Vbi sine mandato Dei & Leges, & cultus instituuntur, de priuatis Missis, de coelibatu, & alijs superstitionibus, Et expressè damnantur homines, qui hos ritus non seruant, Et presertim Romanus Episcopus tanquam rex armatus potestate condendi nouas leges, & nouos cultus, & potestate interpretationis, & munitus suis regum exercitibus.

Sciamus igitur externam speciem Ecclesie dissimilem esse imperijs politicis, Et si aliquo modo similis est pie schole, Et tamen uerum est monarchiam seu regnum in hoc uisibili cœtu inuisibiliter, ita scilicet, Quia filius Dei in cœtu uerissimè adest, Et uerè est rex & caput credentium, quos regit suo uerbo & spiritu, Et adiungit aeterno patri, Sicut Episcopus scripsit

scriptum est, Omnia subiecit sub pedes eius, & ipsum dedit caput super omnia Ecclesie, quæ est corpus eius, congregatio integra perficientis omnia in omnibus. Sic dicit ipse Matth: 18. Ego in medio eorum sum. Item Ioan: 17. Ego in eis. Psal: 2. Ego autem constituo regem meum super montem Zion.

Externa uerò species ministrorum Euangelij & auditorum est aliquo modo similis Aristocratie, Sed alligata Euangelio, & sine potestate politica & sine præsidij corporalibus, ut Osee 1. Non in arcu & gladio, sed in Domino Deo suo saluabo eos, &c. Item in Zacharia capite 4. Non in exercitu, non in robore, sed in Spiritu meo &c. Nec imaginandum est inclusam esse Ecclesiam in unius regni politiam, sicut scriptum est Matth: 24. Ecce hic est, ecce illic est. Sed membra ueræ Ecclesie in diuersa loca sparsa sunt, & alicubi Deus præbet hospitia publica congregationi & ueræ doctrinæ studijs, aliàs magis aliàs minus commoda.

Valde autem offendit oculos sapientum hæc deformis species, quæ uidetur esse ἀναρχία & dissipatio, nec uidetur diuinitus consociari & custodiri, quòd tam uariè laceratum est, sine uisibili capite, sine certa sede, sine ordine. Cum igitur sapientes ab hac specie abhorreant, concurrunt ad

ad

I. EPISTOLA AD
ad defensionem ordinariæ potestatis, ut nominat.
Et magna certamina ex hac iudicij dissimilitudi-
ne oriuntur.

Hæc de specie externa Ecclesiæ considerare
neceffe est, Ne deformitate dissipationis deterre-
amur à ueritate, Sed regulam teneamus, Si qui
aliud Euangelium docet, anathema sit. Postquam
diximus, quæ & ubi sit uera Ecclesia, & quæ
sit eius species, sequuntur iam hæc quæstiones.

An in ea sit ueritas semper sine erroribus.
Secunda, qualis sit potestas ministrorum.
Tertia, Quæ sit authoritas in iudicando
in interpretatione.

DE PRIMA QUÆSTIONE.

An semper sit in Ecclesia ueritas sine erroribus?

Respondeo hæc propositiones, Ecclesia ueritas
erat, item Ecclesia est columna & sedes ueritatis, sunt Synecdochæ, Et alia de alijs con-
gationibus intelligitur, & loquuntur de diuersis
generibus errorum.

Sæpe est magna multitudo, quæ titulum
bet Ecclesiæ, quæ tamen non est uera Ecclesia.

cœtus hostilis bellum gerens cum electis. Sicut erant pontifices, Pharisei, Sadducæi, tempore Zachariæ, Hi nec fundamentum retinebant quòd ita nominat Paulus 1. Corinth: 3. Fundamentum aliud poni non potest præter id, quod positum est, quod est Iesus Christus, Defendebant enim Pharisæi & Sadducæi multos errores contra articulos fidei.

Talis multitudo etiamsi titulum sibi arrogat, & dominatur in Ecclesia, Tamen nequaquam est uera Ecclesia seu pars uera Ecclesiæ. Ideo scriptum est Ioan: 8. Vos ex patre Diabolo estis, Et talem fuisse multitudinem in Israël manifestum est, fore etiam talem post Apostolos prædictum est, & res ostendit, Matth: 24. Multi Pseudoprophetae surgent & seducent multos. Et 1. Timo: 4. Spiritus certò dicit postremis temporibus multos à fide discessuros esse, & credituros Spiritibus impostoribus.

Et horrenda est descriptio Antichristi 2. Thessal: 2. dominantis in templo Dei, horribili furore stabilientis idola, & mendacia que pugnant cum articulis fidei. Hæc tristissima descriptio loquitur de latè dominantibus, & de magna multitudine, & de horrendis idolis & mendacijs. Hinc satis perspicuum est multos qui titulum habent Ecclesiæ, errare: Ac necesse est hæc testimonio

I. EPISTOLA AD

testimonia meminisse, ut opponantur allegantibus
nomen Ecclesie de impia congregatione.

Sed de altera parte quae est uera Ecclesia
camus. Etsi in hac quoque multi sunt im-
mi, & aliàs plus, aliàs minus est caliginis, Tamen
in hac retinetur fundamentum, alioqui propter
nulla esset Ecclesia, Semper autem aliquos
electos ostendit Dominus, cum inquit Matth. 24.
Breuiabuntur hi dies propter electos. Item Sem-
per uerus est articulus fidei, Credo esse sanctam
Ecclesiam Catholicam. Item, Ego uobiscum sum
usq; ad consummationem seculi. Item, Esaias 54.
Hoc est foedus meum cum eis dicit Dominus, Spi-
ritus meus qui est in te, & uerba mea, quae
in ore tuo, non recedent ab ore tuo & ab ori-
minis tui, deinceps & in sempiternum. Mat-
24. In aduentu filij hominis duo erunt in
unus assumetur, alter relinquetur.

Etsi autem & haec uera Ecclesia edit con-
sionem, exauditur & conspicitur, Tamen
illa dominatrix Synagoga longè superat ma-
dine & splendore, ut tempore passionis Christi
magna erat paucitas, Et Esaias inquit cap. 60.
si Dominus reliquisset nobis semen. Et hic
deretur immensa bonitas Dei, Sicut enim in
radysso Diabolus totum genus humanum per-
conatus est, ita perpetuo grassatur & per-

plurimos. Sed tamen reprimit eum filius Dei ne uniuersum genus humanum pereat, eripit & seruat multos, & subinde instaurat Ecclesiam, Ideo de hoc paruo coetu inuocantium dicitur Danielis 11. Et docti in populo docebunt multos, & ruent in gladio & flamma.

Manent autem in hac uita, & in hac uera Ecclesia multe infirmitates, & quidem seniores magis agnoscunt & deplorant suam caliginem, & alienam, & suas sordes. Ideo inquit Paulus 1. Corinib: 3. Alij super fundamentum extruunt aurum, alij argentum, alij stipulas. Extruunt aurum & argentum, cum refutant hæreses & illustant articulos fidei, Stipulas nominat contagia opinionum, in quibus aliquid erroris est, ut de Ceremonijs, ut multum stipularum Augustinus & alij sancti super fundamentum extruxerunt.

Cum igitur Paulus inquit, Ecclesiam esse columnam & sedem ueritatis, sciamus eum loqui de uera Ecclesia retinente fundamentum, & non propugnante pertinaciter idola & mendacia pugnantia cum articulis fidei, Quia Deus semper in aliqua parte generis humani uult agnosci, etiamsi est exigua. Huc pertinet & dictum ad Ephe: 5. Ut sistat sibi Ecclesiam non habentem maculam, & ut sit sancta & inculpata, scilicet, in uera doctrina, & uera fide Deum inuocans,

H Et

I. EPISTOLA AD

Et iusta propter filium Dei, imputatione & im-
choatione.

DE SECUNDA
QVÆSTIONE.

De potestate ministrorum.

Expressum mandatum est Marci ultimo, Præ-
dicare Euangelium omni creatura. Et 2. Co-
rinth: 3. Sumus ministri noui testamenti non li-
tera, sed Spiritus. Et Ioan: ultimo, Sicut misit
me pater, sic ego mitto uos. Hoc mandatum com-
plectitur ea quæ ad substantiam ministerij Euan-
gelici pertinent, uidelicet prædicationem Euan-
gelij, administrationem Sacramentorum, excom-
municationem contumacium, Absolutionem ager-
tium pœnitentiam, iudicia de uocatis ad ministre-
rium Euangelicum. Rectè etiam addi possunt
iudicia de doctrina, Quia hæc pars necessarij
est in prædicatione Euangelij.

Nequaquam uerò ulla creatura potestatem
habet noua dogmata condendi de essentia aut ne-
cessitate Dei, aut nouos cultus instituendi, Sed
Iesus qui in sinu patris est, enarrauit nobis. De
hoc dictum est Matth: 17. Hunc audite. Item
ipse inquit Ioan: 17. Pater sanctifica eos in ueritate,
Sermo tuus est ueritas. Item Matth. 15. Pro-
fusa

fra colunt me mandatis hominum. Ideo falsa & impia est imaginatio Episcoporum, & similium qui tribuunt Episcopis aut alijs potestatem constituendi novos cultus.

Est autem debita obedientia in illis quæ proprie ad ministerium pertinent, sancita in hoc dicto, Luce 10. Qui uos audit me audit, Qui uos spernit, me spernit. In his dictis deducit nos Dominus ad ipsam Euangelij uocem, se uult audiri in predicatione ministrorum, Nec constituit hæc sententia regnum aliquod extra ministerium, Sicut Episcopi postulant obedientiam traditionibus præstari, quæ sunt extra uocem Euangelij. Præterea nec habent ministri Euangelij potestatem gladio aut ui corporali coercendi. De qua re alias sepe dicitur.

DE TERTIA

QVÆSTIONE.

Manifestum est oriri controuersias etiam in uera Ecclesia, ut Acto: 15. apparet, ideo de iudicijs queritur, Qui sint iudices, & quæ sit norma iuxta quam iudicari oportet, Et quæ sit autoritas iudicum, & quomodo necesse sit obtemperare iudicato.

Hic primum considerentur iudicia politica,

H 2 ibi

I. EPISTOLA AD

ibi iudex est ipse rex aut prator cum maiore parte consilij. Norma est in quolibet regno propriae leges, quibus obtemperare & iudicem, & litigantes necesse est. Auctoritas iudicum talis est, ut cum in Lege est ambiguitas, possint addere certam declarationem, & hæc additio postea habet vim Legis propter gradum Magistratus, & debetur ei obedientia, etiamsi alicui litiganti secus uideatur.

Ita dicitur iudicatum ualere auctoritate regis uel pratoria, quia Deus armavit Magistratum politicum hac potestate, & negocia sunt subiecta rationi. Potest sapiens magistratus probabilem rationem uidere, cur ita pronunciandum sit. Debetur autem ei obedientia propter gradum, ut sit pax & finis litium, & cum non obediunt cogentur demnati iustum est eos cogere. Talem esse ordinem & auctoritatem iudiciorum politicorum sciamus.

Postea consideretur quatenus congruat hæc imago ad iudicia Ecclesie, quæ aliquo modo dicitur similia sunt iudicijs politicis.

Primum recte hoc dici potest, Ministros Ecclesie angelij debere præesse iudicijs, & habere mandatum conuocandi Ecclesiam ad cognitionem, ut in actis cap. 15. Apostoli præsunt cognitioni & adhibent alios ex cœtu seniorum. Norma uero

est Verbum Dei, & Symbola, quæ certè sunt bre-
ues articuli sumpti tantum ex uerbo Dei, iuxta
hanc normam nunc quidem post Apostolos iudi-
care necesse est, iuxta hoc dictum Galat: 1. cap.
Si quis aliud Euangelium docet anathema sit.

Sed quid si sit ambiguitas? Hic primùm re-
spondeo, Non est ambiguitas in fundamento, id
est, in partibus doctrinæ necessarijs, in libris Pro-
pheticis, Apostolicis & Symbolis, dextrè consi-
deratis sententijs sine Sophistica, & collato inte-
gro doctrinæ corpore, Vt, etiamsi Samosatenus
contendit esse ambiguitatem in dicto, In princi-
pio erat Verbum, Tamen circumstantia textus
eum conuincit, quæ ostendit, Verbum ibi intelligi
oportere personam, quia textus inquit, Omnia
per ipsum facta sunt. Item, Et Verbum caro fa-
ctum est. Item Ioan: 8. antequam Abraham na-
tus est, ego sum, Et Abraham uidit diem meum.

Præterea etiamsi quis Sophisticè contendit
esse ambiguitatem, ut Anabaptistæ de infantum
Baptismo uociferantur, Tamen cum semper sit
uera Ecclesia, semper in aliquibus seu multis seu
paucis manet uera lux. Hi in iudicando pronun-
tiant, ostendunt suam confessionem, Narrant
quid intelligant, & sunt certi ex ipso sermone
Prophético & Apostolico, & testimonijs Spiritus
sancti

H 3

I. EPISTOLA AD

Sancti in ipsis, iuxta illud Ephes: 1. Obsignati estis Spiritu sancto.

Et sententia horum seu multorum seu paucorum confessio est, Ac possunt hi adiuuari consentiente confessione sanctorum, qui antea fuerunt, Sicut nos de tribus personis adiuuamur à Gregorio Neocesariensi, ab Irenæo, à confessione Nicenæ Synodi, item de Baptismo infantum adiuuamur sinceris testimonijs antiquæ Ecclesiæ, Sicut scriptum est Luca 22. Et tu conuersus confirma fratres tuos.

Iam qui agnoscit se conuinci uerbo Dei, temperat iudicatio propter uerbum Dei, nō propter gradum iudicium, & quanquam committitur auditor iudicium uoce, tamen fides nititur testimonio diuino, Ut in hoc dicto, In principio erat Verbum. Multi autem quia non uolunt conuinci uerbo Dei, postea quoq; contradicunt, sicut Ariani postea quoq; Nicenæ Synodo contradicebant. Nec ualet declaratio propter iudicium gradum aut numerum, Sicut in iudicio politico.

Sed dicat hic aliquis, Nunquam igitur finis erit dissensionum in Ecclesia? Respondeo. Non est finis ut in imperijs, Sed tandem Deus tollit blasphemias, sicut deleuit Synagogam Iudicam, Manichæos, Arianos & alios. Etiam post Apostolorum decretum de Lege, tamen manserunt

multi qui circumcisionem & alias Ceremonias
Mosaicas retinerunt.

Alia dissimilitudo.

In iudicijs politicis utraq; pars obligari potest ante sententiam, ut promittat se obtemperaturam esse iudicato. Sed in iudicijs doctrine in Ecclesia homines pij nequaquam se obligent ante sententiam, Quia homines errare possunt, & sepe maior pars in Synodis est fascinata malis opinionibus, ut in Synodo Syrmienti quanquam speciosa erat, & magni uiri ex Graeca & Latina Ecclesia conuenerant, Tamen insigne erratum accidit, sustulerunt ex Symbolo uocabulum $\delta\mu\omega\sigma\iota\sigma$, & pro eo inseri uoluerunt, $\delta\mu\omega\iota\omega\sigma$, id est, similis, ut hic Cothurnus tolleret dissensionem, sed quia ambiguitas obscurabat ueritatem & confirmabat Arianos, post Synodum Ecclesiae recte sentientes hanc corruptelam admittere noluerunt.

Non est enim alligata ueritas ad maiorem numerum, nec ad Romanum Episcopum, aut ad Titulum Episcoporum, Quia scriptum est Rom: 2. Deus personam hominis non accipit. Et Ioan: 1. scriptum est, ueram Ecclesiam non esse coetum propagatione naturali ortum, aut humanis colle-

I. EPISTOLA AD

gijis & ordinationibus collectum, ut sunt Episcoporum collegia. Sed ex Deo natū, iuxta hæc uerba Qui non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt.

Et multe fuerunt Synodi impie quibus tamen uiri magni interfuerunt, ut illa Syrmienfis & Seleuciensis sub Constantio, Qui cum uocasset Episcopos Nicæam facturos contrarium decretum priori Synodo Nicenæ, Terræ motu dissipati sunt. Postea uerò conuenerunt in Seleucia, ubi maximis contentionibus impia decreta facta sunt contra ὁμοῶσιον.

Talia exempla uetera multa sunt, Utile est & recentium Synodorum errata considerare. In Concilio Lateranensi quod ualde celebratur tamquam ὁμοῶσιον, decreta facta sunt de transubstantiatione, & de enumeratione in confessione, Et recens Tridentina Synodus decretum facit, semper dubitandum esse, an simus in gratia. Et falso detorsit ad hunc errorem dictum Salomonis Eccle: 9. Nescit homo an amore uel odio dignus sit. Cum igitur non dubium sit in Synodo maiorem partem errare posse, nemo se obliget ante sententiam ad obtemperandum iudicato, Sed postea consideret, quid sit pronunciatum, & regulam sequatur, Si quis aliud Euangelium docuerit anathema sit. Galat: 1.

Considerent etiam pij quid multi ueterum de plerisq; congressibus iudicarint, Qualis est illa Nazianzeni Epistola ad Procopium praefectum quam propter iuniores huc adscripsi.

GREGORIVS PRO-
COPIO.

Sic affectus sum, si uerum scribendum est, ut malim omnes Episcoporum conuentus uitare, Quia nullius Synodi finem uidi bonum, aut qui magis tolleret mala quam augetet. Nam cupiditas contentionis ac principatus, et aemulatio, (ne tamen me durum esse censeas sic scribentem) uincunt rationem, & citius aliquis iudicans de nouo crimine ipse accusetur, quam alios corrigat. Propterea me reprimo, & hanc quietem amo, in qua non impeditur inuocatio. Nunc uero & morbum habeo excusantem me in hac accusatio- ne, Subinde tanquam extremum halitum du- cens, & languens toto corpore. Ignosces igitur mihi, & persuadebis pio Imperatori ne tri- buat ignauia, Sed ueniam det aegritudini propter quam scit se mihi precanti tribuisse potestatem, ut me in hunc secessum abderem, cum alia splen- dida officia offerret &c.

Hic dicat aliquis, quid prosunt iudicia Eccle-

H s si, si

I. EPISTOLA AD

si, si non finiunt discordias? Respondeo. Vera iudicia in uera Ecclesia multum prosunt, Quia uult Deus semper extare aliquorum ueram confessionem, iuxta illud dictum Psalmo 149. Laus eius in Ecclesia sanctorum, Et uult horum uoce & testimonijs erudiri presentes & posteros, & multos infirmos confirmari, postea uero Deus suo tempore compescet contradicentes, ut compescuit Synagogam Iudaicam.

Considerandum est etiam quales coetus ad uindicandum conueniant, An tantum Synagoga impia conueniat, ut ad Stephani condemnationem. Si talis coetus est, manifestum est oportere decretis impijs contradici,

Et manifestè magnum est
Sacramentum &c.

IN Græcis codicibus sic legitur, Deus manifestatus est in carne. Cum autem antea Paulus dixisset in Ecclesia ueritatem esse, addit quæ hæc ueritas, scilicet quod Deus manifestatus sit in carne, & iustificatus per Spiritum, quasi dicat, in alijs congregationibus non est ueritas Dei, Nec ibi uerus Deus agnoscitur, Nec uera inuocatio ibi colitur, Sed tantum in hac congregatione quæ nominatur Ecclesia filij Dei, de Deo uera notitia

et ueri Dei inuocatio est, ubi agnoscitur Deus, qui se in carne patefecit, sicut ipse filius dicit Iohannis 14. Qui uidet me uidet et patrem. Item, Nemo uenit ad patrem nisi per filium.

Iam hic tota doctrina complectenda est, quam filius tradidit Ecclesie, iuxta illud Ioan: 1. Filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit nobis. Sciamus igitur sic agnoscendum et inuocandum esse Deum sicut se patefecit per hunc ipsum filium, quem inenarrabili sapientia et bonitate misit, ut assumpta humana natura fieret uictima pro nobis, et esset propiciator, redemptor, et summus Sacerdos, ac restitutor iusticie et uite eterne.

Ita uerus Deus agnoscitur et inuocatur, cum hunc filium uera fide agnoscimus, et uerum Deum, qui se hoc filio misso, crucifixo, et resuscitato patefecit inuocamus, sicut alias sepe diximus, in inuocatione cogitandum esse, quid alloquamur, et discernendum esse uerum Deum ab omnibus commentitijs numinibus.

Inuoco te omnipotens et uere Deus, eterne et unice pater Domini nostri Iesu Christi, qui te patefecisti immensa bonitate, et dixisti de filio, Hunc audite, conditor cœli et terræ, angelorum et hominum, et conseruator, unâ cum filio tuo Domino nostro Iesu Christo, et Spiritu sancto tuo, sapiens, bone, uerax, iuste, iudex, caste, misericors,

I. EPISTOLA AD

ricors, liberrime, custos Ecclesie tuae, quem inuocauerunt Patres nostri Abraham, Isaac, Iacob, Moyses, David, Baptista, Paulus, miserere mei, et remitte mihi peccata mea, & iustifica me per et propter Iesum Christum filium tuum unigenitum Dominum nostrum crucifixum pro nobis & resuscitatum, λόγον ἡ εἰκόνα tuum, quem uoluit pro nobis esse uictimam καὶ μεσότηρ ἡ ἰκέτης mirabili et inenarrabili consilio & immensa bonitate, sanctifica cor & animam meam Spiritu sancto tuo, rege & doce me, serua Ecclesiam &c.

In tali forma inuocationis commonefactio est de ueri Dei inuocatione, & de segreganda inuocatione Ecclesie ab Ethnica.

Iustificatus per Spiritum.

Id est, Christus declaratus dato Spiritu sancto, & factis miraculis per Spiritum sanctum, ita declaratus est, ut constet ueracem & iustum esse, & Euangelium non esse fabulosum. Nam Spiritus sanctus & publice testimonia dedit per miracula, Sicut inquit Dominus Ioan: 16. Spiritus me glorificabit. Et priuatim confirmat corda credentium cum erigit ea in media morte, & liberat nos à peccato, & ex doloribus inferorum uera consolatione, quae sentitur in cordibus, & in

initium est uitæ aternæ, ut Roman: 8. dicitur.
 Accepistis Spiritum quo clamamus Abba pater,
 ipse Spiritus testimonium præbet Spiritui nostro
 quod simus filij Dei.

Diligenter autem obseruent iuniores phrasin
 in uerbo Iustificatus est, & considerent quomodo
 quolibet loco usurpetur.

Conspectus Angelis.

Existimo rem arcanam & magnam significare
 Eri, Cum ait, conspectum esse Christum ab An-
 gelis bonis & malis. Vident boni angeli causas
 omnium operum Dei, & quare sic redimi uolue-
 rit genus humanum, & qualis sit copulatio diui-
 næ & humanæ naturæ, et seruiunt huic Domino,
 ut Gabriel est nuncius ad Mariam Luca 1. Ve-
 nit angelus ad Dominum in agone ad eum confir-
 mandum Luca 22. Seruiunt ei & in defensione
 Ecclesiæ Psalmo 34. Ebr: 1. In his rebus omni-
 bus letantur sapientia & bonitate Dei, & De-
 um grati celebrant ingenti & inenarrabili leti-
 cia, & gaudent esse socij ministerij pro salute ho-
 minum, quia uolunt Deum honore à plurimis af-
 fici, & nos uerè diligunt, & dolent multos homi-
 nes perire.

De hac angelorum sapientia & leticia dicit
 Petrus

I. EPISTOLA AD

Petrus 1. Petri 1. Quæ angeli intuentes latantur. Contra uerò cum malis spiritibus magna certamina fuerunt, sunt & erunt, Matthæi 4. Accessit ad eum tentator, & Ioannis 14. Venit Princeps mundi & non habet in me quidquam.

Sunt & hæc illustria testimonia presentie & bonitatis Dei, & simul ingentia miracula, quibus gentes ad societatem Euangelij uocatae sunt, quibus multi uerè conuersi sunt, & confessionem tantas persecutiones ostenderunt.

Maximè uerò illustre testimonium est resurrectio Christi, & ascensio in cælum conspecta magna multitudinis oculis.

De his patefactionibus Dei & testimonijs dicitur in Ecclesia ueritatem esse, ut firmissimè statuamus tantum in hoc cœtu in quo retinetur fundamentum, id est, articuli fidei incorrupti, ueritatem agnitionem & inuocationem Dei esse, sicut sæpe aliàs dicitur, Qui non credit in filium manet ira Dei super eum. Ioannis 3.

CAPITULUM

CAPVT IIII

IN primo capite breuiter summam doctrinae complectitur, ubi de discrimine Legis & Euangelij dicit. Item cum ait, Milita bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam. In secundo capite dicit de exercitijs fidei de inuocatione & de alijs bonis operibus. In tertio capite de ministerio & de Ecclesia.

Nunc in quarto capite addit admonitiones grauisimas, ut caueat Ecclesia ne decipiatur falsis dogmatibus, ut enim medicus monstrat salubria, & iubet uitare res nocituras ualeitudini, ita in docendo fieri utrunq; necesse est, Proponenda est uera doctrina & ostendendum, quae falsae opinioniones uitandae & explodendae sint.

Tria autem praecipue hic considerentur, Primum nominatim inquit, Diabolum authorem esse impiarum opinionum, & uiciosarum traditionum, Sicut de Iuda dicitur Luca 22. Satanias intravit in cor eius. Ideo cum legimus uel audimus furores Marcionis, Manichaeorum & similibus, & Anabaptisticos, qui uidentur non cadere in homines, expauescamus & sciamus tales homines habitare.

I. EPISTOLA AD

habitacula esse Diabolorum, & regi non natura uiribus, sed impelli à Diabolis. Sit igitur precatio ardentior, Sicut Dominus inquit Luca 22. Orate ne intretis in tentationem, Et Propheta inquit Psalmo 118. Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustificationes tuas domine.

Secundò affirmat Paulus, certò multos in Ecclesia sparsuros & defensuros esse mala dogmata, non igitur securi nobis blandiamur propter titulum, ut cogitemus nullos errores in hac multitudine herere, quæ nominatur Ecclesia.

Tertio disertè inquit et in specie ponit quædam exempla traditionum, ut agnosci possit qui Episcopi & Doctores uitandi sint, & quæ sint impure traditiones. Vbicunq; igitur hæc nota inueniuntur certum est defensores talium errorum non esse membra uera Ecclesiæ, sed organa Diaboli.

Hæc admonitio ualde confirmat pios & modestos homines contra terribiles clamores aduersariorum, qui opponunt nobis tanquam Gregonem uenerandum nomen Ecclesiæ, & uocantur Ecclesiæ præcipuam partem esse Episcopos & Sacrificulos. His rursus constanter opponenda sunt hæc dicta, in quibus uox diuina confirmat Diabolos authores esse talium traditionum ac nominatim prohibitionis coniugij, discriminationis ciborum.

De nouissimis temporibus.

ET si omnia secula inde usq; ab initio generis humani multas magnas confusiones religionum, bella & uastationes habuerunt, Tamen uox diuina sepe testatur in ultima senecta mundi maiores futuras esse confusiones quam fuerunt antea, Et crescunt mala propter tres causas: 1. Quia cumulatim peccatis sequuntur maiores poenae. 2. In his ipsis peccatis & poenis natura fit languidior & disciplina dissolutior. 3. Quia rabies Diabolorum crescit, qui iam scientes instare diem iudicij, in quo eorum malicia omnibus angelis & hominibus, palam ostendetur, odio filij Dei magis seuiunt in Ecclesiam.

Hec magna pericula nostrae aetatis aliquo modo consideremus, & expauescentes simus uigilantiores in discendo, & modestiores in omnibus negotijs, & ardentiores in petendo auxilio. Intueamur etiam promissiones nominatim factas ultime aetati, ut Esaiæ 46. Etiam in senecta & canicie uos gestabo. Et Psalmo 71. Non proijcias me tempore senectæ, cum deficiet uirtus mea. Item Etiam in senecta non relinquis me. His cogitationibus exuscitemus nos ad uigilantiam & ad preparationem.

Prodest hæc admonitio ad hoc quoq; ne scandalis

I. EPISTOLA AD

dalis turbati existimemus nullam esse Dei Ecclesiam, sed sciamus inter has ipsas confusiones tamen aliquam esse ueram Ecclesiam, & discamus ubi quærenda sit, & nos ei adiungamus, & in eum uerum Deum in uera agnitione Domini nostri Iesu Christi firma fide & spe inuocemus, & statuamus promissiones nobis ratas esse, & semper nos consolemur hoc articulo, Credo Ecclesiam sanctam Catholicam. Item Matth: 28. Ego uiscum sum usq; ad consummationem seculi. Item 1. Cor: 11. Hoc facite donec ueniat.

Multi deficient à fide.

Necessaria diligentia est considerare discrimina professionum in genere humano, Ethnicus Iudæi, Mahometista palam profitentur se esse discipulos Christi & Euangelij, Et palam reijciunt symbola. Hi facile agnosci possunt. Sint autem præmunitum aduersus hos munita pectora, sicut aduersus Ethnicos uetustas collegit multas refutationes quas cogitare utile est.

Prima autem & maximè illustris confirmatio est Ecclesie miracula inimitabilia creaturae quæ testantur hanc doctrinam à Deo traditam esse, ut resuscitatio mortuorum, repressio curis solis, partus in effœta ætate, eductio ex Ægypto.

Hæc testimonia uult nos Deus intueri, quia ideo facta & scripta sunt, ut sint testimonia, item ut agnoscamus hunc uerè esse Deum, qui se his testimonijs patefecit, & discernamus eum ab omnibus commentitijs numinibus, Sicut in primo præcepto allegat patefactionem, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Ægypto.

Etsi autem non fiunt similia quotidie, Tamen facta illa multis nota fuerunt, & à fide dignis recitantur, Præterea nunquam Ecclesia caret miraculis, etiamsi non pariter incurrunt in oculos, Et perpetuum miraculum est, conseruatio & instauratio Ecclesiæ & ministerij Euangelici, quòd toties delere conati sunt immani rabie plurimi reges & mali Doctores. Ceteræ sectæ etiamsi aliquandiu durauerunt, tamen oppresse non instaurantur.

Secunda confirmatio est, Antiquitas nostræ doctrinæ, Cum enim consentaneum sit Deum se patefecisse generi humano & nulla extet doctrina de patefactione antiquior, imò ne quidem sciri possit unde, per quos, quo tempore, Ethnicæ religiones traditæ sunt, Fatendum est hanc antiquissimam præ cæteris amplectendam esse. Ac utile est conferre historias & signa antiquitatis obseruare.

Tertia confirmatio firma est, uaticinia de regnis

I. EPISTOLA AD

gnis, quæ cum euentus ostenderit uera esse, manifestum est utrunq; & à Deo regi genus humanum, & hanc doctrinam à Deo esse.

Quarta collatio doctrinarum Ethnicorum tantum docent Legem, & quidem corrumpunt, quia multa portentosa & abominanda fingunt de Idolis, & tetras libidines permittunt, Postea Ethnicorum de remissione peccatorum, de causis calamitatum in genere humano nihil certi dicunt, Manifestum est igitur eorum doctrinam insufficientem esse, & non ostendere liberationem à malis, Hanc collationem cogitare utile est, quia ostendit generaliter doctrinarum, discrimen Legis & Euangelij.

Quinta Spiritus sanctus in uera consolatione uiuificans corda ostendit Euangelij ueritatem & efficaciam, sicut Dominus inquit Ioan: 16. Cum ueniet Spiritus ueritatis ducet uos in omnem ueritatem, & Roman: 8. Spiritus sanctus dat testimonium Spiritui nostro, quod simus filij Dei. Ita Adam habuit testimonia externa & interiora. Foris audiebat uocem diuinam, intus sentiebat se ex morte liberari & uiuificari.

Hæ causæ de discrimine Ethnicorum & Ecclesie sepe & attentè considerandæ sunt.

Facilius est refutare Iudeos pugnantes contra Ecclesiam, qui profitentur se assentiri Prophetis. Ex his enim conuinci possunt, Apostolorum &

Strinam cum Prophetica congruere, Dissentiunt autem Iudæi à nobis de Messia, quem negant esse filium Dei coeternum, negant Passionem, negant eum dare iusticiam & uitam aeternam, contendunt regnum politicum habiturum esse &c. Hi præcipui errores refutari & Prophetarum testimonijis perspicuè possunt.

Mahometista parum differunt ab impijs Iudæis, neq; tamen recipiunt Prophetas, sed refutari possunt à circumstantia temporis. Cum enim Ecclesia fuerit initio, dogma autem Mahometi recens sit natum post Apostolos, circiter annuum sexcentiesimum, & pugnet cum Prophetis & Apostolis, impossibile est Mahometistas esse Ecclesiam Dei. Nihil autem continet doctrina Mahometi nisi particulam Legis de operibus externis, Deinde addit blasphemias contra filium Dei, & contra Spiritum sanctum, Et supersticiosos quosdam ritus & stultas satisfactiones pro delictis, ita totum Euangelium reijciunt Mahometista et corrumpunt Legem.

Dixi de Ethnicis, Iudæis & Mahometistis, ubi de singulis considerandum est unde sumantur refutationes. Iam dicam de his quos Paulus nominat deficientes à fide, Horum duo genera sunt. Alij aperte negant articulum aliquem Symboli, ut Manichæi posuerunt duo principia coeterna,

I. EPISTOLA AD

Bonum & Malum. Arius negavit filium Dei esse
 ὁμοῦσίου eterno patri, Macedonius contendit
 Spiritum sanctum tantum esse motum creatum in
 Angelis & in hominum cordibus, Aliqui negave-
 runt corpora hominum resurrectura esse. Tales
 palam delentes articulum aliquem Symboli faci-
 le agnosci possunt, & refutandi sunt ex testimo-
 nijs Prophetiis & Apostolicis, cum adhuc uideri
 uelint assentiri Prophetis & Apostolis.

Alij non ita palam delent articulos fidei, Sed
 occulte eos corrumpunt interpretationibus, quæ
 dissentiunt ab ipsis articulis Symboli, ut Papa &
 Monachi retinent uerba Symboli, & tamen quibus-
 dam articulis addunt falsas interpretationes
 cum Euangelio pugnantes, ut nominatim his duo-
 bus articulis, Credo remissionem peccatorum,
 Item Credo esse Ecclesiam sanctam Catholicam.
 Corrumpunt enim articulum, Credo remissionem
 peccatorum, quia addunt interpretationem, Cre-
 do remissionem alijs dari, non mihi. Item Non
 credo remissionem, sed dubito. Non credo gratiam
 dari propter filium Dei, sed dari propter meritum
 sufficientia, propter sufficientem contritionem
 & alia opera. Item propter satisfactiones. Hæ
 additiones pugnant cum Euangelio enarrante
 totum articulum, Credo remissionem peccatorum.

Alterius articuli de Ecclesia corruptela est

am perniciose sunt, quia fingunt Ecclesiam esse regnum politicum, in quo dominari oporteat Episcopos, & condere dogmata & cultus, & horum decretorum observationem esse iusticiam coram Deo. Hac hypothese posita procedunt Episcopi longius, constituunt idola, & ferunt leges sue potentie, suis opibus accommodatas, ut Legem de coniugio, Postea ui corporali cogunt homines, ut obtemperent, Sicut Nabuchodonosor coegit suas gentes, ut statuum colerent.

Ita utriusq; articuli corruptela abducunt mentes ab agnitione mediatoris, & extinguunt lucem Euangelij de remissione peccatorum, de fide, de interiore cultu, de uera inuocatione, & abstrahunt homines ad idola. Manifestum est igitur eos qui amplectuntur tales corruptelas deficere à fide. Hæc fiunt illustria consideratis exemplis omnium temporum.

Semper cum discessum est à Verbo Dei ini-tijs errorum, quæ primum exigua uidebantur paulatim accesserunt tetra idola, ut in Israël processit impietas ad humanas hostias & ad obscœna idola, in Papatu manifesta idola sunt inuocationes mortuorum, concursus ad statuas, circumgestatio panis, & multæ prophanationes in Cœna Domini, Et manifesta turpitudine est in Lege cœlibatus.

I. EPISTOLA AD

De his furoribus præmonet Ecclesiam Paulus, & duo signa expressè ponit, prohibitionem coniugij, & discrimina ciborum. Sciamus igitur non esse Ecclesiam Dei defensores talium errorum, Et hoc Pauli testimonio confirmemus nos, ut sciamus rectè taxari errores illos, & Ecclesiam Dei esse coetum, qui uocem Euangelij incorruptam amplectitur, & improbat illos errores. Caterum de traditionibus & de coniugio alibi doctrina integrè tradita est.

Omnis creatura Dei bona est.

Opponit regulam fanaticis spiritibus, qui damnant coniugium, cibos, ordinem politicum, distinctionem dominiorum, iudicia. Semper enim multi fuerunt sunt & erunt tales hypocrite, ut olim Marcion, Tatianus, Manichæi, Papi Monachi, & nunc Anabaptista, qui de distinctione dominiorum sic argumentantur. Nemo licet appetere alienum. Omnes res extra spiritum sunt alienæ, ergo non licet appetere illas tales res ut facultates.

Respondeo, Maior uera est de alieno quædam politica distinctione dominiorum pertinet ad alterius dominium, iuxta illud, Non concupiscas alterius uxorem, neq; res alterius. Minor est falsitas, ut, manifestum est propria uxor est res extra spiritum

TIMOTH: CAP. II. III. G

spiritum, Non dicitur isto modo res aliena, cibi sunt res extra spiritum, & tamen appetendi sunt.

Sic Tatianus argumentabatur, Scriptum est in Euangelio secundum Aegyptios dixisse Christum ad Salomonem, ueni ut soluam opera mulieris, Parere est opus mulieris, ergo Christus abolet coniugium.

Nego minorem, quia parere opus est quod Deus & condidit, & iuuat. Sed lapsus Euae est proprium opus mulieris, de hoc lapsu Christus loquebatur.

Hæc exempla recitavi, ut iuniores considerent ludos Sophismatum, & Diabolicas præstigi-
as, & se uera doctrina præmuniant, Nam rectè cognitis fontibus refutatio facilis est.

Quod autem dixit Paulus creaturas esse res bonas, intellige quatenus sunt à Deo, & sicut usus ordinatus est, Abusus autem uicium est in uoluntate abutentium. Ideo mox addit Paulus sententiam plenam eruditionis, Sanctificatur per uerbum & precationem, id est, usus coniugij, cibi, imperij, dominij, fit sanctus, concessus à Deo, & Deo placens per uerbum & precationem, id est, cum utens sequitur uerbum Dei, quod regit usum, & habet noticiam Euangelij, Ac scit has res externas non esse iusticiam æternam, sed Deum sibi in hac uita mortali colligere æternam Ecclesiam,

I. EPISTOLA AD

ac tantisper uelle, ut uita foueatur cibis, & maneat propagatio ordinata uerbo Dei, & conseruetur communis societas. Quanquam autem haeres non sunt iusticia aeterna, tamen lucent in eis bonitas & sapientia Dei, & uult Deus nos in earum usu exercere & ostendere obedientiam.

Ac omnino amplissimam sapientiam significat Paulus cum inquit, usum fieri sanctum per uerbum Dei, id est agnitione totius doctrinae Dei de iusticia aeterna, & de uita corporali, in qua uult inchoari aeternam Ecclesiam,

Iubet autem Paulus & precationem addi, id est, petitionem auxilij, confessionem & gratiarum actionem, Quia & hanc corporalem uitam uult Deus esse occasionem exercendae & ostendendae obedientiae, quare de coniugio, de castitate, de educatione & institutione sobolis, de communi societate, de toto ordine politico, de uitandis homicidijs & furtis, tradidit nobis uerbum, & in hoc pulcherrimo ordine in quo lucent ipsius sapientia & bonitas uult exerceri timorem, fidem, spem, inuocationem, dilectionem, castitatem, beneficentiam, modestiam & alias uirtutes.

Necessaria sapientia est in Ecclesia recte intelligere discrimen Legis & Euangelij, & iustitiae aeternae in cordibus, & usus rerum corporali-
um

lium, quem Deus suo uerbo certo modo ordinauit,
 Quia in hac mortali uita Ecclesiam uult colligi,
 & in harum ipsarum rerum usu lucere fidem,
 inuocationem, & alias uirtutes.

Sed Manichea & Anabaptistica colluies
 fascinata à Diabolo ostentat nouam sanctitatem,
 quasi reliquerint terram & uolent in cælo ex-
 tra hanc uitæ societatem, & iactat interea se ha-
 bere mirandos afflatus. Et quia hæc hypocrisis
 mendacium est, nec carent rebus in hac uita, faci-
 unt postea confusiones libidinum, & mouent se-
 ditiones, & uolunt nouam Ierosolymam consti-
 tuere sicut sepe accidit, Nam & olim similis
 Tragedia Monasteriensi accidit in Phrygia in
 oppido Pepuza, quam nominabant nouam Iero-
 solymam, & habebant ibi fanaticos uates.

Hæc admonitio contra Anabaptistas & simi-
 les spiritus fanaticos, diligenter consideranda est.
 Ac Paulus ideo inquit, Sanctificatur cibus per
 uerbum Dei, ut doceat utentes quomodo bona
 conscientia rebus uti possint, Sicut alibi inquit,
 Quicquid non est ex fide peccatum est, Rom: 14.
 Eius dicti sententia natiua rectè tenenda est non
 tantum est legale dictum, Sicut multi interpre-
 tantur hoc modo, Quicquid prohibitum est man-
 datis diuinis ad nos pertinentibus peccatum est,
 Quamquam autem hic legalis intellectus uerus
 est,

I. EPISTOLA AD

est, tamen nondum reddit totam sententiam dicti Paulini, Sed quia fit mentio fidei oportet completi Euangelium, Nec tantum intelligatur fides de noticia historie, sicut dicunt, Honeſta opera hominis Ethnici non placent Deo, quia non est in professione Christiana, Sed intelligi oportet veram fidem quæ accedit ad Deum fiducia Mediatoris, & inuocat eum, ubi talis fides non est, Sed cor agit contra conscientiam, aut manet in dubitatione, ut suspendens furem, & tamen existimans se contra Deum facere, non potest inuocare Deum, & agit cum contemptu Dei.

Sit igitur nota hæc regula Pauli, & rectè intelligatur & præluceat omnibus actionibus, & ne quid faciamus contra conscientiam, & ut conscientia regatur uerbo Dei ac possit accedere inuocatio, uidelicet omne quod non est ex fide peccatum est.

Corporalis exercitatio ad modicum est utilis, pietas ad omnia &c.

Utilis distinctio est inter necessaria & necessaria opera, electa exercitij nostri causa sunt ieiunia, uel alij labores suscepti ad frangendum corpus, Ac semper in Ecclesia externe seruatione

seruationes multum disputationum pepererunt, quia uel propter ordinem, uel propter exercitia, externa aliqua obseruationes humano consilio instituuntur aut suscipiuntur, quæ postea superstitione deprauantur, cum affingitur opinio meriti, cultus aut necessitatis. Ideo etiam uetustas taxauit superstitionem iuxta dictum memorabile Athanasij, καλὸν ἡ ἄσκησις μετὰ ἀληθῶς γνώσεως, ἢ συμμετρία.

Vt autem rectè iudicetur de ritibus humanis, totum corpus doctrinæ tenendum est, Sicut hic quoq; Paulus facit antithesin necessariorum & non necessariorum. Pietas utilis est ad omnia. Nominat autem pietatem simul fidem & omnes necessarias uirtutes, seu omnia opera nobis mandata diuinitus, Et ualde insignis sententia est, quod ait promissiones presentis & futuræ uitæ pietati propositas esse, Et addit expressam asseuerationem, Certus est sermo & firma assensione amplectendus.

Hanc dulcissimam & maximè necessariam doctrinam de duobus generibus promissionum oportet familiarissimè notam esse. Ac primum quod ad Euangelium attinet, continet promissionem remissionis peccatorum, & restitutionem uitæ aternæ per filium Dei, & propter eū, quod manifestissimum est, Constat enim hanc esse principalem

I. EPISTOLA AD

ei palem uocem Euangelij, missum esse filium Dei,
ut aboleat peccatum & mortem, & restituat ui-
tam eternam

Sed cur dicit Euangelium habere presentis
uite promissionem, cum Ecclesia sit subiecta crui-
ci? Item cum dicit Dominus Matth: 24. Interfici-
ent uos & eritis odio omnibus hominibus pro-
pter nomen meum, Et Luca 9. Filius hominis non
habet ubi reclinet caput? Hæ sunt prædictiones
mortis, non uite presentis? Sed respondeo utrius-
que propositio uerissima est, Et subiecta est Ec-
clesia cruci, & tamen habet promissionem bono-
rum corporalium, sicut coniungit hæc Dominus
Mar: 10. Recipiet centuplum, sed cum tribulatio-
ne. Et Esaiæ 30. Audiet clamorem tuum, & dabit
uobis panem & aquam in angustia & dolore.

Cum enim Deus uelit in hac mortali uita
inchoari & colligi Ecclesiam, seruat eam, præstat
ei hospitia, fruges, & economias, politias, facultates
propagandi sobolem, et Ecclesiam, sicut ipse Do-
minus inquit Matth: 6: Scit pater uester cœlestis
his omnibus uobis opus esse, Primum querite regnum
Dei, & cetera adjicientur uobis. Item
Psalmo 32. Enutriet & alet eos in fame, imo
propter Ecclesiam Deus & ceteras gentes
bona corporalia conseruat, Postquam autem

uersa Ecclesia electa fuerit, nec fuerint plures electi in genere humano, mox cessabit hæc mortalitas uita, & fiet extremum iudicium.

Est autem promissio bonorum corporalium generalis, non alligata certo loco, ut Israëlitis alligata erat ad certum locum, Et semper in hac uita rata est uniuerso cœtui. Ideo semper in hac uita seruat Deus aliquam suam Ecclesiam, etiam si multa membra interficiuntur, ut si uictoria promissa esset exercitui, rata & uera est promissio, etiam si aliqui milites interficiuntur.

Secundò promissio corporalis semper intelligatur cum exceptione castigationis & crucis, Vult Deus utrumq; exerceri in petendis bonis corporalibus, fidem & obedientiam. Vult Abraham uitam & familiam custodire, sed ita, ut regatur Abraham non solum humanis consilijs, sed fide, inuocatione Dei, & à Deo petat & expectat auxilium, iuxta dicta Ierem: 17. Maledictus qui confidit in homine & ponit carnem brachium suum. Item Zacha: 4. Non in robore non in exercitu, sed in Spiritu meo dicit Dominus.

Vult etiam hoc scire homines, se uerè irasci peccatis, & horribiliter punire lapsus, ut simus diligentiores in nobis frenandis, Sicut tristissimæ pœnæ secutæ sunt lapsus Dauidis, Salomonis & c.

I. EPISTOLA AD

Et tamen inter has pœnas aliquod semen Ecclesie
semper seruatum est, ut in exilio Babylonico.

Ita uidemus promissionem corporalem similia
ter ratam esse propter gloriam Dei, ne extingua
tur agnitio Dei in genere humano, & in petiti
ne hunc finem intueamur Psalmo 114. Non nobis
Domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam
Item, Non mortui laudabunt te Domine, Exerce
mus igitur & fidem & obedientiam in petitione
et expectatione corporalium bonorum, sicut Do
minus iubet petere panem quotidianum, & illi
stultas superstitiones eorum execremur, qui has
petitionem nolunt interpretari de rebus corpo
ralibus.

Semper autem in conspectu sunt hæc quædam
causæ, propter quas Deus & tradidit promissi
ones corporales, & uult ea bona peti. I. est, quod
uult intelligi hæc bona non spargi casu sine consilio
& uoluntate Dei, sed Deum suo consilio
fouere naturæ uires, uel deserere, uel dare faci
tates, uel non dare.

Primum igitur sit in nobis hæc fides de prom
dentia, quod non casu spargantur hæc bona
consilio Dei. Nam hæc fides est fundamentum
petitionis & gratiarum actionis. Et sunt
aliqua testimonia Deut: 8. Non in solo pane
uet homo, sed ex omni uerbo, quod procedit

TIMOTH: CAP. IIII. 65

ore diuino, Deut: 30. Ipse est uita tua, & longi-
tudo dierum tuorum Acto: 17. In ipso uiuimus, mo-
uemur & sumus. Matth: 10. Omnes capilli capi-
tis uestri numerati sunt. Prouerb. 10. Benedictio
Domini diuites facit. Prouerb. 3. Egestas à Do-
mino in domo impij. Iere: in Threnis capite 3.
Quis est iste, qui dicit fieri hæc non iubente Do-
mino, Ex ore Domini nec bona nec mala egredi-
entur?

Sequitur ergo deinde altera causa. Cum cer-
tissimum sit hæc bona diuinitus dari, utroq; modo
uult Deus exerceri fidem, petitione et gratiarum
actione, Vult se agnosci creatorem esse & dato-
rem uitæ & uictus, uult hoc celebrari in petiti-
one & gratiarum actione, Sicut dicit Psalmo 50.
Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, &
glorificabis me.

Tertia causa est, Hæc promissiones sunt testi-
monia de conseruatione Ecclesiæ in hac mortali
uita, ideo enim dantur, ne intereat Ecclesia, iuxta
illud Psalms 114. Non mortui laudabunt te Domi-
ne. Item Matth: 6. Primum querite regnum Dei
& cætera adijcientur uobis.

Quarta omnes promissiones corporales sunt
commonefactiones de spiritali uidelicet, de filio
Dei, quia nec inuocare Deum possumus, nisi prius
sciamus nos recipi & exaudiri propter Media-
torem,

K

I. EPISTOLA AD

tozem, Hæc fides in omni petitione etiam corpora-
ralium bonorum præluceat, ita perspicuum est
cum fides petit corporalia simul oportere exer-
ceri petitionem spiritualem.

Hæc tota doctrina de promissionibus spiritua-
libus & corporalibus notissima sit omnibus, &
quotidie in inuocatione exerceatur, in qua publi-
ca & priuata bona petenda sunt, salutaria reg-
mina, pax, uictus, bona ualetudo & alia bona. In
his exercitijs fiet doctrina magis perspicua, &
crescet fides, quæ experietur hanc inuocationem
non esse irritam, Sciamus etiam Deum hæc ex-
ercitia postulare, & hanc inuocationem esse con-
tum Deo placentem in credentibus, Sicut inquit
Psalmo 50. Inuoca me in die tribulationis &
eripiam te.

*Esto typus fidelium in ser-
mone &c.*

Quanquam exempla in gubernantibus
gis conspicua sunt, tamen hæc sententia
Pauli communis regula est, quam singuli intue-
tur in totius uite gubernatione. Nominat autem
ordinè hæc membra. *Esto typus in ser-
mone, id est, in doctrina, rectè doceas, rectè
non sophisticè loquaris de doctrina et mem-*

alios, ut vitent curiosas quæstiones, falsa, improprie & perplexè dicta. Deniq; sit doctrina perspicua, necessaria ad exercitia fidei, et ad inuocationem & ad bonos mores, ut supra dictum est doctrina prosit ad ædificationem.

Secundò inquit *in conuersatione*, Hic significat iusticiam uniuersalem, id est, honestas actiones iuxta omnia præcepta Dei, non sis infamis ex ulla causa.

In dilectione, Addit aliquid priori membro, non solum uult externam conuersationem honestam esse, & non famosam, sed uult etiam in corde erga Deum & erga homines dilectionem esse, uult te esse amantem communis conuersationis uero corde, placidum & beneficium. Fur est infamis, Sed uult Paulus non solum uitari furta, sed insuper etiam te beneficium esse uero corde.

In spiritu, Id est Zelo, uult ita te placidum esse, ut tamen non connueas ad scelera, & ad perniciosam dogmata. Sed legitimo modo reprehendas digna reprehensione.

In fide, Id est, in consolatione, in omnibus periculis, uideant alij te fide præstare patientiam & constantiam in persecutione & alijs doloribus

I. EPISTOLA AD

loribus, non querere iniusta auxilia, sed expectare
re auxilium Dei, & tua consolatione alij erudi-
antur & confirmentur, Sicut Ieremias regis
consolatur sua fide Ecclesiam sui temporis.

Nominatim & castitatem addit, quæ est ma-
re omnes prohibitas commixtiones, & necessa-
uirtus est, iuxta hoc dictum 1. Corin: 6. Non
errare, Scortatores & adulteri non possidebunt
regnum Dei, & fiunt domicilia Diabolorum, qui
se polluunt prohibitis commixtionibus.

*Sis assiduus in lectione, conso-
latione & doctrina.*

Propter multas causas hoc dictum famili-
simè notum sit omnibus, Primum, quia studi-
terarum approbat, cum ait, Sis assiduus in
ne quam ad rem opus est multiplici cogni-
linguarum et artium, Cum igitur scis præcep-
esse, ut legas sacros libros, intelligis Deo præ-
hos labores docendi & discendi, & potes
petere & sperare auxilium, & in omnibus
culis & aduersitatibus habes præcipuam
lationem, iuxta illa dicta Psalmo 36. Confide
Deo uiam tuam & spera in eum, & ipse
Item 1. Corinth: 15. Labor uester non erit
in Domino.

Vniuersaliter enim regula tenenda est

mum sciri oportere an labor aut genus uitae placeat Deo, iuxta illud Roman 14. Quidquid non est ex fide, peccatum est. Deinde nemo potest inuocare Deum, petere aut expectare auxilium in negotio quod Deus improbat iuxta illud Psalmo 5. Non Deus uolens impietatem tu es. Est igitur sententia, Commenda Deo uiam tuam, id est, uocationem, militiam, laborem, uitae genus ab ipso approbatum.

Monet etiam Paulus hic Ecclesiam alligatam esse ad certos libros, sicut saepe alias praecipitur de doctrina Prophetica & Apostolica, ut Esaias inquit cap. 8. Ad Legem & ad testimonia. Necessesse est igitur reiici doctrinas & illuminationes pugnantibus cum his libris. Item opiniones & cultus extra hos libros. Tertio mandat priuatam & publicam lectionem, & ostendit morem in Ecclesijs fuisse ordine Propheticos libros legere, sicut & in Synagogis fuit usitatum, et Moyses praecipit Leuitis Deut; 31. Lectionem integre Legis ideo Malach; 2. dicitur, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & Legem requiram ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est. Et Osee 4. denunciatur poena negligentibus, Quia repulisti scientiam repellam te ne Sacerdotio fungaris mihi.

Haec dicta & similia sint infixae pectoribus, ut nos ad diligentiam in discendo, docendo, & legendo

I. EPISTOLA AD

do exsuscitent. Accedat autem precatio, ut Deus mentes nostras regat, ut dicta diuina proprie accipiamus, Sicut Propheta orat Psal: 118. Fac cor seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustificationes tuas doce me, Et Esaias orat, ut reueatur in aliquibus auditoribus ueritas Isaiæ. *Obsigna Legem in discipulis meis.*

Est et collatio cum alijs necessaria, Sicut scriptum est Luca 22. Et tu conuersus confirma fratres tuos, Et Samson inquit Iud: 14. Nisi arastis mea uitula, non inuenissetis, id est, nisi essetis ad iuti labore Ecclesie, Audiamus igitur Apostolos & custodes doctrine Apostolicæ.

Consideremus etiam qui à doctrina Apostolica quomodo discesserint. In alijs prorsus Diabolica audacia totam Ecclesie doctrinam mutauit & horrendos furores sparsit, ut in Marcione Manichæis & similibus. In alijs superstitio iniecit animos ad nouos cultus.

Hæc tota consideratio ad lectionem pertinet in qua uniuersæ Ecclesie series & omnium temporum historie cognoscendæ sunt.

Obseruanda est autem breuis distributio horum generum, lectionis, doctrine & consuetudinis. Cur à lectione orditur? Quia magna difficultudo est Philosophiæ & Euangelij. Arithmeticam non incipimus à lectione, sed afferimus

multas noticias, quæ sunt uia ad artem, Deus autem sua uoce edidit arcanam doctrinã de filio, et de redemptione et tota restitutione generis humani, iuxta hanc suam reuelationem uult agnosci & hanc scribi uoluit per Prophetas & Apostolos. Ideo ad horum librorum lectionem alligata est Ecclesia, & hi libri sunt fundamentum & norma uniuerse doctrinæ in Ecclesia, iuxta illud 1. Cor. 3. Fundamentum aliud poni non potest, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Necessè est igitur assiduè legi hæc scripta priuatim & publicè.

Lectionem sequatur doctrina, ut in medicatione corporis finis est sanatio, Et ars medica continet duas partes, doctrinam & modum curandi. Doctrina uerò ostendit naturam corporis humani, qualitates, temperamenta, causas morborum, remedia. Postea modus curandi applicat remedia. Ac medici sapientia est intelligere, quæ ad suam artem pertinent, & consilia dirigere ad sanationem tanquam ad ultimum & principalem finem. Ita sciat concionator se medici similem esse, & finem ministerij Euangelici ultimum esse sanationem, qua per filium Dei uoce Euangelij liberentur homines ex morte æternæ. Non enim tantum regit mores, ut magistratus politicus.

K 4 Sunt

I. EPISTOLA AD

Sunt igitur & hic duo membra doctrinae & consolatio, Doctrina loquitur de articulis fidei, discernit Legem & Euangelium, recitat descriptionem peccati, usum Sacramentorum, discrimen iusticiae aeternae & uitae politicae. Sed necessarium est accedere consolationem tanquam sanationem, ne homo relinquatur in peccato & morte aeterna.

Estque doctrina hoc ipsum quod uisitate nominamus Catechesin, id est, summa dogmatum recitans articulos fidei, descriptionem peccati, discrimen Legis et Euangelij, usum Sacramentorum, discrimen iusticiae aeternae & uitae politicae, sumpta ex ipsa uoce diuina quae prius legitur, et haec ipsa Catechesis est interpretatio lectionis seu longa seu breuis, Cum enim in discendo necesse sit integrum corpus doctrinae mente complecti, rudimentibus tradenda sunt ordine breues summae principalium locorum, et postea in ipsa lectione monstranda sunt firma testimonia, ut fides nitatur uoce diuina.

Hoc consilio primum condita sunt Symbola & scripti Catechismi, Quamquam enim propria eadem sonat lectio & ipsi libri Prophetici & Apostolici fons sunt doctrinae, Tamen ideo tantum praeleguntur libri in Ecclesia à puero. Sed etiam accedit uox interpretis ut rudimentum enarrat.

enarrent genus sermonis, ostendant capita rerum de quibus dicitur, illustrent ea definitionibus & distinctionibus, Sicut in docendo fieri necesse est. Et fiant hæc sine Sophistica, sed rectè iuxta artium vias, Nec misceantur peregrinæ materiæ.

Cùm igitur opus sit forma aliqua in docendo iubet Paulus eligi Episcopum idoneum ad docendum. Hanc formam hic doctrinam nominat, quæ est Catechesis seu brevis seu longa, Quæ quidem & ipsa librorum sacrorum interpretatio est, Quia inde sumenda est Catechesis & testimonia ibi monstranda sunt.

Tertium membrum consolatio est, Quia non satis est recitare capita doctrinæ nisi ostendatur applicatio, Intelligat concionator officij sui gradus, legat populo ordine libros Propheticos & Apostolicos, subinde & corpus ueræ doctrinæ proponat, ut auditores summam rectè complecti possint, sicut in Catechesi traditur, Nec sit concio sine affectibus, sed commemoratio de ira Dei, excuset timorem, nec tamen relinquatur mentes in pauore & dubitatione, ut poëtarum Tragœdiæ tantum poenas ostendunt, sed accedat consolatio ex uoce Euangelij, commonefiant auditores, ut sibi fide applicent promissiones æternas & presentium bonorum, & exerceant fidem, spem,

K 5 inuoca-

I. EPISTOLA AD

Inuocationem, gratiarum actionem, & ceteras
uirtutes.

Ita tertius hic gradus propriè de applicatione
Euangelij loquitur, qua fit liberatio à peccato et à
morte aeterna, et leniuntur dolores in hac uita, cogi-
tatione bonitatis Dei, fide, & spe auxilij diuini. Cum
igitur distributio Paulina sapientissimè ostendat
partes officij concionatoris, fidelis concionator
hanc normam sequatur, sit lector fidelis sacre-
rum librorum, & meminerit omnes pugnantes
opinionem cum sacris libris reiiciendas esse, De-
inde integrum corpus doctrinae ordine proponat,
& addat testimonia sine sophistica. Postremo
& applicationem ostendat, ut crescant
timor Dei, poenitentia, fides, inuo-
catio, spes & aliae uirtutes,
et fiat inchoatio ui-
tae aeternae.

CAPIT

CAPVT V.

Hucusque plurima de doctrina dicta sunt, hic addit admonitiones particulares aliquot de negocijs forensibus & œconomicis, Et insigne testimonium est, quod Deo placeant officia debita cognatis. *Discant, inquit, propriam domum amanter tractare, & reddere uicem maioribus, hoc enim honestum & Deo acceptum est.* Eandem sententiam exaggerat postea dicens: *Si quis suos & maxime domesticos non curat, fidem abnegauit & est infideli deterior.* Hæc amplificatio diligenter consideranda est. Significat autem σοφία esse uirtutes à Deo conditas in natura, quæ ut ceteræ uirtutes in renatis necessariae sunt & Deo placent. Si quis igitur contra has uirtutes facit, ut si quis odit aut petulanter ledit parentes aut coniugem, aut natos, aut fratres, aut benefactores, is effundit spiritum sanctum, iuxta illa dicta 1. Ioan: 3. *Qui non diligit fratrem manet in morte.* Item ibidem, *Qui facit peccata*

tum

I. EPISTOLA AD

tum ex Diabolo est. Item 1. Timoth: 1. Militia bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam, Habent autem hi cuculi uidelicet & sopyoi magna uulnera conscientia.

Hæc breuiter hoc loco monuimus, ut considerent studiosi totam doctrinam de naturali sopyi, quæ quidem & commonefactrix est de amore æterni patris erga filium, & erga nos, & de amore filij erga naturam humanam quam assumpsit, & erga nos fratres. Hæc arcana & miranda opera Dei nunc procul aspiciamus, Sed in uita æterna propius cognoscemus.

Vidua eligatur &c.

A Pud templum Ierosolymæ fuerunt mulieres, quæ seruibant coquendo, lauando, sarcinendis uestibus, medicatione, Leuitis, & pauperibus. Hunc morem Apostoli imitati transfulerunt & ad Ecclesiam, iusserunt eligi grandes natu matronas, quæ ægrotis aut peregrinis seruirent, Et hæc mercedes habebant ex Eleemosynis quas Ecclesia tunc liberaliter conferebat. De hoc more loquitur Paulus, non de uotis Monasticis, ac cætera perspicua sunt.

Sed de uotis Monasticis hoc loco ualde uociferantur aduersarij, quia Paulus uideatur dicitur rærare contrahentes coniugia post uotum, cum
Dicitur

Damnationem habentes, quia primam fidem irritam fecerunt. Etsi autem multe firmæ responsiones sunt, tamen hanc præcipuè teneamus. Etiam si tunc consuetudo fuisset faciendi uota, quod non dicit Paulus, tamen ea uota dissimilima fuissent uotis Monasticis, quæ sine ulla dubitatione sunt idolatrica.

Tenenda est igitur regula uera & immota, Vota quæ obligant ad cultus idolorum aut ad alia peccata facienda certissimum est irrita esse, ut si quis obligasset se sacrificaturum Iunoni ad impetrandas diuitias, Quia manifesta est uox primi mandati Exod: 20. Non habebis Deos alienos. Item 1. Corinth: 11. Fugite Idola.

Talia sunt autem uota Monastica iam multis seculis, Primum opiniones impiæ sunt, ac furores potius, fingere ritus Monasticos mereri remissionem peccatorum, esse iusticiam, esse cultus Dei, esse perfectionem Euangelicam. Secundo manifesta Idola sunt oblatio pro uiuis & mortuis in Missa, item inuocatio hominum mortuorum, & aliæ multe superstitiones, quæ usitatae sunt in Monasterijs.

Nequaquam igitur detorquendum est Pauli dictum ad uota Monastica horum recentium temporum, in quibus multa manifesta Idola sunt.

Nec

I. EPISTOLA AD

Nec prima fides significat uotum cœlibatus, sed aut fidem qua promiserant fidelitatem in seruiendo, aut fidem Christianam, qua omnes articulos fidei amplectebantur. Nam hanc quoque aliaque curiose & salaces mulieres abiciebant, quæ nactæ talia officia magis uagabantur, Et cum multis ueniebant in colloquia, & quia habebant mercedes aliunde, uictitabant largius & indulgebant uoluptatibus.

Non igitur damnat Paulus nuptias, sed damnat uel ipsam fidei desertionem, uel alia peccata quæ salacitatem & curiositatem sequebantur. Vsus est Paulus uerbis significantibus $\sigma\tau\alpha\tau\alpha\lambda\omega\sigma\alpha$, id est, delicijs affluens & lasciuiæ indulgens, Hæc inquit, uiuens mortua est, scilicet propter lasciuiam, $\omega\tau\alpha\tau\omega$ apud Aristophanem significat prodigaliter profundo, inde $\omega\tau\alpha\tau\omega$ profusiones & deliciae, ut Suidas citat dictum, Nunc saltant mures fruentes delitijs carne scilicet.

Sunt autem uirtutes uicina frugalitas, temperantia & continentia, Vt in apibus simul hæ tres uirtutes imprimis conspicuæ sunt, Sunt autem & per sese res bonæ, & Deo gratæ, & sunt nutrices aliarum maiorum uirtutum, sapientiæ, iusticiæ, fortitudinis. Sunt & uicia uicina prodigalitas intemperantia & incontinentia, & in mulieribus

mulieribus hæc deformitas conspectior est, quia mulieris officium est in œconomia res partas fideliter custodire, & ad necessarios usus arte electas parce promere. De intemperantia dicitur, Quid enim Venus ebria curat.

Existimo autem Paulum ad descriptiones aliquas tunc notas allusisse, quia uerba illustria Comœdiarum sumit, Nam & sequens uerbum insigne est, cum saginatae sunt ex ipsis eleemosynis cōtra CHRISTVM, Verbum *σεννιῶν* est helluari, ingluuie onerari, ut apud Athenicum, Helluatus sum absumpto cibo quatuor elephantorum, Et in Apocalypsi capite 18. Reges qui cum ea scortati & helluati sunt.

Sunt & alia uerba hinc insignia quorum pondera lector si obseruabit, intelliget Paulum sapienter significare quæ sint propriae matronarum uirtutes, & quæ sint contraria uicia. Hæc considerare utile est, & fugienda Sophistica, quæ maliciōse & stultè detorquet Paulum ad stabilendas impias & fatuas superstitiones Monasteriorum. Expressè inquit Paulus, Volo iuniores nubere, esse matres & nutrices familiarum. Hic aptè recenset præcipua officia sexus mulieris, de quibus & supra dictum est

est

I. EPISTOLA AD

est in sententia, Saluabitur mulier per filiorum generationem. Nec addo longiorem enarrationem: extant enim multa economica scripta, quae & nosse & sequi multos oportebat.

Duplici honore digni ducantur.

Id est uictu, & reuerentia. Hec cur discernat considerandum est, Ac primum debere uictum docentibus manifestum est, iuxta praeceptum Domini Lucae 10. Dignus est operarius mercede, hic Paulus accommodat dictum in Lege Deut: 25.

Non ligabis os boui trituranti, quod ritus imago fuit significans, ut mercedes debent laborantibus soluantur, sicut expresse praecipit Lex Leuit: 19. Non retineas mercedem operarii apud te in crastinum.

Ac pertinet haec cura ad gubernatores, & Pastoribus Ecclesiarum, & ceteris qui seruiant studijs Ecclesiae docendo, & discendo, de publico auxilium feratur, sicut in Esaia capite 49. & sic dicitur: Reges erunt nutritores tui, et reginae matres.

Altera pars est reuerentia cuius multi gradus, Primus & maximè necessarius est obedientia in his quae ad ministerium Euangelij pertinent, iuxta haec dicta Lucae 10. Qui uos audit, me audit, Qui uos spernit me spernit. Item Hebraei

Hebræos capite 13. Obedite et subditi estote præpositis uestris.

Etsi enim hæc dicta non constituunt regna Pastoribus extra Euangelium, tamen affirmant deberi pastoribus obedientiam in his quæ sunt propria ministerij Euangelici, Nec spernenda sunt hæc sæuerissima præcepta.

Deinde accedant ad externam obedientiam & alij gradus in mente, Bona opinio de toto ministerio & de ipsis pastoribus, & beneuolentia erga eos, Quia sine his interioribus uirtutibus externa obedientia est hypocrisis, non sit contemptus in animis, non sit odium sicut Paulus inquit 1. Corinth. 4. Apostolos in odio esse tanquam καθάρματα.

Etsi autem semper multi fuerunt, sunt et erunt de ministerio irreuerenter sentientes, Tamen saniores intelligant eius dignitatem. Est autem dignitas ipsa rei bonitas, quæ in causa efficiente & finali conspicitur, Causa efficiens & conseruans ministerij Euangelici, est ipse Deus immensa bonitate uoce Euangelij colligens æternam Ecclesiam, & genus humanum auulsum ab ipso rursus sibi copulans. Qui quidem præcipit audiri ac uenerari ministerium, ut supra dictum est.

Causa finalis est quod hac uoce Deus uerissime est efficax, remittit peccata credentibus, dat

L cis

I. EPISTOLA AD

eis Spiritum sanctum, & facit heredes uite eter-
ne. Hæc summa beneficia impertit per uocem
Euangelij sonantem etiam per miserrimos homi-
nes, sicut inquit Dominus Ioan: 20. Sicut pater
meus misit me, sic ego mitto uos, id est, certissi-
mum est me efficacem fore per uos, sicut pater
per me fuit efficax, ut resuscitatio ex morte osten-
dit, ita & Paulus inquit Roman: 1. Euangelium
est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item,
2 Corinth: 3. Euangelium est ministerium Spiritus.

Hæc dicta erant magis perspicua cum in ue-
ris consolationibus discemus uera exercitia fidei,
& sustentabimus nos cogitatione promissionum.
Hunc usum ministerij abijciunt Enthusiasta, quales
sunt Anabaptista, Stenckfeldius & similes,
qui querunt illuminationes & raptus extra Eu-
angelium. Sed in ueris doloribus & uera con-
solatione discimus Deum efficacem esse cogita-
one Euangelij, ut Paulus inquit Roman: 10. Fides
ex auditu est. Item, Rom: 5. Iustificati fide pacem
habemus.

Simul igitur Deo gratias agamus pro
promissione, pro efficacia per Euangelium, pro
constitutione, conseruatione, & instauratione
ministerij Euangelici, pro collectione Ecclesie per
Euangelium & Spiritum sanctum, pro donatione
iustitiae

injusticie & vite aternæ, pro mitigatione pœnarum presentium, pro remissione pœnæ aternæ. Hæc tanta bona agnoscamus, & celebremus, præstemus etiam benevolentiam debitam ijs, quorum labor in hoc ministerio pio seruit Ecclesiæ.

Sine præiudicio &c.

Ordinat forensia quedam, quæ cum & natura nota & in Lege Dei expressa sunt, & in iure usitato repetuntur, non sunt obscura. Iuniores uocabula discant intelligere. Præiudicium significat statuere re nondum ordine cognita, siue id fiat affectu, siue persuasione propriæ sapientiæ. Ita Deutero. 16. expressè mandatum est, Audite illos, & quod iustum est iudicate. Et nota sunt dicta μήδε δίκλω δικάσας πρίν ἀμφοῖν μῦτον ἀκρόσῃς. Item, δὲ ἀμφοῖν ὁμοίως ἀκροῖσθι.

Et quia sæpe corrumpuntur iudicia affectibus, ideo addit: Nihil facias secundum inclinationem, id est, non discedas à regula iusticiæ ullo priuato affectu. Sic potest accidere uel superbia, cum non uult quispiam cedere alienæ sententiæ, etiamsi uoluntas erga partes æqualis est, uel cum uoluntas non æqualis est erga partes, id nominatur προσωποληψία. Species igitur plu-

I. EPISTOLA AD

res coniunguntur Deuteronom: 16. Non decli-
nes in alteram partem, non accipias personam,
Et ex eo sumpsit Paulus uerbum inclinationem,
quo hic et προσωποληψία comprehendit, quæ
est esse inæqualem erga æquales, & æqualem er-
ga inæquales.

Vult enim Deus intelligi, iusticiam esse æqua-
litatem erga æquales, quæ quidem habet norma-
mentem diuinam, quæ diligit similia suæ uolun-
tati, & rejicit dissimilia suæ uoluntati. Ita ius-
tus Rex seruat omnes iustos, & punit omnes
iniustos. Dicitur autem acceptio personæ, cum
aliqua species seu umbra extra causam am-
fertur regule iusticiæ, ut cum parcit iudex
adultero, quia est nobilis, iuxta illud:

Dat ueniam coruis, uexat censura columba.

Est igitur acceptio personarum iniusta, quæ
discedit à regula iusticiæ, & efficit inæquali-
tatem.

Hæc tota commonefactio diligenter confide-
randa est, ut uocabulum expendatur, & hæc di-
cissima consolatio sæpe repetita in scripturis
familiariter nota sit, quæ dicit, apud DEUTERONOMI
non esse προσωποληψία, ut Romano: 2. cap.
Actor: 10. Et Esaiæ 42. de Messia dicitur
Non accipiet personam, id est, non erit iniustus.

non erit inæqualis, Deus uerè æqualis est æqualibus. Damnat peccata in omnibus, & recipit omnes confugientes ad filium &c.

*Nemini citò manus im-
ponito &c:*

Complectitur utilem doctrinam. Primum confirmat uocationem & ordinationem, quæ sit per homines in Ecclesia, quia approbat ordinationem quam Timotheus faciebat imponens manus ijs quos Ecclesia uel ipse elegerat. Est autem ingens beneficium Dei, quòd uult ab Ecclesia uocari uel eligi ministros, et per nos uerè uult esse efficax. Sicut inquit Dominus Ioan: 20. Sicut pater meus misit me, ita ego mitto uos. Et postea præcipit Tito Paulus capite 1. Constitue presbyteros.

Hoc ingens beneficium grati agnoscere debemus, & hac fide exercere ministerium, & uti ministerio, ac statuere quòd Deus uerè efficax sit uoce horum ministrorum. Ac supra copiosius dictum est de duplici uocatione ministrorum.

Altera admonitio hic comprehensa hæc est, Quòd uult fieri exploratione doctrinæ & moru, nec admitti ad ministerium inexploratos, sicut & infra præcipit 2. Timoth: 2: Commenda mi-

L 3 nisteri-

I. EPISTOLA AD

ministerium hominibus fidelibus, qui sunt idonei ad docendum. Vult ergo inspicere doctrinam & mores, et nullos admitti ad ministerium, qui non sunt mediocriter idonei.

Hic quæret aliquis, Quis gradus observandus est? Respondeo, Vtraque propositio tenenda est. Prima, Nullius eruditionem, sapientiam, & diligentiam parem esse tanto ministerio. Sicut 2. Corinth: 3. expressè dicitur, Non sumus sufficientes. Agnoscenda est igitur nostra infirmitas, & frenanda audacia, ne fiducia nostra sapientiæ doctrinam rectè traditam turbemus, nec noua dogmata, nec novos cultus fingamus. Altera propositio addenda est, Necessè est obedire mandato quod iubet seruire Ecclesiæ uocatos, Ibi requiritur ut fideles simus, ut dicitur 1. Corinth: 4.

Fidelitas autem opponitur duobus uicijs, affectatæ ignorantia, & affectatæ negligentia in ijs, quæ necessariò facienda erant. Comprehendit igitur fidelitas mediocrem eruditionem, & mediocrem diligentiam in faciendis ijs quæ necessaria sunt. Hic autem mediocris eruditionis ea existimetur esse, quæ tamen fundamentum integre complectitur, id est, omnes articulos Symboli, Decalogum, discrimen LEGIS & EVANGELII, intellectum doctrinæ de iustificatione

tionem, de usu Sacramentorum, de ueris cultibus & fictitijs.

Etsi autem nemo satis intelligit hanc diuinam sapientiam, tamen de his materijs omnibus utcumq; oportet quemlibet Pastorem scire formam docendi, quæ in Ecclesijs emendatè extat, comprehensa in Catechismis.

Nam distinctionem de insufficientia & fidelitate in qualibet uocatione nosse necessarium est, ut sciamus cur necesse sit seruire, & quas res nos afferre oporteat, & unde petendum & expectandum sit auxilium, Et ut agnita infirmitate nostra nihil extra uocationem tentemus, sicut multi summi uiri lapsi sunt fiducia suæ potentia, uel iusticia, uel sapientia, uel authoritatis, ut Gedeon, Nabogodonosor, Pompeius & alij innumerabiles.

Addit autem hic Paulus regulam: **Non communices alienis peccatis.** Quæ congruit cum usitato dicto, faciens & consentiens similiter puniendus est.

Deinde congerit alia præcepta, de castitate, item de tuenda ualetudine & alia.

Sæpe autem repetitur doctrina de castitate, quam certissimum est uirtutem esse necessariam, iuxta dictum 1. Corinth: 6. Scortatores & adul-

I. EPISTOLA AD

teri non possidebunt regnum Dei. Item, Hebr. 11.
Scortatores & adulteros iudicabit Deus.

De tuenda ualitudine pertinet hæc iusticia
ad præceptum. Non occides. Semper autem ualde
multi homines se interfecerunt, & interpe-
ciunt intemperantia, aliqui etiam immoderata
abstinentia læserunt corpora. Paulus ad Colos-
senses capite duodecimo insigni uerbo usus est, præ-
bet honorem haberi corpori. Cum enim sit
hospitium & organum Spiritus sancti, tale quida-
dam est, quod non solum fouendum est, sicut fontem
arborem aut pecus, sed etiam ita magnificien-
dum est, ut accedat opinio, quod hoc corpus sit
domicilium & organum actionum diuinarum in
omni æternitate. Et propter hæc bona ne Deus
impediatur, reuerenter tuendum est, & ars ipsius
fabricationis magis admiranda est quam in aliis
corporibus, quia multo plura testimonia de Deo
nobis impressa sunt, uidelicet radij sapientie di-
uinae, noticia numerorum & ordinis, discrimina
honestorum & turpium. Hæc casu semper
alia esse impossibile est. Sed fatendum est mentem
architectatricem esse. Postremo ideo quoque
betur honos corpori, quia Deus præcipit ne læ-
datur. Hæc consideratio nos ad diligentiam in-
uitet in tuendo & regendo corpore.

Quo

*Quorundam peccata præcedunt
iudicium &c.*

Non loquitur de extremo iudicio, sed cum antea dixerit de electione & de censura morum, nunc eadem de re admonitionem addit, & loquitur de iudicio humano in gubernatione, Non diu latent inquit mores, seu boni seu mali, sed aut citò deprehenduntur ante gubernationem, aut si qua fuit simulatio, tamen in gubernatione non potest esse diuturna, sicut dicitur, ἀρχὴ ἄνδρα δεικνύσι. Hæc regula obseruetur, quia in uita necesse est cauere, ne implices te malorum hominum familiaritatibus, ut Syrach capite undecimo inquit, Non quemlibet inducas in domum tuam, quia multe sunt insidie dolose. Signa igitur uoluntatum & morum consideranda sunt, quæ multa animaduerti possunt, ut mendacia, ostentatio, obrectatio, familiaritates malorum, non soluere debita, genus studij & laborum, helluationes. De talibus iudicijs humanis hic loquitur Paulus, & uult nos uigilantes & intentos esse in dijudicandis sensibus & naturis eorum quos nobis adiungimus.

I. EPISTOLA AD
CAPVT VI.

N sexto capite initio seruis preceptum dat, ubi meminerint iuniores communem regulam confirmari, quæ sepe repetitur, Eius angelium non abolet œconomias & politias, sed concionatur de alijs rebus, uidelicet de æternis bonis, de æterna iusticia & uitæ, quam Deus efficit in cordibus hominum, quos tamen uult in hac uita Mortali subiectos esse huic ordini, qui iuxta uoluntatem Dei conuenit uitæ corporali. Vult nos cibo & potu sustentari, uult esse legitima coniugia, & propagationem, Vult esse consociationem ordinariam generis humani, distinctionem dominiorum, defensionem per imperia, contractus, leges, iudicia, pœnas, Ita hic uideamus approbati seruitutem qualis tunc in legibus descripta fuit. Prodest autem & conscientijs, & ad pacem, intelligere hanc doctrinam de approbatione ordinis politici.

Si quis aliter docet &c.

Preceptum de custodienda puritate doctrinæ sepius repetitum est in omnibus scriptis Prophetarum & Apostolorum, iuxta illud Galat.

1. Si quis aliud Euangelium docet & c. Id hinc quoque longa commemoratione repetitum est, quae monet & quales sint qui doctrinae corruptelas spargunt, & quales sint materiae, & quanta mala ex inutilibus quaestionibus oriantur.

Postea infert dictum: *Putant pietatem quaestum esse*, Id est, putant doctrinam & nomen religionis esse aucupium quaestus, & ita circumferunt ut quaestus causa exerceant aliqui artes prorsus inutiles, circulatoriam, sive ambulatorem, & similia.

Vtitur autem uerbo $\tau\epsilon\tau\acute{\iota}\phi\omega\tau\alpha$, quod significat, attonitus est, seu fulmine stupefactus, ut iudicium & delectus amissus sit. Demosthenes & alij hoc uerbo usi sunt, pro amens sum. Est enim $\tau\omega\phi\omega\pi$, quod significat turbinem, & uetustas pro specie fulminum usurpauit.

Significat ergo tales esse hallucinatores, qui corruptelas uerae doctrinae fingunt, ut iudicio erarent, & uelut caeci uicina apprehendant, non ea quae petunt. Deinde & hyperbolas addunt, quales nostra aetate multos uidimus, ut cum Paulus inquit, $\omega\lambda\acute{\iota}\tau\epsilon\mu\alpha$ nostrum in caelis est, significans Euangelium non constituere politiam mundanam. Anabaptistae simpliciter damnant omnia politica

I. EPISTOLA AD

politica officia, distinctionem dominiorum, magistratus, iudicia, iuramenta.

Cum uetustas dixisset, Iusticia est communicatio Dei cum æqualitate, scilicet ordinata, Hæretici addebant hyperbolen, cum æqualitate, scilicet uniuersali, ita ut æqualiter ad alienas uxores singuli accederent. Talia exempla ostendunt quid nominet attonitos seu stupefactos, ita ut amentia sequatur.

Initia autem huius amentie hæc sunt, quando homo non rectè didicit fundamentum, & sine timore Dei, & sine preceatione iudicat, & admiratione suæ sapientiæ fascinatus amat suas imaginationes, accedit Diabolus & magis impedit iudicium, sicut scriptum est Luce 22. Intravit in eum Satanas. Item, Tenentur captiui laqueis Diaboli, inquit Paulus 2. Timothi: 4. Cum igitur & magna sit infirmitas nostra, & Diabolus tanquam Leo rugiens querat quem deuoret, studiosè discamus fundamentum, & assidue preceatione petamus, sicut Propheta sonans uocem omnium sanctorum, Psalm: 118. Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustificationes tuas doce me.

Dicat autem aliquis, unde discernam questiones utiles ab inutilibus? Respondeo. Normam sit fundamentum, ut Paulus inquit 1. Corinthe: 3.

Fundam.

Fundamentum aliud poni non potest, nisi id quod positum est, quod est CHRISTVS IESVS. Complectitur autem fundamentum Symbola, & illustre discrimen est LEGIS et EVANGELII. Item iusticiæ fidei & operum, Item veri cultus à Deo instituti, & falsi cultus ab hominibus instituti &c. Intra has metas coercendæ sunt cogitationes, & frenanda est curiositas, ut Ecclesiasticus 5. dicitur: Non sis uelox ad loquendum coram Deo. Et paulo ante capite 4. Accede ad templum ut audias. Roman: 12. Sapite modeste secundum mensuram unicuique datam &c.

Et prorsus fugiendæ sunt illæ pestes, Ostentatio argutarum, Sophistomania, & amor contentionis, quæ damnantur omnibus dictis, quæ præcipiunt ueritatem, & prohibent mendacium, iuxta illud: Non dicas falsum testimonium. Ephe: 4. Deponentes mendacium loquimini ueritatem. Et regulas etiam sequamur: Fugienda consuetudo falsa docentium, iuxta dictum 1. Corinth: 15. Corrumperunt bonos mores colloquia praua. Item Lucæ duodecimo. Cauete fermentum Pharisæorum.

Magnum lucrum est pietas

cum αὐταρκεία.

Bis

I. EPISTOLA AD

BIS usus est uocabulo *Questus*, primum de
Baucupio loquens, & taxans impios homines,
 qui religionem *questui* habent, quod semper in
 mundo usitatum est. Postea opponit aliam signifi-
 cationem uocabuli, inquiring, religionem reuera
 esse magnum *lucrum*, quod eò dicitur, non quod
 uelit esse uenalem, sed quia uult intelligi, recte ha-
 bent eam per sese bonum aeternum esse, cui Deus
 etiam addit bona corporalia, iuxta illud *Matt:*
6. Primum querite regnum Dei, & cetera ad-
 iucientur uobis. Item *1. Timoth: 4.* Pietas habet
 promissiones presentis & futurae uitae.

Addit autem, sic esse *lucrum*, ut tum etiam
 oporteat nos paruo contentos esse, Et quidem
 si ordine uiueremus, natura paruo contenta es-
 se posset. Sed augentur sumptus multis stulti-
 simis causis, quae & facultatibus, & moribus, &
 anime, & Rebus publicis nocent. Ac *Paulus*
 taxat haec uicia, profusiones, rapacitates, auariti-
 am. Praeterea cum nominat *ἀνταρχειας*, uult
 nos obedire in cruce, ac meminisse doctrinam de
 promissionum corporaliu[m] intellectu, quod ni-
 delicet intelligendae sint cum exceptione castiga-
 tionis & crucis. Tunc quoq; animus contentus
 sit, iuxta illud *1. Pet: 5.* Humiliamini sub potenti
 manu Dei, & petat mitigationem à Deo.

Praei-

Præcipio tibi &c.

TAndem repetit præceptum de tuenda puritate doctrinae, & miscet dictum: *Coram Deo qui viuificat omnia.* Hæc particula pertinet ad doctrinam, quæ traditur in enarratione Symboli de Creatione, quod uidelicet Deus non discesserit à rebus conditis, sicut discedit faber à nauis constructa, sed semper sustentet res donec sunt, & quidem sustentet liberrimè. Ita dicitur in actis capite. 17. In ipso sumus, uiuimus & mouemur. Item, Lucæ 12. Duo passeret asse uenunt, & unus ex illis non cadit super terram sine patre uestro. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt. Item Psalmo 144. Qui dat escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.

Hanc liberam presentiam & uoluntatem Dei cogitare necesse est in omni inuocatione, Quia qui retinent imaginationes quæ fingunt naturam sic ferri sine Deo, aut Deum ad causas secundas alligatum esse, non inuocant Deum, sed contumelia eum adficiunt, ut Epicurei aut Stoici. His impijs cogitationibus fides magno labore repugnet. Et hæc pugna in quotidiana inuocatione discenda est. Ad eandem doctrinam pertinet dictum

Etum

II. EPISTOLA AD

Etum infra positum 1. Timoth: 6. Sperent in Deo uiuente & prabente nobis omnia ad fruendum, ubi etiam testatur uictum nobis à Deo dari, sed dari ad fruendum, id est, ad usum conuenientem naturæ, non ad profusiones Antonianas & c.

Finis primæ Epistolæ.

IN ALTERAM
AD TIMOTHEVM

ENARRATIO DOMINI
PHILIPPI MELAN-
THONIS.

SECUNDAM EPISTOLAM ad Timotheum scripsit Paulus Romæ captiuus, cum eum se ex Epheso uocaret. Confirmat & consolatur eum, præcipit doctrinæ puritatem custodiat, & eligit idoneos doctores. Miscet admonitiones de summa doctrinæ, de lectione Prophetarum librorum, de uenturis disidijs. Et multa illustra sparsa sunt in hanc breuem Epistolam, ut, ἄνα ζωπυρῆς, id est, excitare uelut ignem Dei in nobis. Iubet ὀρθομῆς, id est, recte